

Vilniaus universitetas

Filosofijos fakultetas

Socialinės politikos katedra

Austė Novikovaitė

Socialinės politikos studijų programa

Magistro darbas

**Valstybė, šeima ar rinka? Parama studentams skirtingų jaunimo socialinių
teisių modelių šalyse**

Darbo vadovė: doc. dr. Daiva Skučienė

Vilnius

2023

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	5
ĮVADAS	7
1. Socialinių teisių samprata	9
2. Jaunimo kaip socialinės grupės apibrėžtis	11
3. Jaunimo socialinių teisių situacija: familializacija ir individualizacija	15
4. Studentų iškritimas iš aukštojo mokslo	20
5. Tyrimo metodologija	23
6. Jaunimo socialinės teisės Lietuvoje	25
6.1. Šeimos politika	25
6.1.1. Tėvų įsipareigojimas išlaikyti savo vaikus	25
6.1.2. Išmokos šeimai	26
6.2. Parama studentams	28
6.2.1. Studijų išmokos ir finansinė pagalba studijuojantiems	28
6.3. Parama būstui ir būsto išmokos	31
7. Parama studentams skirtingose šalyse: valstybė, rinka, šeima	33
7.1. Respondentų sociodemografinės charakteristikos	33
7.2. Studentų vidutinės mėnesinės išlaidos už būstą, studijas ir pragyvenimą	34
7.3. Respondentų skiriamas laikas studijoms ir darbui	36
7.4. Respondentų pasitenkinimas aukštųjų mokyklų suteikiama parama	39
7.5. Studentų patiriami sunkumai	42
7.6. Parama studentams iš šeimos	43
7.7. Studijos ir apmokamas darbas	48
7.7.1 Darbas studijų metu ir tam skiriamas laikas	48
7.7.2 Priežastys, kodėl studijų metu studentai renkasi dirbti	54
7.8. Valstybės parama studentams	56
7.8.1 Studentų aprūpinimas	56
7.8.2 Skirtingose šalyse studentams skiriamos stipendijos, paskolos ir kitos dotacijos	58
IŠVADOS	65
LITERATŪRA	68
PRIEDAI	73

SANTRAUKA

Jaunimo socialinės teisės ir jų plėtros galimybės yra mažai tyrinėta tema Lietuvoje, nėra atliekami jokie moksliniai tyrimai susiję su socialinėmis teisėmis, jų pokyčiu ar plėtros galimybėmis. Lietuvoje gana dažnai su jaunimu susiję klausimai yra svarstomi politinėse ir žiniasklaidos darbotvarkėse, nagrinėjamas jaunimo užimtumo didinimas bei skurdas, o taip pat analizuoti paramą studentams ir galimybę studijuoti yra labai svarbu. Šio baigiamojo darbo **tyrimo tikslas**: išanalizuoti studentams teikiamą paramą iš valstybės, šeimos ir rinkos skirtingose jaunimo socialinių teisių modelių šalyse. Tikslui įgyvendinti keliami šie **tyrimo uždaviniai**: atlikti mokslinės literatūros analizę ir išsiaiškinti jaunimo socialinių teisių sampratą; išnagrinėti teisės aktus susijusius su jaunimo socialinių teisių sąlygomis; išsiaiškinti studentų paramos sąlygas skirtingose šalyse remiantis trimis šaltiniais: valstybe, šeima ir rinka. **Tyrimo objektas**: jaunimo socialinių teisių modeliai ir valstybės, šeimos, rinkos skiriama parama studentams. Tyrimo tikslui ir uždaviniams įgyvendinti buvo taikomi šie **tyrimo metodai**: mokslinės literatūros ir kokybinė dokumentų analizė bei metaanalizė, taip pat mikroduomenų analizė. Duomenys buvo analizuojami temų analizės būdu, remiantis moksline literatūra ir Tom Chevalier (2018) metodologija. Pagrindinės temos, kurios buvo išskirtos atliekant dokumentų analizę buvo tokios: šeimos politika, parama studentams bei parama būstui. Taip pat baigiamajame darbe buvo taikyta ir mikroduomenų analizė, kuria buvo siekiama įvertinti ir nustatyti kaip teikiama parama iš valstybės, šeimos ar rinkos pasiskirsto skirtingose šalyse atsižvelgiant į skirtingus jaunimo socialinių teisių modelius. Metaanalizė buvo atliekama naudojantis: Missoc, European e-Justice, Eurydice ir European Commission duomenų bazėmis. Taikant lyginamąją analizę ir mikroduomenų analizę buvo naudojami Eurostudent VII bangos 2019 metų tyrimo duomenys.

Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad skirtingose Europos Sąjungos šalyse dominuoja ir skirtingi jaunimo socialinių teisių modeliai, daugiausiai familializmas. Rezultatai atskleidė, kad didžiausia dalis apklaustųjų gyvena su tėvais: Liuksemburge, Lietuvoje, Slovėnijoje bei Kroatijoje, o mažiausiai Suomijoje, svarbu ir tai, kad didžiausią finansinę paramą iš šeimos gauna studentai iš Kroatijos, Liuksemburgo bei Lietuvos, tokie rezultatai rodo, kad šiose šalyse studijuojantys studentai yra labiausiai priklausomi nuo savo šeimos finansiškai. Kiti tyrimo rezultatai rodo, kad analizuotose Europos Sąjungos šalyse studentai dažniausiai dirba apmokamą darbą studijų metu, ypač daug studentų dirba tokiose familializuota jaunimo socialinių teisių modelį taikančiose šalyse kaip: Estija, Lietuva, Lenkija ar Austrija. Verta paminėti, kad familializuotose šalyse, kur finansinė parama studentams iš šeimos yra didelė, pavyzdžiui, Kroatijoje ar Liuksemburge, šių šalių jauni žmonės paskaitų metu mažiausiai dirba apmokamus darbus paskaitų laikotarpiu. Paramos iš valstybės aspektu tyrimo rezultatai atskleidžia, kad tokiose šalyse kaip Vengrijoje ar Lenkijoje studentai yra priversti dirbti, kad galėtų sau leisti studijuoti, nes parama teikiama iš valstybės yra maža, jos nepakanka.

Baltijos šalyse studentai daugiausiai dirba tam, kad padengtų savo pragyvenimo išlaidas, studentai susiduria ir su finansiniais sunkumais, taip pat dėl darbo studijų laikotarpiu atsiranda rizika iškristi iš aukštojo mokslo, o dirbant nukenčia ir studijų kokybė. Tokiose šalyse, kuriose parama studentams iš valstybės yra susieta su šeima: Slovėnijoje, Lenkijoje, Lietuvoje, Estijoje, Austrijoje, tad būtent minėtose šalyse studijuojantis jaunimas gauna mažiausiai paramos iš valstybės. Tuo tarpu Nyderlanduose ir Suomijoje teikiama valstybės parama studentams yra didžiausia, teikiamų stipendijų dydžiai yra sąlyginai dideli, kompensuojamos pragyvenimo išlaidos, studentai šiose šalyse mažiausiai patiria finansinių sunkumų.

SUMMARY

Social rights of young people and the possibilities for their development are a little researched topic in Lithuania, and there is no research related to social rights, their change or development possibilities. In Lithuania, youth-related issues are quite often on the political and media agenda, youth employment and poverty are addressed, and analysing student support and access to education is very important. **The aim of this final work** is to analyse the support provided to students by the state, the family and the market in different countries with different models of youth social rights. **The objectives of the study are:** to analyse the scientific literature and to clarify the concept of youth social rights; to analyse the legislation on the conditions of youth social rights; to examine the conditions of support for students in different countries based on three sources: the state, the family and the market. **Object of the study:** models of youth social rights and the support provided to students by the state, the family and the market. The following research methods were used to achieve the aim and objectives of the study: scientific literature and qualitative document analysis and meta-analysis, as well as micro-data analysis. The data were analysed using a thematic analysis based on the scientific literature and the methodology of Tom Chevalier (2018). The main themes that emerged from the document analysis were: family policy, student support and housing support. The final thesis also applied micro-data analysis to assess and identify how the support provided by the state, family or market is distributed across different countries, taking into account the different patterns of social rights of young people. The meta-analysis was carried out using Missoc, European e-Justice, Eurydice and European Commission databases. Data from the Eurostudent Wave VII 2019 survey were used for benchmarking and microdata analysis.

The results of the study show that different models of youth social rights, mainly familialism, prevail in different European Union countries. The results showed that the highest proportion of respondents live with their parents in Luxembourg, Lithuania, Slovenia and Croatia, and the lowest in Finland, while it is also important to note that students from Croatia, Luxembourg and Lithuania receive the highest amount of financial support from their families, indicating that students studying in these countries are the ones most dependent on their families for financial support. Other results of the study show that in the EU countries analysed, students are most often in paid employment during their studies, with a particularly high number of students working in countries with a familiarised model of youth welfare rights, such as Estonia, Lithuania, Poland or Austria. It is worth noting that in familiarised countries where financial support from family is high, such as Croatia or Luxembourg, young people in these countries are the least likely to work in paid jobs during lectures. In terms of support from the state, the results reveal that in countries such as Hungary and Poland, students are forced to work to afford their studies because the support from the state is low and insufficient. In the Baltic countries, students work mainly to cover their living costs, students also face financial hardship, and working during the

study period risks dropping out of higher education, and the quality of studies suffers when students work. In countries where state support for students is linked to the family, such as Slovenia, Poland, Lithuania, Estonia and Austria, young people studying in these countries receive the least support from the state. In contrast, the Netherlands and Finland have the highest levels of state support for students, relatively high levels of scholarships and reimbursement of living costs, and the lowest levels of financial hardship for students in these countries.

IVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. Lietuvoje gana dažnai su jaunimu susiję klausimai yra svarstomi politinėse ir žiniasklaidos darbotvarkėse, nagrinėjamas jaunimo užimtumo didinimas bei skurdas, o taip pat analizuoti paramą studentams ir galimybę studijuoti yra labai svarbu. Aštuonioliktojoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje yra numatoma gerinti ugdymo sąlygas, kad kiekvienas jaunas žmogus siektų kokybiško išsilavinimo, o studijos būtų pasaulinio lygmens (Lietuvos Respublikos Seimas, nutarimas dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, 2020-12-11, Nr. XIV-72). Aštuonioliktojoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje prioritetas yra dedamas studijoms ir aukštajam mokslui, bus siekiama, kad visi norintys ir studijoms pasirengę žmonės turėtų sąlygas studijuoti, nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos ir šeimos finansinės padėties (Lietuvos Respublikos Seimas, nutarimas dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, 2020-12-11, Nr. XIV-72). Taip pat viena iš iniciatyvų ir prioritetų yra studijų kokybės gerinimas, bus stengiamasi suvienodinti stojimo į valstybės finansuojamas ir nefinansuojamas vietas reikalavimus, taip pat bus norima, kad į aukštąsias mokyklas įstotų tik aukštojo mokslo studijoms tvirtai pasiruošę ir motyvuoti mokiniai (Lietuvos Respublikos Seimas, nutarimas dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, 2020-12-11, Nr. XIV-72). Labai svarbu paminėti, kad bus diegiama gerą prieinamumą visiems studentams užtikrinanti studijų sistema bei sutelkiamas dėmesys studijų prieinamumo politikai: didinama parama studentams, peržvelgiami stipendijų dydžiai bei keičiama valstybės remiamų paskolų teikimo tvarką (Lietuvos Respublikos Seimas, nutarimas dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, 2020-12-11, Nr. XIV-72).

Aukštasis mokslas tai viena iš švietimo sistemos sudedamųjų dalių bei viena iš priemonių siekiant sukurti inovatyvią, pažangią ekonomiką Europos Sąjungoje (Kučaidze, 2020). Būtent aukštojo mokslo finansavimo modelius ir jų įtaką studijų prieinamumui Lietuvoje ir kitose Europos Sąjungos valstybėse nagrinėjo Nadežda Kučaidze, kuri savo darbuose Europos Sąjungos šalyse analizavo aukštojo mokslo finansavimą, svarbą, skiriamą paramą studentams bei studijų prieinamumą (Kučaidze, 2020). Ypač svarbu yra nuosekliai ištirti aukštojo mokslo studijų finansavimo būklę bei studijų prieinamumą Europos Sąjungoje, pasak Kučaidze (2020), įsitraukimas į studijas teigiamai veikia BVP vienam gyventojui ir prisideda prie bendros visuomenės gerovės. Taip pat autorė savo darbuose nustatė, kad valstybių, kurių BVP vienam gyventojui palyginti su ES vidurkiu yra žemas, tai ir studentų, kurie turi žemą socialinį ekonominį statusą studijų prieinamumas yra žemas, nepriklausomai nuo jų pasirinkimo (Kučaidze, 2020). Tad nors aukštojo mokslo finansavimas yra nagrinėjama tema literatūroje, tačiau niekas iš autorių nenagrinėjo kaip parama aukštojo mokslo studentams yra skirstoma jaunimo socialinių teisių modelių šalyse bei žvelgiant į skiriamos paramos

perspektyvas iš trijų šaltinių: valstybės, rinkos ir šeimos.

Taip pat apie jaunimo problemas nuolat kyla diskusijos ir žiniasklaidoje, nagrinėjamos glaudžiai susijusios temos su jaunimo socialinių teisių padėtimi ir plėtros galimybėmis, tad žiniasklaidoje galima dažnai išvysti ekspertų praktikų, politikų, akademikų pasisakymų tokiomis temomis kaip: jaunimo skurdas, parama studentams, socialinė atskirtis, taip pat yra analizuojami teikiamos socialinės paramos aspektai ir kitos su jaunimu susijusios aktualios socialinės problemos. Tad žvelgiant visuomenės lygmeniu yra svarbu užtikrinti, kad jaunimas turėtų gerą priėjimą prie socialinės apsaugos, švietimo, būsto politikos bei darbo rinkos, visa tai yra glaudžiai susiję su jų pačių socialinėmis teisėmis (Birmontienė, 2008; European Commission, 2015).

Tyrimo problema: Lietuvoje apie jaunimo socialines teises nėra atlikta jokių išsamesnių tyrimų ir analizių, trūksta žinių ir pasigendama ekspertų praktikų nuomonės, nors Lietuvos Respublikos teisės aktuose klausimai, susiję su jaunimo socialinėmis teisėmis, yra legetimuoti. Nors tiek Lietuvoje ir Europos Sąjungoje yra atlikta tyrimų apie aukštojo mokslo finansavimą, modelius bei studijų kokybę, tačiau tiek Lietuvos bei užsienio mokslinėje literatūroje yra pasigendama atliktų tyrimų, kurie vertintų paramą aukštojo mokslo studentams iš jaunimo socialinių teisių modelių perspektyvos. Šiame magistro baigiamajame darbe atliktu tyrimu bus stengiamasi užpildyti esamas žinių spragas apie jaunimo socialinių teisių padėtį Lietuvoje ir sužinoti apie skiriama paramą studentams skirtingų jaunimo socialinių teisių modelių šalyse iš valstybės, rinkos bei šeimos.

Tyrimo tikslas: išanalizuoti studentams teikiamą paramą iš valstybės, šeimos ir rinkos skirtingose jaunimo socialinių teisių modelių šalyse.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atlikti mokslinės literatūros analizę ir išsiaiškinti jaunimo socialinių teisių sampratą;
2. Išnagrinėti teisės aktus susijusius su jaunimo socialinių teisių sąlygomis;
3. Išsiaiškinti studentų paramos sąlygas skirtingose šalyse remiantis trimis šaltiniais: valstybe, šeima ir rinka.

Tyrimo objektas: jaunimo socialinių teisių modeliai ir valstybės, šeimos, rinkos skiriama parama studentams.

Taikomi metodai: mokslinės literatūros ir kokybinė dokumentų analizė bei metaanalizė, taip pat mikroduomenų analizė.

1. Socialinių teisių samprata

Visame pasaulyje socialinės teisės, ypač jų įgyvendinimas, turinys ir apimtis yra plačiai nagrinėjamas tyrimų objektas (Andruškevičius et.al., 2015). Yra teigiama, kad socialinės teisės yra universalios ir laikomos fundamentaliomis, kai yra kalbama apie jų apsaugą teisės aktuose (Andruškevičius et.al., 2015). Žvelgiant istoriškai socialinių teisių istorija yra viena trumpiausių lyginant ją su pilietinių, kultūrinių, ekonominių ar politinių teisių istorijomis (Andruškevičius et.al., 2015). Nepaisant to, kad socialinių teisių istorija yra ne tokia plati ir sena, tai nereiškia, kad jos atlieka mažesnę vaidmenį Vakarų teisės tradicijoje (Andruškevičius et.al., 2015). Vienas pirmųjų apie aiškia socialinių teisių sampratą prakalbo T.H Maršalas (Patriquin, 2013). T.H Maršalas 1950 metais išleido vieną garsiausių savo kūrinių, kuriame jis išdėstė socialinio pilietiškumo (social citizenship) ir socialinių teisių teorijas (Turner, 2009).

Pasak T.H Maršalo, socialinis pilietiškumas yra teisių ir tam tikrų įsipareigojimų rinkinys, kuris apibrėžia galimybes naudotis pilietinėmis, politinėmis ir socialinėmis teisėmis visiems bendruomenės nariams (Turner, 2009). Bendrai T.H Maršalas sukurtą koncepciją apie pilietybę išskyrė į tris dalis: pilietines, politines ir socialines teises (Patriquin, 2013). Pilietines teises sudarė tokie elementai, kurie buvo susiję su asmens žodžio, tikėjimo, nuosavybės laisve (Marshall, 1950). Tačiau nepaisant to, kad pilietinės teisės suteikė teisinius įgaliojimus, jų naudojimas buvo apribotas, tam turėjo įtakos ekonominių galimybių stoka ir įvairūs neigiami nusistatymai, pavyzdžiui, pilietinėmis teisėmis galėjo naudotis tik tam tikro statuso ir socialinės klasės asmenys (Marshall, 1950). Taip pat politinės teisės XIX amžiaus pabaigoje – XX amžiaus pradžioje suteikė nemažai politinės patirties tuometinėms valdžios institucijoms kaip vykdyti ir tinkamai organizuoti vyriausybės funkcijas (Marshall, 1950). Vėliausiai iš T.H Maršalo išskirtos triados atsirado socialinės teisės (Marshall, 1950). Pasak T.H Maršalo (1950), socialinių teisių pagrindai didžiaja dalimi formavosi XIX amžiuje, tačiau pats socialinių teisių principas, kaip tam tikra pilietybės dalis, visgi nebuvo galutinai apibrėžtas. Gana konkretus tikslas, keltas socialinėms teisėms tuo laikotarpiu, buvo sumažinti skurdą (Marshall, 1950). Tačiau vienas iš didžiausių socialinių teisių progresų įvyko, kai socialinis tyrinėtojas ir reformatorius Charlie James Booth 1886 metais ėmėsi atlikti tyrimą apie Londono žmonių gyvenimą ir darbą (Marshall, 1950). Šis tyrimas buvo suskirstytas į tris plačias dalis ir apėmė tokias temas kaip skurdą, pramonę ir religiją (Smith, et.al., 2001). Skurdo tema buvo analizuojama siekiant nustatyti šeimų skurdo lygį bei buvo sudarinėjami skurdo žemėlapiai, kuriuose buvo siekta parodyti kur skurdo lygis didžiausias ir kur mažiausias (Smith, et.al., 2001). Šiame tyrime Charles James Booth bandė iširti ir kiekvieną prekybos vietą Londone, taip siekdamas nustatyti įsidarbinimo galimybes ir užmokesčių dydžius (Smith, et.al., 2001). Religijos tematika apėmė mažiausią dalį šiame tyrime, buvo stengiamasi nustatyti kiek religija turi įtakos Londone gyvenančių žmonių kasdieniam gyvenimui

(Smith, et.al., 2001). Taigi nepaisant to, kad socialinės teisės XIX amžiaus pabaigoje – XX amžiaus pradžioje dar nebuvo plačiai naudojamos ir paplitusios, tačiau ir tuo metu buvo galima atrasti pavyzdžių kaip socialinės teisės po truputį tampa vis svarbesnės ir įgauna progresą savo srityje, pavyzdžiui, Charles James Booth tuo metu atliktas tyrimas, kuriame randama pavyzdžių susijusių su asmenų socialinėmis teisėmis ir apskritai socialine apsauga, tiriant skurdo lygį stengtasi sumažinti skurdą nepažeidžiant nelygybės modelio (Marshall, 1950; Smith, et.al., 2001).

Visgi toliau analizuojant socialinių teisių sampratos vystymosi raidą, jos sąryšį su pilietybės koncepcija galima pastebėti, kad pirmiausia socialinės teisės išsiplėtė gerovės valstybėse ir kaip teigė T.H Maršalas, kad pilietybė mažina rinkoje esančią nelygybę (Turner, 1997). Tai reiškia, kad pilietybės koncepcija sumažina egzistuojančius prieštaravimus tarp tam tikrų klasių esant kapitalistinei rinkai, nes XIX amžiaus pabaigoje vyravo klasių konflikto laikotarpis (Turner, 1997). Buvo siekta per socialinės apsaugos sistemą, t. y. pensijų schemas, išmokas šeimoms ir kitiems, užkirsti kelią vyravusiems klasių konfliktams (Turner, 1997). Iš to galima pastebėti, kad pilietybės samprata aprėpė ne vien tik kapitalizmą ar klases, bet ir įvairių grupių: senjorų, jaunimo, moterų, vaikų socialines teises (Coles, 1995). Šiais laikais socialinės teisės dažnai aiškinamos dvejopai kaip asmens teisės arba kaip valstybės tam tikri įsipareigojimai visuomenei (Birmontienė, 2008). Pasak Tomos Birmontienės (2008), socialinių teisių sąvoka bene dažniausiai vartojama siekiant apibūdinti tam tikras teises susijusias su socialine gerove. Dažnu atveju literatūroje apie gerovės valstybės sampratą yra teigiama, kad pati gerovės valstybė yra geriausiai suprantama, kai yra atsižvelgiama į pilietybės socialines teises (social rights of citizenship) (Bolukbasi ir Öktem, 2018). Pasak Bolukbasi ir Öktem (2018), socialinė pilietybė yra tarsi pagrindinė gerovės valstybės idėja, taip pat ir pati gerovės valstybės sąvokos conceptualizacija išsivystė remiantis socialinėmis teisėmis (Bolukbasi ir Öktem, 2018). Kadangi gerovės valstybės koncepcija susijusi su valdžia ir socialiniais institutais, tai gerovės valstybės sampratos išplėtimas atspindėjo socialinių teisių prigimtį (Bolukbasi ir Öktem, 2018). Apskritai socialinės teisė yra gana dinamiškos ir labai priklausomos nuo vyraujančios politinės santvarkos, taip pat per pastarąjį dešimtmetį šias teises labiausiai paveikė globalizacija, žinių visuomenės plėtra (Andruškevičius et.al., 2015). Taigi socialinės teisės yra nuolatiniame kaitos procese, tam turi įtakos ir socialinių grupių susilieėjimai bei integracija šiuolaikinėje pliuralistinėje visuomenėje (Andruškevičius et.al., 2015).

2. Jaunimo kaip socialinės grupės apibrėžtis

Apskritai kiekviena socialinė grupė yra gana svarbi kiekvienos visuomenės dalis (Vosyliūtė, 2007). Socialinių grupių asmenys dažnai būna susisieję tam tikromis vertybėmis, bendrais interesais, vyrauja saugumo ir solidarumo jausmas (Vosyliūtė, 2007). Jaunimas mokslinėje literatūroje dažnai apibūdinamas gana skirtingai (Brazienė, et.al., 2018). Pasak Miginio ir Ulozo (2019), jaunimas kaip socialinė grupė nėra homogeniška, ją galima apibrėžti kaip itin skirtingą bei heterogenišką, nes apima studentus, negalią turinčius jaunuolius, jaunas šeimas, mokinius bei dirbančiuosius. Taip pat visame pasaulyje jauno žmogaus amžiaus kategorija yra apibrėžiama gana skirtingai (Gailius, et. al., 2013). Pavyzdžiui, Švedijoje jaunas žmogus pagal amžiaus kategoriją yra apibrėžiamas nuo 13 iki 25 metų, o Austrijoje nuo 14 iki 24 metų (European Commission, 2017). Lietuvoje jaunas žmogus pagal amžiaus kategoriją yra apibrėžiamas Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatyme (2003), kuriame jaunas žmogus apibūdinamas kaip asmuo nuo 14 iki 29 metų. Taigi, toks jaunimo apibrėžimas Lietuvoje „įpareigoja teisiškai į šią grupę žiūrėti iš vaiko teisių ir jauno suaugusio asmens teisių perspektyvos“ (Civinskas, 2014, p. 25).

Dažniausiai mokslinėje literatūroje yra išskiriamos dvi pagrindinės jaunimą apibūdinančios kategorijos: jaunimas kaip amžiaus kategorija ir jauno žmogaus perėjimas iš jaunystės į socialinę brandą (Brazienė, et.al., 2018). Anot sociologų Leonard Broom, Charles M. Bonjean ir Dorothy H. Broom (1992), amžius yra vienas iš svarbiausių kriterijų ir procesų žmogaus gyvenime, nes jis išgyvena visus chronologiškai einančius gyvenimo etapus bei procesus, kuriuos jiems pagal amžių suteikia visuomenė, taip pat yra pastebima, kad skirtingi teisiniai dokumentai bei institucijos reglamentuoja skirtingas jauno žmogaus amžiaus ribas. Pavyzdžiui, Europos Sąjungos viena iš organizacijų Eurostat, kuri renka ir analizuoja statistinius duomenis apie valstybes nares, jaunų žmonių amžių apibrėžia nuo 15 iki 29 metų amžiaus, tuo tarpu Lietuvos statistikos departamentas jauno žmogaus amžių apibrėžia ir renka statistinius duomenis nuo 14 iki 29 metų amžiaus (Eurostat, 2015; Lietuvos statistikos departamentas, 2017). Lietuvoje vyrauja panašios jaunimo amžiaus ribos kaip ir kitose Vakarų Europos šalyse, taip pat yra pastebima, kad jauno žmogaus viršutinė amžiaus riba nuolat didėja (Gailius, et. al., 2013). Tam turi įtakos vystantys globalizacijos procesai, socialiniai ir kultūriniai pokyčiai, naujų technologijų atsiradimas ar net greitėjantis gyvenimo tempas (Gailius, et. al., 2013). Pastebima, kad jaunų žmonių požiūris į gyvenimą kinta, jie svarbius gyvenime etapus pradeda būdami vyresni, vėliau pradeda dirbti ir sukuria šeimą ar tampa ekonomiškai savarankiškais (Gailius, et. al., 2013). Jauno žmogaus perėjimas iš jaunystės į socialinę brandą dažnai yra siejamas su savarankiško gyvenimo pradžia, išėjimu iš tėvų namų (Brazienė, et.al., 2018). „Be to, išėjimas iš tėvų namų ir savo namų sukūrimas yra laikomas vienu svarbiausių riboženklių, žyminčių jauno asmens brandą ir pilnametystę“ (Brazienė, et.al., 2018, p.17). Seniau šis pereinamasis etapas iš

jaunystės į socialinę brandą daugiau buvo sietinas su santuoka, vidurinės mokyklos pabaigimu, darbo susiradimu ar vaiko susilaukimu (Brazienė, et.al., 2018). Dominuodavo linijinio gyvenimo kelio modelis, kuris buvo gana konkretus ir aiškus, tam tikras socialines žymes jaunas žmogus pasiekdavo iš eilės: baigdavo mokyklą, išeidavo iš tėvų namų, susirasdavo darbą ir sėkmingai sukurdavo šeimą, tai rodydavo, kad jaunas žmogus pasiekė socialinę brandą ir tapdavo suaugusiu žmogumi (Brazienė, et.al., 2018). Pasak Brazienės ir kt. (2018), Lietuvoje jaunimas atsiskiria ir apsigyvena savarankiškai toliau nuo tėvų gana vėlyvame amžiuje, vidutiniškai sulaukę 26 metų amžiaus, palyginus su kitomis Europos Sąjungos šalimis šis amžiaus skirtumas siekia beveik 10 metų. Vėlesnį jaunų žmonių atsiskyrimą nuo tėvų lemia liberalėjančios visuomenės aplinka, taip pat ir ekonominė situacija, jaunimas neskuba prisiimti sau finansinių įsipareigojimų (Kraniauskienė, 2011).

„Lietuva susiduria su įvairiais demografiniais procesais, kurie veikia ne tik bendrą populiacijos, bet ir šios studijos tikslinės grupės – jaunimo – sociodemografinę struktūrą“ (Brazienė, et.al., 2018, p. 21). Taigi, jaunimas kaip socialinė grupė yra svarbi Lietuvos populiacijos dalis, kuri negali būti atsieta nuo demografijos tyrimų Lietuvoje (Brazienė, et.al., 2018). Lietuvoje yra pastebima, kad vis daugėja vyresnio amžiaus žmonių skaičius lyginant su jaunais žmonėmis (Garlauskaitė ir Zabarauskaitė, 2015). Anot Garlauskaitės ir Zabarauskaitės (2015), Lietuvoje demografinis senėjimas vyksta trimis etapais: kai mažėja jaunų žmonių skaičius šalyje, kai didėja vyresnio amžiaus žmonių bei jaučiamas didelis darbingo amžiaus žmonių stygius. Vienas iš pagrindinių kriterijų, prie kurių Lietuva yra priskiriama kartu su kitomis Europos Sąjungos šalimis, yra demografiniu atžvilgiu gana smarkiai mažėjanti populiacija, ypatingai jaunų žmonių tarpe, tam didelės įtakos turi emigracija (Brazienė, et.al., 2018). Pati emigracijos sąvoka reiškia išvykimą į kitą valstybę, ketinant apsigyventi ten nuolat ar ne trumpiau kaip 12 mėnesių (Siniavskaitė ir Andriušaitienė 2015). Apskritai jaunimas yra labai svarbi mūsų visuomenės dalis, nes nuo jaunimo priklauso visos šalies gerovė (Siniavskaitė ir Andriušaitienė 2015). Jauno žmogaus sąvoką taip pat galima sieti ir su tam tikru gyvenimo laikotarpiu, kai žmogus bręsta, mokosi, prisideda prie bendros visuomenės gerovės, bando įsitvirtinti tiek pačioje visuomenėje ir darbo rinkoje (Siniavskaitė ir Andriušaitienė 2015). Dėl šių priežasčių jaunas žmogus yra labai svarbus kiekvienai valstybei, todėl valstybė turi būti suinteresuota sudaryti palankias sąlygas augti ir visapusiškai vystytis jaunam žmogui (Siniavskaitė ir Andriušaitienė 2015). Tačiau ne visada tai pavyksta, dažnai jaunimas kaip socialinė grupė linkęs keisti savo gyvenimą, ieškoti geresnių gyvenimo sąlygų, kas priverčia jauną žmogų emigruoti, dėl to keičiasi ir šalies demografiniai rodikliai (Siniavskaitė ir Andriušaitienė 2015).

Verta paminėti, kad jaunimas kaip socialinė grupė turi ir tam tikrų specifinių poreikių, kuriuos užtikrinant, priimant ar ruošiantis įgyvendinti reikia atsižvelgti ir į politinius sprendimus (Dilytė ir Lazutka, 2017). Siekiant užtikrinti sklandų jaunų žmonių dalyvavimą politikoje, priimant ar įgyvendinant įvairius sprendimus Lietuvoje jų interesus atstovauja jaunimo politika (Dilytė ir

Lazutka, 2017). Pasak Sakalauskiene ir Celešienė (2015), viena iš pagrindinių jaunimo politikos paskirčių Lietuvoje yra užtikrinti geras galimybes jaunam žmogui ugdytis visuomenėje, turėti puikias sąlygas save realizuojant bei gyventi visapusiškai saugioje socialinėje aplinkoje. Jaunimo politika yra horizontali ir priklauso viešajai politikai, ji taip pat apima ir sprendžia išskylančias problemas tokiose srityse kaip sveikatos apsauga, švietimo sektorius, užimtumas bei būstas (Stasiukynas ir Bileišis, 2016). Svarbu paminėti, kad Lietuvoje jaunimo politika yra vykdoma vietos ir nacionaliniame lygmenyje (Sakalauskiene ir Celešienė, 2015). „Plėtojant jaunimo politiką Lietuvoje, skatinant socialinį dialogą vietos savivaldos ir nacionaliniu lygmenimis, yra stiprinamas tarpsektorinis bendradarbiavimas, prioritetą teikiant jaunimo užimtumo skatinimui, jaunimo organizacijų potencialo stiprinimui, darbo su jaunimu tobulinimui“ (Miginis ir Ulozas, 2014, p. 6). Jaunimo kaip socialinės grupės poreikiai labiausiai yra stiprinami ir įgyvendinami savivaldos lygmenyje, kur vyksta vietos politikų ir jaunimo nuolatinis bendradarbiavimas, ieškoma efektyvių problemų sprendimo būdų (Miginis ir Ulozas, 2014). Pagrindinės problemos su kuriomis susiduria jaunimas, ypač Lietuvos regionuose yra mažos laisvalaikio praleidimo galimybės, užimtumo ir informacijos stoka, abejingumas ir pasyvumas (Miginis ir Ulozas, 2014). Analizuojant jaunąją kartą ir jų problemas svarbus veiksnys yra ir įgalinimas, kurį vykdo jaunimo politika (Miginis ir Ulozas, 2014). Realizuoti jaunų žmonių įgalinimą ir dalyvavimą pilietinėje ir visuomeninėje veikloje padeda Lietuvoje veikiančios įvairios jaunimo organizacijos (Sakalauskiene ir Celešienė, 2015). Anot Sakalauskiene ir Celešienė (2015), jaunimo organizacijos nuolat prisideda prie jaunimo politikos formavimo bei dažnai atstovauja jaunimo kaip socialinės grupės interesus. Prisijungdamas prie jaunimo organizacijų jaunas žmogus gali save atrasti, savirealizuoti, mokytis ir tobulėti (Jaunimo reikalų departamentas, 2010). Svarbu yra ir tai, kad jaunimo politika ir su tuo susijusi veikla Lietuvoje yra orientuota į jaunimo savarankiškumo ir savanorystės skatinimą (Jaunimo reikalų departamentas, 2010). Vietos savivaldos lygmenyje jaunimo politika prižiūri ir yra už ją atsakingas jaunimo reikalų koordinatorius (Sakalauskiene ir Celešienė, 2015). Koordinatoriaus pagrindinės funkcijos yra kurti kuo sėkmingesnius socialinius tinklus tarp pačių jaunų žmonių ir politikų, jis prisideda ir prie jaunimo programų kūrimo bei koordinuoja sprendimų priėmimus (Sakalauskiene ir Celešienė, 2015). Žvelgiant į jaunimo politiką platesniu mastu, lyginant ją tarp Europos Sąjungos šalių, pačiame kontekste galima išvelgti nemažai skirtumų, nėra vyraujančios vienos jaunimo politikos sintezės, integracija vyksta skirtinguose gerovės režimuose (Wallace ir Bendit, 2009). Anot Wallace ir Bendit (2009), jaunimo politikai yra sutelkiamas mažesnis dėmesys nei kitoms socialinės politikos sritims, tokioms kaip šeima, darbo rinka ar moterų padėtis. Jaunimo politiką galima suskirstyti į keturis modelius remiantis Esping – Andersen gerovės režimų apibrėžtimis (Wallace ir Bendit, 2009). Pirmasis modelis yra universalusis, jis yra orientuotas į gan dideles subsidijas jaunimui, taip siekiama, kad jauni žmonės taptų kuo daugiau savarankiški, dominuoja siauras jaunimo apibrėžimas pagal

amžių, nuo paauglystės iki maždaug 25 metų amžiaus, šis modelis būdingas Šiaurės šalims: Suomijai, Danijai, Švedijai (Wallace ir Bendit, 2009). Šiose šalyse taip pat yra didelis jaunimo įsitraukimas į visuomeninį dalyvavimą (Wallace ir Bendit, 2009). Sekantis modelis yra apsauginis, kuriame dominuoja tokios šalys kaip Vokietija, Estija, Vengrija, jose jaunimo politika yra orientuota į socialinių problemų sprendimus, prevenciją, vyrauja platus jaunimo kaip socialinės grupės amžiaus apibrėžimas nuo gimimo iki 25 metų amžiaus (Wallace ir Bendit, 2009). Trečiasis išskirtas modelis vadinasi centralizuotas, jį taiko Pietų Europos šalys, šiose šalyse jaunimo politika yra gana nauja, pati visuomenė gana vangiai įsitraukia į jaunimo politiką, orientuojamasi tik į tam tikras jaunimo grupes (Wallace ir Bendit, 2009). Bendruomenės jaunimo politikos modelis yra sietinas su Esping – Andersen liberalios gerovės išskirtu režimu, jaunimo politika daugiausiai rūpinasi vietos valdžia, jaunimas, kaip socialinė grupė, yra išskiriamas, žvelgiama tik į tuos jaunus žmones, kurie turi tam tikrų problemų, yra nusikaltėliai ar priklauso etninėms mažumoms (Wallace ir Bendit, 2009). Lietuvoje įgyvendinama jaunimo politika gali būti pritaikoma keliems minėtiems modeliams, kadangi turi kiekvieno modelių tam tikrų bruožų (Miginis ir Ulozas, 2014; Gailius, et. al., 2013). Jaunimo politika Lietuvoje labiausiai veikia vietos lygmenyje, tai sietina su bendruomenės jaunimo politikos modeliu, taip pat telkiamas dėmesys į visą socialinę grupę, nėra išskiriama specialūs kaip socialinės grupės kriterijai, tai atsispindi universaliajame jaunimo politikos modelyje (Wallace ir Bendit, 2009; Miginis ir Ulozas, 2014; Sakalauskiene ir Celešienė, 2015). Lietuvoje akcentuojamas jaunimo savarankiškumas, savanorystės skatinimo tikslas, kas parodo, kad šalis turi universaliojo jaunimo modelio bruožų (Wallace ir Bendit, 2009; Jaunimo reikalų departamentas, 2010). Apsauginio jaunimo politikos modelio bruožai su Lietuvoje plėtojama jaunimo politika siejasi tuo, kad yra sprendžiamos jaunimą užklupusios socialinės problemos, ieškoma alternatyvių sprendimo būdų ir stengiamasi kurti palankesnes sąlygas jaunimo gerovei (Wallace ir Bendit, 2009; Miginis ir Ulozas, 2014).

3. Jaunimo socialinių teisių situacija: familializacija ir individualizacija

Jaunimas kaip socialinė grupė turi socialines teises, kurias privaloma ginti, vystyti ir pripažinti (Ramberg, 2015). Visapusiška ir laisva jaunimo galimybė naudotis socialinėmis teisėmis yra vienas pagrindinių teisinės ir demokratinės valstybės elementų (Ramberg, 2015). Anot Ramberg (2015), svarbu, kad jaunimui būtų suteikiamas ateities visuomenės kūrėjų vaidmuo, nes jaunimas yra ta socialinė grupė, kuri kelia naujus tikslus ir yra atviri naujovėms. Jauni žmonės šiuolaikiniame pasaulyje gana dažnai susiduria su įvairiais iššūkiais, keičiasi ir jaunų žmonių gyvenimiškos patirtys (Furlong ir Cartmel, 2007). Patiriami iššūkiai ir nauji pokyčiai turi įtakos šeimai, darbo rinkai, švietimui, laisvalaikiui ar būsto pasirinkimui, prie to prisideda ir socialinė politika, kuri kuria socialinę gerovę, taip pat su tuo yra susijusios ir socialinės teisės (Furlong ir Cartmel, 2007).

Pasak Rauckienės – Michaelsson ir Acienės (2019), nedarbas yra viena iš pagrindinių makroekonomikos problemų, su šia problema neabejotinai susiduria ir jaunimas Lietuvoje. Šiandien vieną iš svarbiausių darbo rinkos problemų yra susieta su žmogiškaisiais ištekliais, ypač kai kalbame apie jaunus žmones, kurie pradeda ekonomiškai aktyvų savo gyvenimo laikotarpį, o jaunimo nedarbo problemos yra susijusios su emigracija bei socialine atskirtimi (Rauckienė – Michaelsson ir Acienė, 2019). Anot Chevalier (2018), gana aukštas nedarbo lygis ir skurdo rizika skatina jauną žmogų naudotis socialinės gerovės teikiamomis galimybėmis bei suteikiamomis socialinėmis teisėmis ir parama. Nagrinėjant socialines teises yra svarbu išskirti koncepciją, kuri išsiskiria tuo, kad yra akcentuojamas skirtumas tarp vaikystės ir pilnametystės (Chevalier, 2016). Pagal Lietuvoje galiojančius teisės aktus, pilnamečiu yra laikomas asmuo sulaukęs 18 metų amžiaus, o tuo tarpu asmenys iki 18 metų amžiaus yra laikomi vaikais (Kraniauskienė, 2011; Kudinavičiūtė – Michailovienė ir Šimkienė, 2018). Svarbu paminėti ir tai, kad vaikai ir jau suaugusieji neturi tokio pačio socialinių teisių statuso ir prieigos, nes būdami vaikais būna priklausomi nuo savo pačių tėvų bei turi galimybę tarsi netiesiogiai gauti naudos, o tuo tarpu jau suaugusieji yra laikomi savarankiškais asmenimis ir į įvairią paramą ir išmokas pretenduoja savarankiškai (Chevalier, 2016). Pasak Chevalier (2016), toks skirtumas tarp vaikystės ir pilnametystės reiškia tiesioginį ir gana sklandų perėjimą nuo vaikystės iki pilnametystės ar kitaip tariant į suaugusiojo gyvenimą. Dažnai Lietuvoje iškyla klausimas ar dar besimokančius vaikus, kurie jau yra pilnamečiai, dar turi išlaikyti jų tėvai, pagal šalyje galiojančius teisės aktus yra įtvirtinta nuostata: „išlaikymo teisinių santykių šalimi – kreditoriumi – yra vaikas, sulaukęs pilnametystės, kuris mokosi pagal vidurinio ugdymo programą ar pagal formaliojo profesinio mokymo programą pirmajai kvalifikacijai įgyti arba studijuoja aukštojoje mokykloje pagal nuolatinės studijų formos programą ir yra ne vyresnis negu 24 metai ir kuriam būtina materialinė parama“ (Kudinavičiūtė – Michailovienė ir Šimkienė, 2018, p. 444). Ši nuostata sulaukia nemažai diskusijų, taip pat yra svarbu atsižvelgti ar pats pilnametis vaikas niekaip nebeišgali savimi

pasirūpinti ir jam reikalinga parama (Kudinavičiūtė – Michailovienė ir Šimkienė, 2018). Nors viena iš pagrindinių jaunimo kaip socialinės grupės rizikų yra nedarbas, tačiau nepaisant to, valstybės skiriama parama ir išmokos jauniems žmonėms gali būti ne vien tik nedarbo išmokos ar socialinė parama, tačiau ir parama būstui, socialinė parama šeimoms, stipendijos studentams ar paskolos (Chevalier, 2018). Pačioje Europoje ir gerovės valstybėse dominuoja du pagrindiniai ir ganėtinai skirtingi socialiniai modeliai: Bismarko ir Beveridžo, kurie turi sąsajų su jaunimo socialinėmis teisėmis (Chevalier, 2018). Skirtumai tarp abiejų modelių išryškina pagrindinius kriterijus būtinus visuomenės paramai jauniems žmonėms (Chevalier, 2018). Taip yra išskiriamos dvi jaunimo socialinio pilietiškumo (social citizenship) rūšys: familializmas ir individualizmas (Chevalier, 2018). Šalyse, kur dominuoja Bismarko modelis yra priskiriamas familializmas, o kur Beveridžo modelis – individualizmas (Chevalier, 2018). Familializmą galima apibūdinti kaip šeimos politikos analizei būdingą ir subsidiarumo principu grindžiamą socialinės apsaugos rūšį, kuri yra sietina su šeima (Jančaitytė, 2004). Svarbu ir tai, kad familializmas yra sietinas su vaikystės tam tikru pratęsimu, dominuoja, kad jauni žmonės yra finansiškai priklausomi ilgą laiką nuo savo tėvų (Chevalier, 2016). Pagal Chevalier (2016), yra nustatomas vėlyvas amžius, kuris siekia 25 metus, kai jaunimas įgyja savarankišką teisę į socialinę apsaugą. Socialinių teisių pritaikyme, kai dominuoja familializmas, pati valdžia remiasi šeimos politika, kad suteiktų pagalbą ar paramą studentams (Chevalier, 2018). Antra vertus jaunimo socialinės teisės gali būti ir individualizuotos, jaunimas yra laikomas suaugusiais, nepriklausomais nuo savo tėvų, nėra orientuojamasi į šeimos politiką (Chevalier, 2016). Anot Chevalier (2016), šiuo atveju jaunimas gana anksti gali kreiptis dėl socialinių išmokų skirtų jiems, dažnu atveju net nuo 18 metų amžiaus, todėl socialinė aprėptis tokiam modelyje yra gana plati. Taigi, Beveridžo gerovės valstybėse yra orientuojamasi į individualizuotas socialines išmokas, jauni žmonės yra laikomi socialiniais piliečiais, be jokių teisinių įpareigojimų savo tėvams (Chevalier, 2016).

Jauno žmogaus socialinė apsauga ir jo galimybių užtikrinimas yra labai svarbus šiuolaikinėje socialinėje politikoje (Esping – Andersen, 1990; Aidukaitė et al., 2012). Lietuva labiausiai yra siejama su Bismarko socialinės apsaugos sistemos modeliu (Guogis, 2013). Tai parodo, kad Lietuvoje svarbią vietą užima valstybinis socialinis draudimas, taip pat yra stengiamasi užtikrinti gerą pragyvenimo lygį žmonėms, dalis išmokų skiriamų gyventojams priklauso nuo jų turimo darbo stažo ar nuo pajamų dydžio gauto iki socialinės rizikos atsiradimo (Aidukaitė et al., 2012). „Socialinio draudimo schemas yra finansuojamos iš darbuotojų ir darbdavių įmokų“ (Aidukaitė et al., 2012, p.24). Kadangi Lietuva yra siejama su Bismarko modeliu, tai joje dominuoja ir familializmas, jaunimo socialinės teisės yra glaudžiai susietos su šeimos politika (Jančaitytė, 2004; Chevalier, 2018). Nors valstybės įsipareigojimai jaunų žmonių atžvilgiu Lietuvoje priklauso nuo šeimos situacijos vertinimo, tačiau pasak Tom Chevalier (2018), yra ir kita šalių grupė (Suomija, Švedija), kur jaunimo socialinės teisės yra labiausiai individualizuotos, jauni žmonės yra suvokiami kaip suaugę asmenys,

tėvai mažai prisideda prie savo vaikų išlaikymo, net kai jie tęsia mokslus, pavyzdžiui, mokosi aukštojoje mokykloje, tuo atveju jaunimas gauna visuotinę paramą iš valstybės, o išmokų dydis dažnu atveju nepriklauso nuo jų tėvų pajamų (Chevalier, 2018). Analizuojant šeimos politiką yra išskiriamos trys pagrindinės priemonės: išmokos šeimai, tėvų išpareigojimas išlaikyti savo vaikus bei mokesčių lengvatos šeimoms (Chevalier, 2018). Lietuvoje šeimos politika yra plėtojama tuo atžvilgiu, kad yra siekiama užtikrinti orias pragyvenimo sąlygas, piniginę paramą teikia pati valstybė arba jos įgalios institucijos, pati šeimos politika labiausiai orientuota į finansinę pagalbą nepasiturintiems šeimoms (Gvaldaitė ir Kirilova, 2014). Tėvai Lietuvoje privalo išlaikyti savo vaikus iki 24 metų amžiaus, jei jie nėra finansiškai pajėgus savimi pasirūpinti, kaip jau ir buvo minėta, pagal teisės aktus, jei jų vaikas mokosi pagal tam tikras ugdymo programas, yra sulaukęs pilnametystės bei neišgali savimi pasirūpinti turi teisę kreiptis pagalbos į savo tėvus, išlaikymo prievolė nesibaigia vien tik tada, kai jaunas žmogus sulaukia pilnametystės (Chevalier, 2018; Kudinavičiūtė – Michailovienė ir Šimkienė, 2018). Remiantis 2018 metų Eurostat duomenimis, galima pastebėti, kad Lietuvoje nemažai daliai jaunų žmonių nuo 16 iki 24 metų gresia skurdas ir socialinė atskirtis, tokių jaunų žmonių šalyje yra net 28,5 %¹. Kadangi Lietuvoje jaunimo socialinėms teisėms yra priskirtinas familializmas, tad šeimoje turi būti užtikrinami visų šeimos narių poreikiai, tačiau remiantis statistiniais duomenimis, Lietuvoje daugelis jaunų žmonių, ypač to amžiaus, kai dar mokosi vidurinėje mokykloje ir gyvena su tėvais, yra arti skurdo ribos (Leitner, 2003; Kavoliūnaitė – Ragauskienė, 2011). Tad visos šalyje šeimai suteikiamos piniginės paramos yra skiriamos šeimai kaip bendram vienetui, o ne perkeliama kiekvienam šeimos nariui individualiai, tad jaunimas yra priklausomas nuo savo artimųjų, šeimos narių ir šiuo atžvilgiu išmokos jų kaip individų tiesiogiai nepasiekia, ypač jaunų žmonių iki 18 metų amžiaus (Kavoliūnaitė – Ragauskienė, 2011; Chevalier, 2018; Senkuvienė, 2018).

Švietimo sistema ir jos kokybė itin priklauso nuo pačios sistemos galimybių jauniems žmonėms suteikti reikalingų kompetencijų visuomenėje ar darbo rinkoje (European Commission, 2015). Kiekviena šalis siekia gerinti savo švietimo sistemos kokybę, užtikrinti jaunų žmonių poreikius, palaikant užimtumą, teisingumą bei inovacijas (European Commission, 2015). „Socialinio teisingumo, kaip naudos ar pranašumų bei nuostolių ar suvaržymų paskirstymo, klausimas yra svarbus kiekvienoje visuomenės gyvenimo srityje“ (Lazutka ir Šliužaitė, 2012, p. 9). Lietuvoje su socialiniu teisingumu susiduriama ir aukštajame moksle, kur jis yra svarbus ir ekonominiu požiūriu (Lazutka ir Šliužaitė, 2012). Lietuvoje stojant į aukštąsias mokyklas yra atsižvelgiama į ankstesnius mokymosi rezultatus, todėl nemokamas mokslas aukštosiose mokyklose yra užtikrinamas tik gerai besimokiusiems asmenims (Lazutka ir Šliužaitė, 2012; Kučaidze, 2020). Pasak Lazutkos ir Šliužaitės

---

¹ Eurostat. Prieiga per internetą: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (žiūrėta 2022 09 17)

(2012), svarbu yra atsižvelgti ir į jaunuolių ketinančių studijuoti aukštosiose mokyklos socialinę ir ekonominę kilmę, tai parodo, kad jaunimui iš nepasiturinčių šeimų reikia daugiau valstybės paramos studijuojant nei tiems, kurių šeimos pajamos yra gana didelės. Lietuvoje viena iš rėmimo priemonių aukštojoje mokykloje jaunimui yra socialinės stipendijos, tačiau jas gauti gali ne visi, studentai turi atitikti tam tikrus kriterijus, pagrindinis jų yra, tai kad jaunimas yra iš nepasiturinčių šeimų (Čekanavičius et.al., 2008; Lazutka ir Šliužaitė, 2012). Ši parama jaunimui siejasi su familializmu, nes yra atsižvelgiama į šeimos pajamas, jaunuoliai yra priklausomi nuo tėvų (Chevalier, 2018). Valstybės skiriamos dotacijos ir lengvatos studentams daugiausiai remiasi į šeimos politiką, yra atsižvelgiama į materialinę padėtį, socialinę ir ekonominę kilmę, tad šalyje nėra galimybės išskirtinai visiems gauti valstybės dotacijas, jos tenka tik daliai Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų (Čekanavičius et.al., 2008; Lazutka ir Šliužaitė, 2012; Chevalier, 2018). Tačiau pasak Skučienės ir Mažeikienės (2020), Lietuvoje po truputi atsiranda ir individualizuotų priemonių, pavyzdžiui, karjeros kelias po vidurinio išsilavinimo yra daugiau nukreiptas į studijas universitetuose, o tai lemia mažesnę studentų dalyvavimo darbo rinkoje lygį ir būtent didina universitetuose studijuojančio jaunimo lygį.

„Jaunimo apsirūpinimas būstu – sudėtingas, kompleksiškas procesas, priklausantis nuo daugelio susijusių demografinių, ekonominių, individualių ir kitokių veiksnių“ (Brazienė, et.al., 2018, p.10). Su būsto problemomis jaunimas dažnai susiduria, kai nori tapti savarankiškais ir nepriklausomais nuo savo tėvų (Brazienė, et.al., 2018). Lietuvoje jaunų žmonių apsirūpinimas būstu dažnai yra susijęs su šeima ir jos socioekonominė padėtimi (Brazienė, et.al., 2018). Tai yra siejama su jaunuolių socialine kilme atsižvelgiant į šeimos ekonominę bei socialinę padėtį (Brazienė, et.al., 2018). Lietuvoje jaunimui siekiant apsirūpinti nuosavu būstu yra labai reikšminga šalies būsto politika, kurios vienas iš tikslų yra užtikrinti vienodas galimybes apsirūpinant būstu (Brazienė, et.al., 2018). Nemaža dalis jaunimo šalyje negali pasirūpinti nuosavu būstu, tad naudojami valstybės teikiamomis paramomis (Brazienė, et.al., 2018). Tačiau būsto įsigijimo parama, įvairios kompensacijos, pavyzdžiui už būsto šildymą, yra skiriamos tik iš nepasiturinčių šeimų kilusiems jaunuoliams, tad Lietuvoje jaunimo apsirūpinimas būstu yra labai susijęs su jų pačių asmeniniais namų ūkio lygmens kriterijais (Brazienė, et.al., 2018). Tad jaunimo socialinės teisės Lietuvoje iš būsto politikos perspektyvos yra gana ribotos, jaunimui sunku įsigyti nuosavą būstą, dominuoja privati būsto rinka (Brazienė, et.al., 2018).

Galima pastebėti, kad Lietuvos jaunimo socialinių teisių kontekste dominuoja familializmas, nes ilgą laiką jaunas žmogus yra priklausomas nuo savo šeimos, orientuojamasi į šeimos politiką, o apskritai individualizuotas požiūris yra gana silpnas, nes jauni žmonės nelaikomi suaugusiais (Skučienė ir Mažeikienė, 2020). Socialinė parama ir išmokos teikiamos atsižvelgiant į jauno žmogaus socialinę padėtį, socialinę ir ekonominę gerovę bei yra teikiamos šeimai kaip bendram vienetui

(Kavoliūnaitė – Ragauskienė, 2011; Senkuvienė, 2018). Galiojanti teisinė sistema Lietuvoje ne itin užtikrina ir išpildo visus jaunimo poreikius ir galimybes žvelgiant iš socialinių teisių perspektyvos, jaunimas gana vėlai gali kreiptis dėl socialinių išmokų skirtų jiems, socialinė aprėptis yra gana siaura, o jaunimo apsirūpinimo būstu procesas yra sudėtingas, būsto politikos sąlygos yra gana ribotos (Jančaitytė, 2004; Chevalier, 2018; Brazienė, et.al., 2018).

4. Studentų iškritimas iš aukštojo mokslo

Vis didėjantis studentų, stojančių į aukštąsias mokyklas, skaičius ir didėjanti universitetų absolventų paklausa darbo rinkoje kelia vis didesnę susidomėjimą studijų sėkme ir studijų nutraukimo priežastimis (Behr et.al., 2021). Nepaisant jaunų žmonių studijų sėkmės naujausia Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos statistika rodo, kad vidutiniškai trečdalis studentų, įstojusių į universitetą nebaigia studijų (Aina et.al., 2021). Verta paminėti ir tai, kad iškritimas iš aukštojo mokslo gali būti skirtingas, pavyzdžiui, gali būti savanoriškas, kai studentas pereina į kitą universitetą, pakeičia studijų programą arba nusprendžia palikti universitetą dėl gauto darbo pasiūlymo (Kehm, et.at., 2019). Gana svarbu ir siejasi su socialinių teisių perspektyvomis yra ir tai, kad jaunas žmogus universitetą gali būti priverstas palikti dėl finansinių priežasčių, dėl prastėjančios materialinės gerovės, asmeninių problemų ar su šeima susijusių aplinkybių (Kehm, et.at., 2019). Galiausiai, mokyklos nebaigimas turi pasekmių visuomenei (socialiniu ir ekonominiu požiūriu), universitetui (finansavimo, rezultatų ir su akademinu požiūriu) ir asmeniniu lygmeniu pačiam studentui (abejojimas savimi ir laiko bei pinigų švaistymas) (Kehm, et.at., 2019). Aukštojo mokslo metimas yra sudėtingas procesas, o patys studentai turi labai skirtingus motyvus palikti universitetą neįgijus išsilavinimo (Aina et.al., 2021). Teoriniai tyrimai parodė, kad iškritimas iš aukštojo mokslo retai priklauso tik nuo vieno atskiro veiksnio, o veikiau yra daugybės priežasčių rezultatas (Behr et.al., 2021). Pagrindiniai mokslinėje literatūroje atliekant tyrimus naudojami tokie iškritimo iš aukštojo mokslo veiksniai kaip: studentų įstojimo ypatybės, jų tėvų kilmė, finansiniai ištekliai, akademiniai rezultatai ir darbo rinkos sąlygos (Aina et.al., 2012). Nepaisant skirtingų iškritimo iš aukštojo mokslo veiksnių, svarbu atsižvelgti ir į skirtingus gerovės valstybių režimus ir skirtingas politines konfigūracijas (Emmenegger et.al., 2015). Espingas – Anderseną teigė, kad trys gerovės valstybės tipai atspindi skirtingas politines ideologijas, pavyzdžiui, liberalų modelyje valstybė aptarnauja tik tuos, kuriems reikia pagalbos, kai nepavyksta šeimos ir rinkos sprendimai, daugiausia per minimalių pajamų schemas, socialdemokratiname modelyje valstybė vaidina didesnę vaidmenį visiems gyventojams, minimalias pajamas visiems derindama su dosnėmis lengvatomis vidutines pajamas gaunantiems asmenims, o konservatyviame modelyje valstybė daugiausia dėmesio skiria asmenų išlaikymui per socialinio draudimo sistemas (Emmenegger et.al., 2015). Pasak Espingo – Anderseną, gerovės valstybės tipai turi skirtingas ekonomines, politines ir socialines pasekmes, savo knygoje „Trys gerovės kapitalizmo pasauliai“ autorius pabrėžia, kad iš daugelio socialinių institucijų, kurias greičiausiai tiesiogiai formuoja ir tvarko pačios gerovės valstybės yra rinka, šeima (Emmenegger et.al., 2015). Tad yra svarbu išsiaiškinti ir skirtingų šalių aukštojo mokslo studentų veiksnius bei finansinius aspektus, kaip šeima, rinka ar pati valstybė sudaro arba nesudaro sąlygų sėkmingam studijų baigimui šalių aukštosiose mokyklose bei kas iš šios trichotomijos turi didžiausią įtaką (Aina

et.al., 2012; Emmenegger et.al., 2015).

Svarbu ir tai, kad iškritimo iš aukštojo mokslo veiksniai ar motyvai gali būti vertinami ir skirstomi keliomis perspektyvomis iš sociologinės pusės ir ekonominės (Behr et.al., 2021). Pavyzdžiui, Vincento Tinto sukurtas gerai žinomas studentų iškritimo modelis yra paremtas sociologiniais veiksniais ir motyvais (Behr et.al., 2021). Minėtame modelyje socialinė (pvz., bendravimas su bendraamžiais) ir akademinė (pvz., mokinių pasiekimai) integracija yra svarbiausi jaunų žmonių iškritimą iš aukštojo mokslo lemiantys veiksniai (Behr et.al., 2021). Taip pat yra svarbus dėstytojų ir studentų santykis tarpusavyje, ypač labai svarbus neformalus keitimasis nuomonėmis ar pasiektais rezultatais, tačiau tokie kontaktai nėra vienodai veiksmingi visiems studentams, nes šie akademiniai ryšiai yra griežtai susiję su studentų savybėmis, tokiomis kaip etninė kilmė ir socialinė bei ekonominė padėtis (Aina et.al., 2021). Kiti sociologiniai iškritimo modeliai daugiausia dėmesio skiria kultūrinio kapitalo vaidmeniui, kadangi studentai iš neakademinių namų ūkių atsineša mažesnę kultūrinio kapitalo kiekį, todėl kyla nemažos asimiliacijos problemos aukštosiose mokyklose (Behr et.al., 2021).

Didelė dalis ekonominės literatūros yra sutelkta į šeimos pajamų vaidmenį, o nauda yra apibrėžiama atsižvelgiant į būsimas vaikų pajamas baigus universitetą, tai siejasi ir su Tom Chevalier išskirtomis perspektyvomis socialinių teisių familializacijos ir individualizacijos kontekste, kadangi šeimos finansinė pagalba studentui turi įtakos jo ateities gerovei (Chevalier, 2018; Checchi, et.al., 2022). Taip pat, ekonominiai studentų iškritimo iš aukštojo mokslo veiksniai yra pagrįsti racionalaus pasirinkimo teorija ir glaudžiai susiję su žmogiškojo kapitalo teorija (Behr et.al., 2021). Kaip teigia Aina ir kt. (2021), Beckerio žmogiškojo kapitalo teorija daro prielaidą, kad sprendimas investuoti į švietimą yra tikėtinos naudos ir kaštų (tiek piniginių, tiek nepiniginių) palyginimo individualiame lygmenyje rezultatas. Yra laikomasi paradigmos, kad investicija į žmogiškąjį kapitalą yra labai gerai, neiškritimas iš aukštojo mokslo ir tęsimas studijų ir jų užbaigimas sukuria vertę, o ir kiekvienas individas pasieks tam tikrą išsilavinimo lygį (pvz. universitetinį laipsnį), jei numatoma grynoji dabartinė jo darbo užmokesčio vertė įstojimo metu yra teigiama ir suteiks jam ateityje finansinę grįžtamąją gražą (Aina et.al., 2021; Checchi, et.al., 2022). Nagrinėjant mokslinę literatūrą galima pastebėti, kad materialinė gerovė ir finansiniai ištekliai, ateinantys iš šeimos, turi nemažai įtakos jaunų žmonių karjeros pasiekimams, ypač siekiant aukštojo mokslo diplomo (Checchi, et.al., 2022). Pasak Checchi ir kt. (2022), kuo daugiau šeimos investuoja į savo vaikų ateitį bei mokslus tuo tikimasi didesnių lūkesčių, verta paminėti ir tai, kad pasiturintiems tėvams vis tiek gali būti verta finansuoti savo vaikų aukštąjį mokslą net tada, kai jie neturi tam tikrų sugebėjimų ar jiems prasčiau sekasi, nes mažas pajamas gaunantys dažniau yra linkę pasiduoti. Pastebima, kad Europoje aukštosios mokyklos daugiausia yra valstybinės, o tiesioginės išlaidos yra daug mažesnės, tačiau pabrėžiama, kad studentų šeimų skiriama materialinė parama yra labai svarbi, kadangi šeimos negalinčios padengti

pragyvenimo išlaidų ar kitaip prisidėti finansiškai daro įtaką jaunų žmonių iškritimui iš aukštojo mokslo (Checchi, et.al., 2022).

Iškritimui iš aukštojo mokslo įtakos turi ir darbas studijų metu (Checchi, et.al., 2022). Pasak Aina ir kt. (2021), kuo didesnė finansinė našta slegia studentus, tuo daugiau jiems reikia dirbti ir naudotis paskolomis, kad galėtų finansuoti studijas. Tad studijos už mokslą vaidina svarbų vaidmenį sprendžiant, ar verta investuoti į aukštąjį mokslą, ar ne (Aina, et.al., 2021). Kita vertus, tik nedidelė parama aukštojo mokslo finansavimui kai kuriose Europos šalyse ir didelės įmokos už aukštąjį mokslą Europoje verčia mažas pajamas gaunančius studentus dirbti bei mokėti už studijas, nes jų šeimos negali padėti jiems finansiškai, kas skatina netgi stabdyti studijas ar prasižesinti jų laikotarpį (Aina, et.al., 2021).

Šiais laikais švietimo politiką vargu ar būtų galima įgyvendinti neįtraukiant valstybinio finansavimo (Viaene ir Zilcha, 2013). Daugumoje šalių, ypač išsivysčiusiose, aukštasis mokslas sukuria didelę šalies kvalifikuotos darbo jėgos dalį (Viaene ir Zilcha, 2013). Svarbu ir tai, kad iš viešųjų investicijų į aukštąjį išsilavinimą yra gaunama grynoji socialinė nauda (Viaene ir Zilcha, 2013). Pati socialinė nauda apima didesnes pajamas, kurias tiesiogiai gauna asmenys, ir netiesioginę naudą, kurią ekonomika gauna iš žmogiškojo kapitalo, sukurto per aukštojo mokslo sistemą (Viaene ir Zilcha, 2013). Kad jaunas žmogus neiškristų iš aukštojo mokslo sistemos į jį turi būti investuojama, čia taip pat prisideda ir socialinis investavimas (Scalise ir Hemerijck, 2022). Socialinio investavimo perspektyva visų pirma skatina investuoti į jaunus žmones didinant jų galimybes gyvenime, nes toks investavimas žada didžiausią grąžą (Scalise ir Hemerijck, 2022). Pasak Gemma Scalise ir Anton Hemerijck (2022), menkas socialinis investavimas į visuomenę, tuo pačiu ir į aukštojo mokslo studentus gali lemti neigiamas pasekmes, pavyzdžiui iškritimą iš aukštojo mokslo, menką išsilavinimą ar skurdą. Tad kiekviena valstybė turi stengtis sudaryti tinkamas sąlygas ir finansines galimybes jaunimui įstoti ir išsilaikyti aukštajame moksle, svarbu investuoti į jaunus žmones ir kurti socialinę gerovę (Scalise ir Hemerijck, 2022).

Hipotezės:

1. Famililiazuotose šalyse parama studentams yra mažesnė, skatina ieškoti alternatyvių aprūpinimo šaltinių.
2. Skirtingose jaunimo socialinių teisių modelių šalyse skiriasi pagrindinės paramos šaltiniai studentams.

5. Tyrimo metodologija

Šiame magistro baigiamajame darbe buvo naudoti trys tyrimo metodai: kokybinė dokumentų analizė, metaanalizė ir mikroduomenų analizė. Taikant pirmąjį metodą buvo siekiama išsiaiškinti kokios yra jaunimo socialinės teisės Lietuvoje, tad buvo naudotas dokumentų analizės metodas. Dokumentų analizės metodu buvo analizuoti aktualios redakcijos dokumentai, konkrečiai Lietuvos Respublikos teisės aktai, kurie yra pateikti priede (žr. priedas Nr. 1). Duomenys buvo analizuojami temų analizės būdu, remiantis moksline literatūra ir Tom Chevalier (2018) metodologija. Pagrindinės temos, kurios buvo išskirtos atliekant dokumentų analizę buvo tokios: šeimos politika, parama studentams bei parama būstui. Taip pat baigiamajame darbe buvo taikyta ir mikroduomenų analizė, kuria buvo siekiama įvertinti ir nustatyti kaip teikiama parama iš valstybės, šeimos ar rinkos pasiskirsto skirtingose šalyse atsižvelgiant į skirtingus jaunimo socialinių teisių modelius. Metaanalizė buvo atliekama naudojantis: Missoc, European e-Justice, Eurydice ir European Commission duomenų bazėmis. Pasak Kardelio (2016), metaanalizė yra toks tyrimo metodas, kai jau iš atliktų tyrimų ar surinktų duomenų yra daromos tam tikros išvados.

Siekiant įgyvendinti uždavinį atliekamas empirinis tyrimas taikant lyginamosios analizės ir statistinės analizės metodus, kuriuo buvo norima palyginti skirtingose Europos šalyse skiriamą paramą studentams iš valstybės, šeimos bei rinkos atsižvelgiant į jaunimo socialinių teisių modelius. Taikant lyginamąją analizę bei mikroduomenų analizę buvo naudojami 2019 metų Eurostudent VII bangos tyrimo duomenys. Eurostudent VII bangos apklausa yra unikali, kuria yra renkami ir analizuojami duomenys apie Europos aukštąjį mokslą pagal socialinę dimensiją per daugelį metų. Surinktuose duomenyse pagrindinis dėmesys skiriamas socialinei ir ekonominei aplinkai bei studentų gyvenimo sąlygoms. Būtent prie šio projekto 2019 metais prisijungė 13 šalių iš 26: Austrija, Kroatija, Danija, Estija, Suomija, Gruzija, Airija, Vengrija, Lietuva, Liuksemburgas, Nyderlandai, Lenkija ir Slovėnija. Svarbu paminėti, kad ne visos šalys buvo naudojamos mikroduomenų analizei šiame magistro baigiamajame darbe, tad būtent Danija ir Gruzija iš tolimesnės analizės buvo pašalintos, nes nebuvo pateikti visi reikalingi duomenys, nėra atsakymų ties kintamaisiais: apie vidutines gaunamas sumas per mėnesį iš šeimos, rinkos bei valstybės.

Eurostudent VII bangos klausimyną sudarė atviri ir uždari klausimai, pasak Kardelio (2016), uždarus klausimus yra lengviau lyginti, kokybiškai apdoroti nei atvirus, tačiau svarbu įdėti ir atvirus klausimus, kad respondentas galėtų išreikšti savo nuomonę, o šiame klausimyne atviri klausimai dažniausiai buvo apie gaunamą paramą, respondentams reikėjo įrašyti gaunamas pajamas ar paramą iš vieno ar kito šaltinio, pavyzdžiui, šeimos, rinkos, valstybės ir kt. Taip pat anketą sudarė kelių grupių klausimai, pirmieji anketos klausimai buvo susiję su respondentų sociodemografinėmis charakteristikomis, buvo norima išsiaiškinti respondentų: lytį, amžių, gyvenamąją vietą, socialinę

padėti. Kituose anketos klausimuose buvo klausama apie dabartinę studijų programą, mokymosi aplinką, laiką praleidžiamą paskaitose, darbą studijų metu, finansinę paramą bei aprūpinimą.

Iš gautų mikroduomenų ir pateikto klausimyno baigiamajam magistro darbui buvo pasirinkti klausimai pagal Tom Chevalier (2018) ir Espingo Anderseno (1990) metodologijas, remiantis jaunimo socialinių teisių modeliais bei trimis šaltiniais, kas gali remti studentus: valstybė, rinka bei šeima.

Iš Eurostudent VII bangos gauti mikroduomenys buvo analizuoti IBM SPSS Statistics 26 paketu. Gauti rezultatai analizuoti taikant aprašomąją statistiką ir naudojant statistinio reikšmingumo kriterijų: Chi-kvadratą. Taip pat analizuojant mikroduomenis buvo naudojama klasterinė analizė, kuria buvo siekiama sugrupuoti šalis į klasterius pagal skiriamą paramą studentams iš valstybės, šeimos ar rinkos. Pasak Tidikio (2003), klasterinę analizę galima apibūdinti kaip eksperimentinių duomenų ir klasių grupavimo metodą, kur vienos klasės stebėjimai tam tikra prasme tampa artimi vieni kitiems. Taip pat atliekant klasterinę analizę buvo naudojama hierarchinė procedūra, kuri nuosekliai jungia arba išskiria pradžioje pačius artimiausius ar tolimiausius, o tada vis labiau nutolusius arba priartėjusius stebėjimus (Tidikis, 2003). Pasirinktas klasterių sudarymo metodas – Between-groups linkage (ryšys tarp grupių), taip pat naudotas matavimo intervalas Squared Euclidean distance. Atliekant klasterinę analizę naudotos ir standartizuotos reikšmės pagal Z scores.

Tyrimo etika. Analizuojant Eurostudent VII bangos 2019 metų mikroduomenis niekaip nebuvo galima atskleisti respondentų identiteto. Mikroduomenys yra pateikiami labai apibendrintai, taip pat garantuojamas ir anonimiškumas. Pasak Kardelio (2016), patį anonimiškumą garantuoja anketos be vardų ir kitų aiškiai suprantamų detalių.

Tyrimo apribojimai. Kadangi tik 13 iš 26 šalių sutiko dalyvauti 2019 metų Eurostudent VII bangos tyrime, tad tolimesniuose tyrimuose reikėtų stengtis įtraukti likusias šalis, kad dar labiau atsiskleistų skirtumai tarp šalių bei išryškėtų ir kiti teikiamos paramos jaunimui kriterijai tarp skirtingų jaunimo socialinių teisių modelių. Analizuoti mikroduomenys šiam tyrimui aprėpia tik 11 iš 13 tyrime atstovavusių šalių, kadangi Gruzijos bei Danijos studentai nepateikė reikiamų duomenų bei atsakymų ties gaunamos paramos iš valstybės, rinkos bei šeimos klausimais. Taip pat, Gruzija buvo neįtraukta ir dėl to, kad ji nėra Europos Sąjungos narė bei dėl tolimesnio duomenų prieinamumo. Taip pat analizuojant tyrimo duomenis trūko išsamesnių studentų vertinimų apie studijas, gaunamą paramą ir kitą, kadangi visi klausimai buvo uždaro tipo. Tad svarbu paminėti, kad tyrimą būtų galima pakartoti atsiradus naujesnių metų duomenims, panaudojus didesnę imtį ir įtraukus daugiau rodiklių, valstybių ar kintamųjų.

6. Jaunimo socialinės teisės Lietuvoje

6.1. Šeimos politika

6.1.1. Tėvų įsipareigojimas išlaikyti savo vaikus

Tėvų pareiga išlaikyti vaikus reiškia, kad jie yra teisiškai įpareigoti teikti savo vaikams paramą bei jais rūpintis, skirtingose Europos šalyse ši amžiaus riba, iki kada tėvai privalo rūpintis savo vaikais yra skirtinga, kuo ši riba didesnė, tuo labiau jaunimo socialinės teisės priklauso nuo šeimos, tad Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (2000-07-18, Nr.VIII-1864), įtvirtinta, kad vaikai iki pilnametystės yra prižiūrimi tėvų, taip pat civilinis kodeksas nurodo, kad tėvai privalo „<...> rūpintis jų sveikata, išlaikyti juos, atsižvelgdami į jų fizinę ir protinę būklę sudaryti palankias sąlygas visapusiškai ir harmoningai vystytis, kad vaikas būtų parengtas savarankiškam gyvenimui visuomenėje“. Remiantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (2000-07-18, Nr.VIII-1864) 3.160 straipsniu, tėvų valdžios pabaiga ir teisės baigiasi vaikui sulaukus pilnametystės, tačiau gali būti ir išimčių, kai sulaukusį pilnametystės vaiką iki 24 metų, kuriam reikalinga materialinė pagalba ir kuris mokosi vidurinėje, profesinėje ar studijuoja aukštojoje mokykloje privalo išlaikyti tėvai. Žvelgiant į kitų šalių įsipareigojimus, iki kada tėvai privalo išlaikyti ir rūpintis savo vaikais, galima pastebėti panašumų su Lietuva (European e-Justice, 2020). Suomijoje tėvų įsipareigojimo nuostatos išlaikyti savo vaikus yra įtvirtintos vaiko išlaikymo įstatyme, pagal kurį vaikas gauna psichologinį ir materialinį poreikių patenkinimą ir priežiūrą iš savo tėvų (European e-Justice, 2020). Taip pat yra ir Švedijoje, kur tėvams yra nustatyta prievolė išlaikyti savo vaikus atsižvelgiant į savo finansinę būklę bei vaiko poreikius (European e-Justice, 2020). Nyderlanduose ir Danijoje tėvai yra įpareigoti teikti medicininę priežiūrą, užtikrinti vaikui geras pragyvenimo sąlygas, rūpintis vaiko auklėjimu bei švietimu (European e-Justice, 2020). Visas šalis, tarp jų ir Lietuvą, vienija tai, kad maksimali amžiaus riba, pagal bendrąją teisę, kai asmuo yra laikomas vaiku yra 18 metų, taip pat teisiškai ši amžiaus riba yra laikoma tėvų išlaikymo prievolės ir valdžios pabaiga savo vaikui, tačiau visgi svarbu paminėti, kad yra tam tikrų išlygų visose šalyse, kai tėvai yra įpareigoti išlaikyti ir rūpintis savo pilnamečiais vaikais, ilgiausiai iki kada tėvai materialiai privalo išlaikyti savo pilnamečius vaikus yra Danijoje ir Lietuvoje, ši amžiaus riba siekia 24 metus, o Suomijoje tik iki 20 metų amžiaus (European e-Justice, 2020).

6.1.2. Išmokos šeimai

Naudinga yra išanalizuoti išmokas šeimoms pasirinktose užsienio šalyse ir palyginti Lietuvą šių šalių kontekste, tad remiantis Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymu (1994-11-03, Nr. I-621), kuris „<...> nustato vienkartinės ir periodinės išmokas, užtikrinančias finansinę paramą šeimoms, auginančioms vaikus ar įvaikius, ir vaikams, netekusiems tėvų globos“. Lietuvoje visi vaikai iki 18 metų amžiaus pagal šio įstatymo 6 straipsnio 1 punktą gauna universalią išmoką, šios išmokos dydis siekia 1,75 bazinės socialinės išmokos dydžio arba 85,75 Eur per mėnesį. Tokią pat universalią išmoką gali gauti ir vyresnis nei 18 metų asmuo, kuris „<...> mokosi pagal bendrojo ugdymo programą (įskaitant asmenis, kurių mokymą pagal bendrojo ugdymo programą ir pagal bendrojo ugdymo programą kartu su profesinio mokymo programa vykdo profesinio mokymo teikėjai, iki šie asmenys baigs bendrojo ugdymo programą“ (Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas, 1994-11-03, Nr. I-621). Taip pat pagal Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymą (1994-11-03, Nr. I-621) 6 straipsnio 2 punktą, gali būti skiriama papildoma išmoka vaikui už tą patį vaiką, tačiau mokama tik atsižvelgus į vieną iš punktų, šios papildomos išmokos vaikui dydis siekia 1,03 bazinės socialinės išmokos dydžio (50,47 Eur) išmoka per mėnesį. Ji gali būti mokama iki vaikui sukanka 18 metų arba ilgiausiai iki 23 metų, bet tik tuo atveju, jei jis mokosi pagal bendrojo ugdymo programą, įskaitant ir besimokančius profesinio mokymo įstaigose, kai į mokymąsi įtraukta bendrojo ugdymo programa. Pirmasis kriterijus nurodo, jei norima gauti papildomą išmoką vaikui, tai šeima turi atitikti šias sąlygas: „<...> jeigu vidutinės bendrai gyvenančių asmenų arba globėjo (rūpintojo) ir su juo bendrai gyvenančių asmenų pajamos, nustatytos Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo 17 straipsnio 1 dalyje, vienam asmeniui per mėnesį yra mažesnės negu 2 valstybės remiamų pajamų dydžiai“, tad jei šeima atitinka šį kriterijų, yra mokama 1,03 bazinės socialinės išmokos dydžio (50,47 Eur) išmoka per mėnesį (Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas, 1994-11-03, Nr. I-621). Antrasis kriterijus, pagal kurį gali būti skirta papildoma išmoka vaikui yra sietinas su „<...> bendrai gyvenančių asmenų arba globėjo (rūpintojo), kurie augina ir (ar) globoja tris ar daugiau vaikų, auginamam ir (ar) globojamam vaikui, kuriam globa (rūpyba) nustatyta šeimoje“ sąlygomis (Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas, 1994-11-03, Nr. I-621). Trečiasis kriterijus aprėpia neįgalius vaikus, kuriems nustatytas neįgalumo lygis arba 55 procentų ir mažesnis darbingumo lygis, šiems vaikams yra skiriama ir mokama tokia pati 1,03 bazinės socialinės išmokos dydžio išmoka per mėnesį (Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas, 1994-11-03, Nr. I-621).

Pagrindinis teisės aktas Švedijoje, kuris reglamentuoja išmokas šeimai, prie kurių yra priskiriamos ir išmokos vaikams yra Socialinio draudimo kodeksas įsigaliojęs 2010 metais (Missoc, 2022). Švedijoje norint gauti išmoką vaikui, vaikas privalo būti apdraustas šioje šalyje, taip pat

išmoka vaikui mokama nuo pat gimimo iki vaikui sukaks 16 metų (European Commission, 2022). Tačiau vaikui sulaukus 16 metų amžiaus jis turi teisę gauti pailgintą vaiko išmoką, jei jis mokosi gimnazijoje ar dalyvauja privalomajame ugdyme, tuomet Švedijos studentų finansų taryba moka šią išmoką jaunam žmogui iki tol, kol jam sukaks 20 metų (European Commission, 2022). Tad jeigu vaikas Švedijoje nebesimoko pagal privalomojo ugdymo programą, jis gana anksti netenka šios išmokos, suteikiama teisė būti finansiškai nepriklausomam nuo šeimos ir studentiškas amžius nepasiekiamas (Missoc, 2022). Suomijoje išmoka vaikui yra fiksuoto dydžio ir priklauso visiems šioje šalyje gyvenantiems vaiko tėvams ar globėjams, ji yra mokama iki vaikui sukaks 17 metų (Missoc, 2022). Tuo tarpu Danijoje ir Nyderlanduose išmokos vaikui laikotarpis yra toks pat kaip ir Lietuvoje, ji yra mokama iki 18 metų amžiaus (Missoc, 2022). Svarbu paminėti ir tai, kad Lietuvoje išmokos šeimai ir vaikams sistemą sudaro dvi dalys: išmokos yra mokamos neatsižvelgiant į šeimos turtą ar pajamas ir yra kita sistemos dalis, kur papildomos išmokos ar parama nepasiturinčioms šeimoms yra mokamos atsižvelgiant į šeimos ar bendrai gyvenančių asmenų pajamas, vaikų skaičių ir amžių, tuo tarpu Danijoje išmoka yra mokama visiems atsižvelgiant į šeimos pajamas ir vaiko amžių (Missoc, 2022). Nyderlanduose yra dvi išmokos, tai bendroji išmoka vaikui ir kita vadinama vaiko biudžetu, jos tarpusavyje skiriasi tuom, kad bendroji išmoka vaikui yra mokama visiems turintiems vaikų iki 18 metų amžiaus, o vaiko biudžeto išmoka yra mokama kartu su bendrąja išmoka vaikui bei orientuojamasi į vaikų iki 18 metų išlaidų padengimą, tad apibendrintai galima teigti, kad išmokos mokamos iki tol, kol jaunas žmogus yra laikomas vaiku (European Commission, 2022; Missoc, 2022). Norint gauti vaiko biudžeto išmoką yra tam tikros sąlygos, pavyzdžiui, šeimos namų ūkio pajamos turi būti mažesnės už nustatytą viršutinę ribą, taip pat yra atsižvelgiama į vaikų skaičių bei jų amžių, nors išmokos vaikams dydis tiek bendrosios tiek vaiko biudžeto yra diferencijuotas pagal vaikų amžių (European Commission, 2022; Missoc, 2022). Tuo tarpu Švedijoje ir Suomijoje išmokos vaikams bendrieji principai nurodo, kad išmokos vaikams yra mokamos visiems vaikams gyvenantiems šiose šalyse, tačiau šių išmokų dydis priklauso nuo vaikų skaičiaus šeimoje, Švedijoje nuo antro vaiko gimimo pradedama mokėti vadinamasis didelės šeimos priedas, kuris prisideda prie vaiko išmokos (Missoc, 2022). Tuo tarpu Lenkijoje yra panašiai kaip Lietuvoje, išmokos yra susietos su šeima, o tokios išmokos gali būti mokamos net iki 24 metų amžiaus (Missoc, 2022). Lenkijoje taip vadinama šeimos išmoka gali pasinaudoti šeimos auginančios vaikus nuo gimimo iki 18 metų amžiaus arba jei jų vaikas toliau mokosi tuomet ši išmoka mokama iki 21 metų amžiaus (Missoc, 2022). Svarbu ir tai, kad yra viena išimtis: amžiaus riba pailginama iki 24 metų, jei vaikai tęsia mokslus ir teisiniu sprendimu įrodoma, kad jie turi vidutinį ar sunkų neįgalumą (Missoc, 2022). Kroatijoje tuo tarpu išmokos susietos su šeima ir mokamos vaikams yra iki 19 metų amžiaus arba vaikams, kurie dėl ligos nebaigė mokyklos įprastu laiku, mokėjimas gali būti pratęstas iki 21 metų, o vaikams su negalia išmokos mokamos iki 18 metų arba iki tol, kol jie baigia studijas (Missoc, 2022).

Liuksemburge skiriamos išmokos šeimai yra susijusios su finansinėmis išlaidomis, vaikų išlaikymu ir jų mokslų kompensavimu, taip pat suteikiama bendroji išmoka visiems vaikams iki 18 metų arba 25 metų amžiaus, jei jie dar studijuoja atitinkamose programose (European Commission, 2022; Missoc, 2022). Tad galima pastebėti, kad išmokos vaikams dydis ir sąlygos šalyse gali būti gana skirtingos, taikomi skirtingi principai bei yra atsižvelgiama į pajamas, vaikų amžių ar jų skaičių šeimoje, o Lietuvoje, Liuksemburge, Kroatijoje ar Lenkijoje taikomoje išmokų vaikams sistemoje yra aprėpiami dauguma šių principų, tad jaunimo socialinės teisės lyginant su kitomis Europos šalimis yra stipriai priklausomos nuo šeimos, o ir teikiamų išmokų laikotarpis yra ilgesnis (European Commission, 2022; Missoc, 2022).

6.2. Parama studentams

6.2.1. Studijų išmokos ir finansinė pagalba studijuojantiems

Vienas pagrindinių Lietuvos teisės aktų, kuris reglamentuoja bendruosius mokslo ir studijų principus, studijų kokybės užtikrinimą bei finansavimą ir reguliavimą, yra Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas. Remiantis Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009-04-30, Nr. XI-242) 3 straipsniu, galima išskirti pagrindinius mokslo ir studijų principus, kuriais yra siekiama užtikrinti kiekvienam lygias galimybes mokytis, taip pat orientuojamasi į studentų asmeninį suinteresuotumą bei nuolatinį mokymosi siekį, kas leidžia teigti, kad valstybė yra suinteresuota ugdyti ir skatinti jaunus žmones mokytis visą gyvenimą (Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, 2009-04-30, Nr. XI-242). Tačiau, kad asmuo galėtų mokytis ar studijuoti, jam reikalinga ir valstybės parama ir finansinė pagalba, tad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatyme 76 straipsnyje 1 punkte yra įtvirtinta, kad valstybė biudžeto lėšas studijoms skiria: studijų kainai valstybės finansuojamose studijų vietose apmokėti, taip pat lėšos yra skiriamos tiems, kurie pasiekė geriausių studijų rezultatus studijuodami valstybės nefinansuojamose studijų vietose, jiems yra kompensuojama sumokėta studijų kaina, valstybės biudžeto lėšos yra panaudojamos ir valstybės remiamoms paskoloms bei studijų, socialinėms ar tikslinėms stipendijoms išmokėti (Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, 2009-04-30, Nr. XI-242). Pagal Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo 81 straipsnio 1 punktą studentams valstybės paskolos arba valstybės remiamos paskolos gali būti teikiamos trimis atvejais: studijų kainai susimokėti, gyvenimo išlaidoms bei dalinėms studijoms pagal tarptautines sutartis (Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, 2009-04-30, Nr. XI-242). Lietuvoje studentams gali būti teikiamos kelių rūšių stipendijos: skatinamoji, socialinė, tikslinė bei studijų, kiekviena jų turi tam tikrus kriterijus, pagal kuriuos atsižvelgiant studentai gali pretenduoti jas gauti (Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas,

2009-04-30, Nr. XI-242). Skatinamosios stipendijos yra skiriamos iš aukštųjų mokyklų ar kitų lėšų, taip jas gali gauti tik geriausiai besimokantys studentai, tačiau neatsižvelgiant į jų studijų finansavimo pobūdį, t. y. ar studentas mokosi valstybės finansuojamoje ar valstybės nefinansuojamoje vietoje, o skatinamųjų stipendijų dydžiai yra du: 1,5 BSI ir 2,5 BSI, bazinės socialinės išmokos dydis 2023 metais siekia 49 eurus (Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, 2009-04-30, Nr. XI-242). Remiantis Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009-04-30, Nr. XI-242) 82 straipsniu, galima pastebėti, kad socialinė stipendija yra mokama tik tada, kai studentas atitinka bent vieną iš trijų nurodytų sąlygų: yra vienas gyvenantis asmuo arba vienas iš bendrai gyvenančių asmenų, turinčių teisę gauti arba gaunantys socialinę pašalpą, antroji sąlyga yra susijusi su negalia, jei asmuo teisės aktų nustatyta tvarka turi sunkų ar vidutinį neįgalumo lygį arba 45 procentų ir mažesnę darbingumo lygį, jis gali gauti socialinę stipendiją, taip pat trečioji sąlyga, pagal kurią studentui priklausoma socialinė stipendija yra susijusi su globa (rūpyba), kuri asmeniui buvo nustatyta iki pilnametystės, taip asmuo turi būti ne vyresnis nei 25 metų amžiaus (Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, 2009-04-30, Nr. XI-242). Studentams skiriamos socialinės stipendijos dydis Lietuvoje siekia 6,5 bazinės socialinės išmokos dydžio per mėnesį, ši stipendija yra paskiriama vienam studijų semestru, tai reiškia, kad kiekvieną semestrą reikia teikti naują prašymą, kad būtų paskirta šios rūšies stipendija (Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, 2009-04-30, Nr. XI-242). Kita studentams skiriamos stipendijos rūšis Lietuvoje yra tikslinės stipendijos, jos yra mokamos iš valstybės biudžeto, taip pat šios stipendijos yra suteikiamos studentams, kurie įstoja į prioritetines studijų kryptis bei į studijų programas valstybės finansuojamoje ar nefinansuojamoje vietoje, neatsižvelgiant į kitas stipendijas (Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, 2009-04-30, Nr. XI-242). Gana išskirtinė stipendijų rūšis Lietuvoje, kuri yra mokama tik tiems, kurie įstoja į valstybės nefinansuojamas vietas geriausiaisiais balais, yra vadinama studijų stipendija (Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, 2009-04-30, Nr. XI-242). Studijų stipendijos dydis yra skaičiuojamas ir paskirstomas pagal vienerių metų norminę studijų programos kainą, jei studentas keičia studijų programą, kuri yra brangesnė tuomet studijų stipendija išlieka tokia pat, ji negali atitinkamai didėti (Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, 2009-04-30, Nr. XI-242). Pagrindinė biudžetinė įstaiga Lietuvoje, kuri Vyriausybės nustatyta tvarka administruoja ir tvarko studentų finansinę paramą, jiems mokamas valstybės remiamas paskolas bei atlieka ir kitas funkcijas, yra Valstybinis studijų fondas (Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, 2009-04-30, Nr. XI-242).

Apžvelgus pagrindinį Lietuvos teisės aktą, kuriame yra išdėstomi pagrindiniai mokslo ir studijų principai, teisės bei sąlygos, tad atliekant lyginamąją analizę svarbu išnagrinėti ir keletą Skandinavijos šalių ir jose taikomus mokslo ir studijų teisės principus ir sąlygas studentams. Kadangi Švedijoje yra gana anksti, palyginus su Lietuva, nutraukiama mokėti išmoka vaikui, tad parama studentams, studijų išmokos ir kita finansinė pagalba pradedama mokėti gana anksti, asmeniui

sulaukus 16 metų amžiaus (Missoc, 2022). Studijų išmoka Švedijoje yra mokama nuo 16 iki 20 metų amžiaus, jeigu jaunas žmogus studijuoja dieninėse studijose, tam tikroje mokymosi įstaigoje: vidurinėje mokykloje, suaugusiųjų vidurinio ugdymo programoje „Komvux“ arba liaudies vidurinėje mokykloje (European Commission, 2022; Missoc, 2022). Ši Švedijoje vadinama studentų išmoka yra mokama iki 20 metų amžiaus imtinai ir išmokos dydis siekia 113 eurus per mėnesį, svarbu ir tai, kad išmokos dydis nepriklauso nuo tėvų ar bendrai gyvenančių asmenų pajamų dydžio (European Commission, 2022; Missoc, 2022). Pagrindiniai kriterijai, kurie yra numatyti studentams, norintiems gauti įvairių rūšių finansinę paramą Švedijoje, priklauso nuo jų amžiaus ir nuo to ką asmuo studijuoja, taip pat gali priklausyti ir nuo asmeninių studento pajamų, dėl finansinės paramos studijoms studentai Švedijoje turi kreiptis į Studentų finansų valdybą (CSN) (European Commission, 2022). Kai jaunam žmogui sukanka 20 metų, jis gali kreiptis dėl finansinės pagalbos savo studijoms, jeigu mokosi: liaudies mokykloje, suaugusiųjų viduriniame ugdyme, pagal programą „Komvux“ arba nacionalinę suaugusiųjų švietimo programą arba kitoje privalomoje ar vidurinėje mokykloje (Missoc, 2022). Tačiau, jeigu jaunas žmogus mokosi kolegijoje arba universitete, jis gali kreiptis dėl finansinės pagalbos į Studentų finansų valdybą Švedijoje, net jei yra jaunesnis nei 20 metų amžiaus, tai reiškia, kad jei žmogus studijuoja kolegijoje ar universitete šioje šalyje, nėra taikoma minimali amžiaus riba finansinei paramai už studijas gauti (Missoc, 2022). Skiriamos finansinės pagalbos studentams dalį sudaro stipendija ir paskola, Švedijoje jų dydis yra skaičiuojamas savaitėmis, priklausomai nuo to, kiek jaunas žmogus mokosi, svarbu ir tai, kad privaloma studijuoti nuolatinėje studijų formoje (Missoc, 2022). Stipendijos dydis per savaitę, studijuojant pagal nuolatinę studijų formą siekia 76 eurus, o suteikiamos paskolos dydis – 175 eurus, tad bendra finansinės pagalbos studentams suma gali sudaryti 252 eurai (Missoc, 2022). Kitoje šalyje, Suomijoje, studijų stipendijos dydis gali priklausyti nuo kelių esminių sąlygų: amžiaus, mokyklos, šeimyninės padėties, taip pat nuo to ar jaunas žmogus gyvena su tėvais ar savarankiškai bei vaikų skaičiaus (Missoc, 2022). Jei asmuo yra jaunesnis nei 17 metų amžiaus, jis gali gauti papildomą išmoką studijų reikmėms įsigyti, taip pat jei asmuo jau yra sulaukęs 17 metų amžiaus ir gyvena savarankiškai vienas gali gauti studijų stipendija, kurios dydis siekia 102 eurus per mėnesį, tačiau jos dydis gali ir didėti, jeigu bus atsižvelgiama į tėvų gaunamas pajamas (Missoc, 2022). Suomijoje aukštojo mokslo studentams, kurie yra 18 metų amžiaus ir vyresni bei gyvena vieni savarankiškai studijų stipendijos dydis siekia 252 eurus per mėnesį, svarbu ir tai, kad tokio pat dydžio studijų išmoka priklauso ir tiems studentams Suomijoje, kurie yra susituokę (Missoc, 2022). Tad Suomijoje studentų stipendijos dydis priklauso labiausiai nuo studento amžiaus ir nuo to su kuo jis gyvena, vienas ar su tėvais, taip pat svarbu ir tai, kad kai kuriais atvejais atsižvelgiant į tėvų pajamas gaunamos stipendijos dydis gali padidėti (European Commission, 2022; Missoc, 2022).

6.3. Parama būstui ir būsto išmokos

Vienas svarbiausių Lietuvos Respublikos teisės aktų, susijęs su paramą būstui yra Lietuvos Respublikos paramos įsigyti ar išsinuomoti įstatymas (2014-10-09, Nr. XII-1215), šio įstatymo paskirtis yra nustatyti svarbiausius principus, formas, finansavimo šaltinius bei asmenų, turinčių teisę išsinuomoti ar gauti paramą būstui įsigyti teises ir pareigas (Lietuvos Respublikos paramos įsigyti ar išsinuomoti įstatymas, 2014-10-09, Nr. XII-1215). Minėtame įstatyme yra vadovaujama keliais svarbiausiais principais, kurie užtikrina asmenų norinčių gauti paramą būstui įsigyti ar išsinuomoti teises (Lietuvos Respublikos paramos įsigyti ar išsinuomoti įstatymas, 2014-10-09, Nr. XII-1215). Socialinio teisingumo principas užtikrina, kad parama būstui išsinuomoti ar įsigyti asmenims būtų teikiama tik įvertinus jų pajamas, turtą ar kitus socialinius veiksnius, tuo tarpu lygiateisiškumo principas garantuoja ir užtikrina pačių asmenų ar šeimų lygybę, o pasirinkimo principas nurodo, kad asmenys turi teisę rinktis, kokį paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti variantą renkasi (Lietuvos Respublikos paramos įsigyti ar išsinuomoti įstatymas, 2014-10-09, Nr. XII-1215). Remiantis Lietuvos Respublikos paramos įsigyti ar išsinuomoti įstatymo (2014-10-09, Nr. XII-1215) 8 straipsniu, galima pastebėti, kad teisę į valstybės iš dalies kompensuojamą būsto kreditą ir į išperkamosios būsto nuomos mokesčio dalies kompensaciją turi ir jaunos šeimos, joms taip pat yra suteikiama finansinė paskata pirmajam būstui įsigyti. Pagal įstatyme pateikiamą sąvoką jauną šeimą gali sudaryti sutuoktiniai ar asmenys, turintys sudarę partnerystės sutartį, o jų amžius neturi viršyti 36 metų, taip pat į šią sąvoką įeina ir šeima, kurią sudaro vienas iš tėvų auginančių vaiką ar daugiau vaikų ir jiems yra nustatyta globa ar rūpyba (Lietuvos Respublikos paramos įsigyti ar išsinuomoti įstatymas, 2014-10-09, Nr. XII-1215). Vadovaujantis Lietuvos Respublikos finansinės paskatos pirmąjį būstą regionuose įsigyjančioms jaunoms šeimoms įstatymo (2018-06-21, Nr. XIII-1281) 3 straipsniu, galima pastebėti, kad Lietuvoje finansinės paskatos jaunoms šeimoms pirmajam būstui įsigyti dydis priklauso nuo: šeimyninės padėties, vaikų skaičiaus, taip pat negalima turėti ar būti turėjus nuosavybės teise priklausančio gyvenamojo būsto. Subsidijos dydis jaunoms šeimoms didėja nuo vaikų skaičiaus, atitinkamai tos sutuoktinių poros, kurios neturi vaikų, jiems suteikiama 15 procentų nuo būsto kredito pirmajam būstui įsigyti sumos, o tuo tarpu jaunai šeimai, auginančiai tris ir daugiau vaikų yra suteikiama 30 procentų nuo būsto kredito pirmajam būstui įsigyti sumos (Lietuvos Respublikos finansinės paskatos pirmąjį būstą įsigyjančioms šeimoms jaunoms šeimoms įstatymas, 2018-04-21, Nr. XIII-1281). Svarbu ir tai, kad parama norint įsigyti pirmąjį būstą yra skiriama tik tam tikrame Lietuvos regione, jaunos šeimos negali pretenduoti į pirmojo būsto subsidiją mieste ar tame regione, kuris neįeina į sąrašą (Lietuvos Respublikos finansinės paskatos pirmąjį būstą įsigyjančioms šeimoms jaunoms šeimoms įstatymas, 2018-04-21, Nr. XIII-1281). Tuo tarpu Švedijoje jauniems žmonėms nuo 18 iki 28 metų yra galimybė gauti būsto išmoką už tam tikras būsto

išlaidas, jeigu jos viršija 163 eurus per mėnesį, o didžiausia būsto išmokos suma, kuri gali būti išmokama jaunam žmogui gali siekti 118 eurų per mėnesį (Missoc, 2022). Teisė į būsto išmoką ir tai, kokią išmokos sumą galima gauti Švedijoje, priklauso ir nuo jauno žmogaus: pajamų, būsto kainos, namo tipo bei dydžio, taip pat ši būsto išmoka yra mokama tik tiems, jauniems žmonėms, kurie neturi vaikų (Missoc, 2022). Studentai Suomijoje, gyvenantys nuomojamame būste, gali gauti bendrą būsto išmoką kaip ir kitos socialinės grupės, taip suteikiama nuomos parama, kuri yra 80 % nuomos kainos arba maksimali suma 201,60 eurų per mėnesį (Missoc, 2022). Pagrindinės sąlygos ir būsto išmokos dydis priklauso nuo: pajamų, gyvena individualus asmuo ar namų ūkis, pavyzdžiui, gali būti du kartu gyvenantys studentai, taip pat gali priklausyti ir nuo būsto tipo (Missoc, 2022). Aktualu ir tai, kad Nyderlanduose gyvenantys jauni žmonės gali taip pat gauti nemažą paramą būstui išnuomoti, 23 metų ir vyresniems asmenims per mėnesį yra 763 eurai per mėnesį, o jaunesniems nei 23 metai ši būsto nuomos išmoka siekia 442 eurus per mėnesį (Missoc, 2022). Nuomos išmokos dydis Nyderlanduose priklauso nuo pajamų, turto, namų ūkio tipo ir amžiaus, taip ši išmoka yra atskira ir nepatenka į bendrąją minimalių pajamų sistemą (Missoc, 2022).

7. Parama studentams skirtingose šalyse: valstybė, rinka, šeima

7.1. Respondentų sociodemografinės charakteristikos

Analizuojant Eurostudent VII bangos mikroduomenis ir nagrinėjant 11 šalių šiame tyrime dalyvavo 116964 jauni žmonės. Respondentų sociodemografinės charakteristikos pateikiamos lentelėje (žr. 1 lentelė).

1 lentelė. Respondentų sociodemografinės charakteristikos (N=116964)

Lytis	%	N
Moteris	62,5	73077
Vyras	35,8	41946
Kita	0,1	119
Aš nenoriu savęs priskirti nei vienai iš aukščiau paminėtų kategorijų	1,4	1610
Neatsakė į šį klausimą	0,2	212
Amžius	%	N
Iki 21 m.	35,9	41994
22 m. – 24 m.	30,4	35616
25 m. – 29 m.	18,9	22064
30 m. ir daugiau	14,8	17290
Išsilavinimas	%	N
Trumpalaikio ciklo programos	2,1	2440
Bakalauro laipsnis	65,6	76774
Magistro laipsnis	22,7	26505
Magistro laipsnis vientisiosiose studijose (daugiau nei 3 metai)	8,2	9570
Kita	1,4	1670
Neatsakė į šį klausimą	0	5
Miesto dydis, kuriame šiuo metu studijuojate	%	N
Mažiau nei 300 tūkst. gyventojų	51,9	60737
Daugiau nei 300 tūkst. gyventojų	47,7	55756
Neatsakė į šį klausimą	0,4	471

Analizuojant ir nagrinėjant jaunimo socialinių teisių modelius ir sėkmingą studijų baigimą, svarbu yra išsiaiškinti ir pačių tyrime dalyvavusių respondentų sociodemografines charakteristikas. Remiantis lentelėje pateiktais duomenimis (žr. 1 lentelė), galima pastebėti, kad Eurostudent VII bangos tyrime 2019 metais dalyvavo didžioji dalis moterų (62,5 proc. N=73077), o tuo tarpu apklausoje dalyvavusių vyrų dalis buvo mažesnė (35,8 proc. N=41946). Taip pat buvo ir tokių atsakymų, kur respondentai nepanoro atskleisti savo lyties, tačiau tai sudarė tik apie 2 proc. visų atsakiusiųjų. Žvelgiant į atsakiusiųjų pasiskirstymą pagal amžių, galima matyti, kad didžiausią dalį – 35,9 proc. sudarė jauniausieji respondentai iki 21 metų amžiaus. Mažesnę dalį apklaustųjų sudarė 22 – 24 metų asmenys – 30,4 proc., taip pat asmenys nuo 25 – 29 metų į tyrimą įsitraukė irgi mažiau – 18,9 proc. Vyriausi tyrimo dalyviai sulaukė 30 metų amžiaus ir daugiau įsitraukė mažiausiai – 14,8 proc.

Apžvelgiant respondentų išsilavinimą (žr. 1 lentelė), kurį jie įgys baigę dabartines studijas daugiausiai jų – 65,6 proc. turės bakalauro laipsnio diplomą, tuomet 22,7 proc. studentų mokosi magistrantūros studijose, o 8,2 proc. respondentų nurodė, kad mokosi magistrantūros vientisiosiose studijose, kurių trukmė yra ilgesnė (žr. 1 lentelė). Likusi dalis apklaustųjų nurodė, kad studijuoja pagal trumpalaikio ciklo programą – 2,1 proc., svarbu paminėti, kad šio tipo išsilavinimas nėra įgyvendinamas visose šalyse ir nevisose šalyse laikomas aukštuoju išsilavinimu, dažniausiai šios programos yra susijusios su profesinio mokymo sistema (žr. 1 lentelė). Tik 1,4 proc. atsakiusiųjų pažymėjo, kad šiuo metu mokosi laipsnio netekiančiose studijose, pavyzdžiui rezidentūroje.

Svarbu yra apžvelgti ir kokioje vietovėje gyvena studentai (žr. 1 lentelė). Galima pastebėti, kad dauguma net 51,9 proc. studentų gyvena mažesniuose miestuose ar net kaimuose, tuo tarpu 47,7 proc. atsakiusiųjų gyvena ir studijuoja didesnėse vietovėse (žr. 1 lentelė).

7.2. Studentų vidutinės mėnesinės išlaidos už būstą, studijas ir pragyvenimą

Respondentams Eurostudent VII bangos tyrime buvo pateiktas klausimas ir apie jų asmenines išlaidas būstui, studijoms ir pragyvenimui (maistui, transportui, laisvalaikiui ir kt.), taip pat svarbu paminėti, kad pateiktoje lentelėje pavaizduotos vidutinės studentų išlaidos per mėnesį kiekvienoje tiriamoje šalyje (žr. 2 lentelė).

2 lentelė. Studentų vidutinės mėnesinės išlaidos per mėnesį, (Eur)

Šalis	Kiek vidutiniškai išleidžiame būstui per mėnesį (Eur)	Kiek vidutiniškai išleidžiame studijoms per mėnesį (Eur)	Vidutinės pragyvenimo išlaidos per mėnesį (Eur)
Austrija	312,45	24,41	498,68
Kroatija	109,78	70,45	198,83
Estija	252,15	24,68	544,86
Suomija	365,05	1,73	478,71
Vengrija	117,21	34,47	303,60
Airija	350,36	167,38	455,07
Lietuva	137,04	175,60	349,77
Liuksemburgas	269,67	260,04	518,82
Nyderlandai	330,96	209,42	607,10
Lenkija	143,15	28,07	291,58
Slovėnija	155,20	20,96	382,57

Daugiausiai jauni žmonės būstui, o konkrečiai apgyvendinimo išlaidoms per mėnesį išleidžia Suomijoje, o mažiausiai Kroatijoje tik vidutiniškai apie 109,78 Eur per mėnesį (žr. 2 lentelė). Galima pastebėti, kad Lietuvoje studentai per mėnesį vidutiniškai būstui išleidžia 137,04 Eur per mėnesį, o taip pat ir kitose posovietinėse šalyse gyvenantys studentai tokiose kaip Slovėnija, Lenkija, Vengrija irgi išleidžia panašią sumą pinigų per mėnesį apgyvendinimo išlaidoms (žr. 2 lentelė). Viena iš priežasčių, kodėl studentai gyvenantys Lenkijoje, Lietuvoje, Slovėnijoje ar Vengrijoje išleidžia mažiau pragyvenimo išlaidoms gali būti ta, kad jie gyvena su savo šeima ar kitais asmenimis, o tuo tarpu Suomijoje, Austrijoje ar Nyderlanduose, kur yra individualizuotos socialinės teisės studentams tenka didesnės išlaidos per mėnesį būstui (žr. 2 lentelė). Tuomet respondentų buvo klausama, kiek šie vidutiniškai išleidžia per mėnesį savo studijoms, iš šių rezultatų galima pastebėti, kad mažiausiai savo studijoms per mėnesį išleidžia suomia, kadangi remiantis Eurydice (2022) duomenimis Suomijoje mokiniams ir studentams visų lygių mokslas yra nemokamas (žr. 2 lentelė).

Remiantis gautais rezultatais galima matyti, kad daugiau savo studijoms per mėnesį išleidžia Liuksemburgo studentai, net apie 260,04 Eur (žr. 2 lentelė). Remiantis Eurydice (2022), galima įžvelgti, kad būtent Liuksemburge nėra subsidijuojamo aukštojo mokslo sektoriaus, todėl studentams gali tekti didesnė finansinė našta. Nyderlanduose studentai taip pat irgi nemažai išleidžia studijoms, galima teigti, kad tai priklauso irgi nuo valstybės finansavimo, kadangi šioje šalyje lėšos iš ministerijos švietimo įstaigoms nukreipiamos tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai, o pačių švietimo įstaigų

ir valdžios santykiams būdinga didelė institucijų autonomija, tad valdžia tik sukuria tinkamas sąlygas, o aukštosios mokyklos pačios įgyja teisę gauti finansavimą, tad dažniausiai mokslas Nyderlanduose studentams nemažai kainuoja, o mėnesinės išlaidos už studijas, lyginant su kitomis šalimis yra gana didelės (Eurydice, 2022). Lietuvos studentai taip pat studijoms per mėnesį išleidžia nemažą sumą vidutiniškai apie 175,60 Eur per mėnesį, tai rodo, kad valstybės parama yra maža. Verta paminėti, kad studentai Slovėnijoje studijoms per mėnesį išleidžia labai mažai savo finansų, kadangi aukštasis mokslas bakalauro laipsnio studentams yra nemokamas visiems, studijuojantiems dieninėse studijose, o 80 proc. studentų šioje šalyje nemoka ir jokių mokesčių (Eurydice, 2022). Žvelgiant į vidutines išlaidas per mėnesį pragyvenimui daugiausiai jų patiria Nyderlanduose, Estijoje ir Liuksemburge gyvenantys studentai, tai gali būti susiję su tuo, kad pavyzdžiui Nyderlanduose jauni žmonės anksti palieka tėvų namus, tad visa finansinė našta tenka jiems patiems, taip pat juos mažai remia tėvai arba iš viso neremia finansiškai (žr. 2 lentelė). Mažiausiai išlaidų per mėnesį pragyvenimui išleidžia studentai iš Kroatijos, Lenkijos bei Vengrijos, kadangi šiose šalyse dominuoja Bismarko socialinis modelis, jaunimo socialinės teisės yra glaudžiai susietos su šeima, tad individualiai jaunimas patiria mažiau išlaidų (žr. 2 lentelė).

7.3. Respondentų skiriamas laikas studijoms ir darbui

Eurostudent VII bangos tyrime buvo klausama ir buvo norima sužinoti apie jaunų žmonių skiriamą laiką paskaitoms, savarankiškam mokymuisi ir apmokamam darbui (žr. 3 lentelė). Šie iš anketų gauti rezultatai yra naudingi įvertinant skirtingų Europos šalių studentų požiūrį į studijas ir apmokamą darbą, šie rezultatai iš esmės parodo kas yra svarbu studentams: studijos ar darbas. Gauti rezultatai parodo (žr. 3 lentelė), kad didesnė dalis jaunų žmonių paskaitoms nemato didelio poreikio skirti daugiau laiko, pavyzdžiui, Nyderlanduose net 77,7 proc. studentų nurodė, kad skirtų tiek pat laiko paskaitoms kiek skiria dabar, taip pat Estijoje, Suomijoje, Vengrijoje, Lietuvoje, Liuksemburge, Lenkijoje ir Slovėnijoje daugiau nei pusė apklaustųjų paskaitoms skirtų tiek pat laiko (žr. 3 lentelė). Papildomai daugiau laiko paskaitoms daugiausiai norėtų skirti studentai iš Suomijos ir Airijos, o mažiau laiko Lenkijos studentai (žr. 3 lentelė). Svarbu paminėti, kad Austrijos studentai į šiuos klausimus neatsakė. Gauti rezultatai rodo (žr. 3 lentelė), kad yra statistiškai reikšminga priklausomybė tarp studentų skiriamo laiko paskaitoms ir skirtingų Europos valstybių, kuriose jie mokosi (Chi-kvadrato koef.=9005.205, p=0,000, kai p<0,05).

3 lentelė. Studentų skiriamas laikas paskaitoms, (%)

Šalis	Norėčiau skirti mažiau laiko (%)	Norėčiau skirti tiek pat laiko, kiek skiriu dabar (%)	Norėčiau skirti daugiau laiko (%)	Neatsakė į šį klausimą (%)
Austrija	-	-	-	100
Kroatija	42,7	48,8	8,2	0,3
Estija	18,5	63,5	16,9	1,1
Suomija	8,6	50	31,6	9,8
Vengrija	21,8	63	14,7	0,5
Airija	9,4	46,4	21,5	22,7
Lietuva	21	58,7	17,6	2,7
Liuksemburgas	25,2	63	11,1	0,7
Nyderlandai	8,5	77,7	13,6	0,2
Lenkija	40	50,2	9,4	0,4
Slovėnija	23,6	57,2	17,3	1,9

Tyrimė buvo klausama ir norima sužinoti ir apie studentų skiriamą laiką savarankiškam mokymuisi, šis skiriamas laikas parodo kiek papildomai laiko į studijas investuoja studentai pasibaigus paskaitoms, pavyzdžiui, kiek laiko ruošiasi egzaminams, skaito papildomą literatūrą (žr. 4 lentelė). Gauti rezultatai rodo (žr. 4 lentelė), kad didelė dalis jaunų žmonių Vengrijoje ir Lenkijoje norėtų skirti daugiau laiko savarankiškam mokymuisi. Vidutiniškai apie 40 proc. apklaustųjų Liuksemburge, Kroatijoje, Lietuvoje, Airijoje norėtų taip pat skirti daugiau laiko savarankiškam mokymuisi, iš to galima spręsti, kad studentams šiose šalyse neužtenka laiko kokybiškai pasiruošti paskaitoms, egzaminams ar kitiems atsiskaitymams (žr. 4 lentelė). Kaip ir skiriamam laikui paskaitoms, didžioji Nyderlandų šalies studentų dalis nemato didelio poreikio skirti daugiau laiko ir savarankiškam mokymuisi (žr. 4 lentelė). Mažiau laiko savarankiškam mokymuisi norėtų skirti laiko Estijoje gyvenantys studentai 26,7 proc. atsakiusiųjų, tai gali būti susiję su studijų intensyvumu ir dideliais mokymosi krūviais aukštosiose mokyklose (žr. 4 lentelė). Svarbu paminėti, kad Austrijos studentai į šiuos klausimus neatsakė. Gauti rezultatai rodo (žr. 4 lentelė), kad egzistuoja statistiškai reikšmingas skirtumas tarp studentų skiriamo laiko savarankiškam mokymuisi ir skirtingų Europos valstybių, kuriose jie mokosi (Chi-kvadrato koef.=6974.052, p=0,000, kai p<0,05).

4 lentelė. Studentų skiriamas laikas savarankiškam mokymuisi, (%)

Šalis	Norėčiau skirti mažiau laiko (%)	Norėčiau skirti tiek pat laiko, kiek skiriu dabar (%)	Norėčiau skirti daugiau laiko (%)	Neatsakė į šį klausimą (%)
Austrija	-	-	-	100
Kroatija	18,6	41,4	39,5	0,5
Estija	26,7	36,5	35,1	1,7
Suomija	19,2	35,3	35,8	9,7
Vengrija	7,5	37,9	54	0,7
Airija	9,3	26,2	37,3	27,3
Lietuva	25,8	34,3	37,2	2,7
Liuksemburgas	13,5	46,5	38,8	1,3
Nyderlandai	18,4	66,2	14,9	0,5
Lenkija	22,5	36,9	40	0,5
Slovėnija	16,1	45,1	36,4	2,4

Europos studentų tyrime buvo klausama ir apie laiką skiriamą apmokamam darbui (žr. 5 lentelė). Gauti rezultatai rodo (žr. 5 lentelė), kad didelė dalis jaunų žmonių Lietuvoje net apie 49,3 proc. norėtų skirti daugiau laiko apmokamam darbui, tai gali būti susiję su tuo, kad ne visiems studentams aukštasis mokslas yra nemokamas, santykinai didelės ir pragyvenimo išlaidos. Panašiai respondentų kaip ir Lietuvoje daugiau laiko darbui norėtų skirti ir Lenkijoje bei Slovėnijoje (žr. 5 lentelė). Mažiau nei dabar laiko apmokamam darbui skirtų Estijoje gyvenantys studentai, kaip galima matyti anksčiau pateiktoje lentelėje jie daugiau laiko skirtų savarankiškam mokymuisi (žr. 5 lentelė). Kitų šalių studentai, tokių kaip Liuksemburgo, Nyderlandų, Suomijos nemato poreikio skirti daugiau ar mažiau papildomo laiko darbui, šios būtent šalys yra daugiau priskiriamos individualizuotam socialinių teisių modeliui (žr. 5 lentelė). Austrijos studentai į šio tipo klausimus neatsakė (žr. 5 lentelė). Tyrimo rezultatai parodo (žr. 5 lentelė), kad egzistuoja statistiškai reikšmingas skirtumas tarp studentų skiriamo laiko apmokamam darbui ir skirtingų Europos valstybių, kuriose jie mokosi (Chi-kvadrato koef.=2483.283, p=0,000, kai p<0,05).

5 lentelė. Studentų skiriamas laikas apmokamam darbui, (%)

Šalis	Norėčiau skirti mažiau laiko (%)	Norėčiau skirti tiek pat laiko, kiek skiriu dabar (%)	Norėčiau skirti daugiau laiko (%)	Neatsakė į šį klausimą (%)
Austrija	-	-	-	100
Kroatija	7,1	40,6	41,5	10,8
Estija	16,5	39,8	38,3	5,4
Suomija	13,6	43,1	29	14,3
Vengrija	9,8	41,8	43,5	4,9
Airija	11,8	29,5	22,9	35,7
Lietuva	10,2	32,4	49,3	8,1
Liuksemburgas	6,4	54,4	26,6	12,7
Nyderlandai	4,1	48,7	45,9	1,3
Lenkija	10,7	38,2	48,8	2,3
Slovėnija	7,8	38,9	47,1	6,2

7.4. Respondentų pasitenkinimas aukštųjų mokyklų suteikiama parama

Eurostudent VII bangos tyrime buvo norima sužinoti apie jaunų žmonių studijuojančių aukštosiose mokyklose pasitenkinimą aukštųjų mokyklų suteikiama parama siekiant suderinti apmokamą darbą ir studijas, taip pat studijas ir išipareigojimus šeimai bei sužinoti ar aukštųjų mokyklų studentai yra patenkinti jiems teikiamomis paslaugomis (mentoryste, įvairiais mokymais, karjeros konsultavimu, skaitmenizavimu ir kt.). Aukštosiose mokyklose teikiamos paslaugos, geras ryšys su dėstytojais, palaikymas ir galėjimas pasikonsultuoti dėl savo ateities karjeros, teigiamai prisideda prie sėkmingo studijų baigimo (žr. 6 lentelė). Galima pastebėti (žr. 6 lentelė), kad didžiausią nepasitenkinimą aukštosiose mokyklose teikiamomis paslaugomis išreiškia Kroatijos studentai, atitinkamai 9,9 proc. Taip pat analizuojant gautus rezultatus, pastebima, kad daugiausiai patenkinti ir visko pakanka aukštosiose mokyklos studentams atsižvelgiant į skaitmenizavimą, mentorystę, gerus ryšius su dėstytojais, tokiose šalyse kaip Liuksemburgas ir Estija atitinkamai 39,9 proc. (žr. 6 lentelė). Remiantis Eurydice (2022) duomenimis, galima pastebėti, kad Estijoje įvairiose amžiaus grupėse, tiek ir aukštųjų mokyklų studentams, yra diegiami esminiai veiksmai, vienas iš jų skaitmeninis raštingumas, kurio tikslas yra sukurti skaitmeninį sprendimą, skirtą individualiems mokymosi keliams ir karjerai valdyti bei įgūdžių vertinimui, taip pat ugdant skaitmeninį raštingumą visose amžiaus grupėse, siekiama padidinti skaitmeninę įtrauktį. Pagrindinio Liuksemburgo universiteto principuose irgi yra pažymima apie studentų ir dėstytojų mobilumą, studentų palaikymą bei

tarpdiscipliniškumą (Eurydice, 2022). Gauti rezultatai rodo (žr. 6 lentelė), kad studentams pagalbos nereikia tokiose šalyse kaip Vengrija ir Liuksemburgas.

6 lentelė. Studentų pasitenkinimas aukštosiose mokyklose teikiamomis paslaugomis, (1 – visiškai pakanka, 5 – visiškai nepakanka), (%)

Šalis	1	2	3	4	5	Man pagalbos nereikia	Neatsakė į šį klausimą
Austrija	20,7	25,8	19,4	17,2	8,9	-	8
Kroatija	22,3	23,3	21,8	16,1	9,9	5,9	0,6
Estija	39,9	30,8	14,1	5,5	2,2	6,5	1,1
Suomija	28,1	29,7	13,6	8,9	4,7	3,9	11
Vengrija	29,1	26,4	17,1	8,4	5	13	0,9
Airija	20,6	21,9	12,8	7,4	3,6	2,3	31,3
Lietuva	35,8	27,8	16,3	8,7	5,3	4,6	1,5
Liuksemburgas	39,9	22,8	12,7	9,3	7,9	6,4	1
Nyderlandai	25,7	36,6	18	12,2	3,4	3,8	0,3
Lenkija	28,8	28,2	18,4	10,7	7,3	5,9	0,6
Slovėnija	30,1	24,3	18,2	11,7	8,9	5,9	0,9

Apklausoje studentų buvo prašoma nurodyti, ar jiems skiriama parama siekiant suderinti studijas ir apmoką darbą yra pakankama (žr. 7 lentelė). Galima pastebėti, kad gauti rezultatai parodo, jog šio tipo paramos yra pakankamai Lietuvoje, Slovėnijoje ir Estijoje (žr. 7 lentelė). Į šio tipo klausimą daugiausiai apklaustųjų atsakymą visiškai pakanka Lietuvoje pažymėjo 11,3 proc., taip pat tyrimo rezultatai rodo (žr. 7 lentelė), kad egzistuoja statistiškai reikšmingas skirtumas tarp Lietuvoje dirbančių studentų ir paramos siekiant suderinti studijas ir darbinę veiklą (Chi-kvadrato koef.=107.732, $p=0,000$, kai $p<0,05$). Vengrijos studentai išsakė, kad derinti darbą ir studijas jiems paramos visiškai nepakanka, tokį atsakymą pasirinko net 26,4 proc. apklaustųjų (žr. 7 lentelė). Tokiems rezultatams Vengrijoje įtakos gali turėti nepatogūs studijų tvarkaraščiai bei tas, kad joks įstatymas nenustato mokslo metų struktūros Vengrijoje, yra tik pateikiamas akademinų metų apibrėžimas kaip 10 mėnesių laikotarpis, susidedantis iš kurso ir egzaminų laikotarpio (Eurydice, 2022). Vadinasi, kad aukštosios mokyklos Vengrijoje gali laisvai struktūrizuoti mokslo metus kaip nori, tai gali sukelti nepatogumų derinant darbą ir studijas. Pastebima, kad derinti studijas ir darbinę veiklą pagalbos visiškai nereikia Liuksemburgo studentams, atitinkamai net 32,8 proc. (žr. 7 lentelė).

7 lentelė. Studentų pasitenkinimas suteikiama parama siekiant suderinti studijas ir darbinę veiklą, (1 – visiškai pakanka, 5 – visiškai nepakanka), (%)

Šalis	1	2	3	4	5	Man pagalbos nereikia	Neatsakė į šį klausimą
Austrija	8,9	16,3	22,6	20,2	14,2	-	17,8
Kroatija	7,9	9,2	19,7	20,9	23,3	18,3	0,8
Estija	9,5	13,8	20,1	17,5	19,4	18,2	1,4
Suomija	6,3	11,3	17,6	15,6	13,8	24,1	11,2
Vengrija	6,2	9,7	20,2	18,5	26,4	18	0,9
Airija	4,4	6,6	16,9	14,8	10	15,6	31,7
Lietuva	11,3	13,3	19,1	17,6	22,5	14,8	1,4
Liuksemburgas	5,8	10	23,2	15,2	10,7	32,8	2,2
Nyderlandai	4,9	14,7	28,4	22,1	7,9	21,7	0,3
Lenkija	9,5	11,9	21,1	18,5	22,4	15,6	1
Slovėnija	10,2	11,8	24,7	18,4	21,2	12,4	1,3

Eurostudent VII bangos tyrime buvo norima sužinoti apie jaunų žmonių studijuojančių aukštosiose mokyklose pasitenkinimą aukštųjų mokyklų suteikiama parama siekiant suderinti studijas ir išpareigojimus šeimai (žr. 8 lentelė). Labiausiai šios paramos užtenka familializuotą socialinių teisių modelį turinčiose šalyse, kur studentai ilgiausiai gyvena su savo tėvais. Galima pastebėti, kad Lietuvoje ir Slovėnijoje šios paramos visiškai pakanka daugiausiai lyginant su kitų šalių studentais (žr. 8 lentelė). Pažymėtina ir tai, kad individualizuotą socialinių teisių modelį taikančioms šalims tokioms kaip Airijai, Suomijai, Nyderlandams šios paramos studentams reikia mažiau arba šis klausimas net nėra aktualus ir į jį neatsakė apklaustieji (žr. 8 lentelė).

8 lentelė. Studentų pasitenkinimas suteikiama parama siekiant suderinti studijas ir išpareigojimus šeimai, (1 – visiškai pakanka, 5 – visiškai nepakanka), (%)

Šalis	1	2	3	4	5	Man pagalbos nereikia	Neatsakė į šį klausimą
Austrija	8,9	16,3	22,6	20,2	14,2	-	17,8
Kroatija	7	10	17,8	20,2	21	23,3	0,7
Estija	9,3	10,8	18,2	15,3	13,3	31,5	1,6
Suomija	7,4	9,2	13,6	8,5	5,5	44,3	11,3
Vengrija	7,7	10,7	22,6	17,3	17,7	22,7	1,2
Airija	5,9	9,6	18	12	6,7	15,9	32
Lietuva	11,4	12,3	18,5	11	11,7	33,5	1,7
Liuksemburgas	6,4	10,3	18,6	13,4	9,5	40,2	1,7
Nyderlandai	6,2	17,1	27,9	18,4	6,2	23,8	0,3
Lenkija	10,2	14,1	23	16,4	15,7	19,5	1
Slovėnija	11,4	12,5	23,6	13,4	12,7	25	1,4

7.5. Studentų patiriami sunkumai

Apklausoje taip pat buvo norima sužinoti ir jaunų žmonių situaciją apie patiriamus sunkumus dabartinių studijų laikotarpiu (žr. 9 lentelė). Kadangi norint dalyvauti aukštajame moksle, studentams reikia pakankamai lėšų pragyvenimui. Gauti rezultatai buvo suskirstyti į keletą skirtingų temų, kurie buvo parinkti remiantis Espingo Anderseno metodologija: valstybė, rinka ir šeima. Pažymėtina, kad studentai iš Austrijos į šiuos klausimus atsakymų nepateikė (žr. 9 lentelė). Eurostudent VII bangos tyrimo rezultatai rodo, kad daugiausiai finansinių sunkumų patiria Lietuvoje gyvenantys studentai, net 28,5 proc. respondentų pasirinko šį atsakymo variantą (žr. 9 lentelė). Lietuvos švietimo sistemos lygmeniu studentų finansavimo struktūra priklauso nuo pagrindinio šalies socialinės politikos projektavimo principo, tad tokiose šalyse kaip Lietuva, Lenkija studentų finansavimas daugiausia organizuojamas pagal gerovės principus, o valstybės paramos skyrimas yra susietas su specialiu poreikiu, kurį turi potencialūs paramos gavėjai įrodyti (Eurydice, 2022). Tada valstybės parama skiriama gana mažoms grupėms, dažniausiai gaunančioms mažas pajamas (Eurydice, 2022). Taip pat nemažai finansinių sunkumų patiria studentai gyvenantys Airijoje ir Estijoje (žr. 9 lentelė). Kaip rodo rezultatai, daugelis studentų patiria nemažus finansinius sunkumus, šie kylantys sunkumai gali būti dėl per mažų pajamų, didelių (pagrindinių) išlaidų arba šių dviejų dalykų derinio. Dažnai finansiniai sunkumai gali paskatinti studentus ieškoti darbo, o tai gali sukelti sunkumų ir galimai neigiamų pasekmių, pavyzdžiui, užsitęsusi studijų trukmė arba visiškas iškritimas iš studijų (Eurydice, 2022). Dabartiniu studijų laikotarpiu sunkumų dėl išsipareigojimų apmokamame darbe daugiausiai patiria Estijos studentai, net 34,6 proc. atsakiusiųjų (žr. 9 lentelė). Bendrame šalių kontekste rezultatai rodo, kad studentai Estijoje sunkumų patiria daugiausiai, tai rodo, kad šalyje studentams skiriama parama yra per maža, o remiantis Missoc (2022) duomenimis galima įžvelgti, kad parama Estijoje studentams yra skiriama atsižvelgiant į šeimos bendras pajamas. Taip pat dėl asmeninių priežasčių nemažai sunkumų patiria ir Vengrijoje gyvenantys studentai – 22,9 proc. (žr. 9 lentelė). Remiantis duomenimis visiškai sunkumų daugiausiai nepatiria aukštojo mokslo studentai iš Nyderlandų, Slovėnijos bei Liuksemburgo (žr. 9 lentelė). Slovėnijos studentai studijų metu mažiau sunkumų gali patirti dėl to, kad kaip buvo aukščiau minėta šioje šalyje vadovaujama tuo, kad aukštasis mokslas bakalauro studijų studentams yra nemokamas, o daugiausiai šioje Eurostudent VII bangos apklausoje dalyvavo besimokantys bakalauro laipsnio studijose. Svarbu ir tai, kad Nyderlanduose pagal dabartinę sistemą aukštųjų mokyklų studentai turi teisę gauti finansavimą, jei jie yra jaunesni nei 30 metų, kai pradeda studijas ir mokosi dieninėse studijose, tad tai labai svarbu, kadangi tai nesudaro didelių kliūčių studentams Nyderlanduose gauti paramą (Eurydice, 2022).

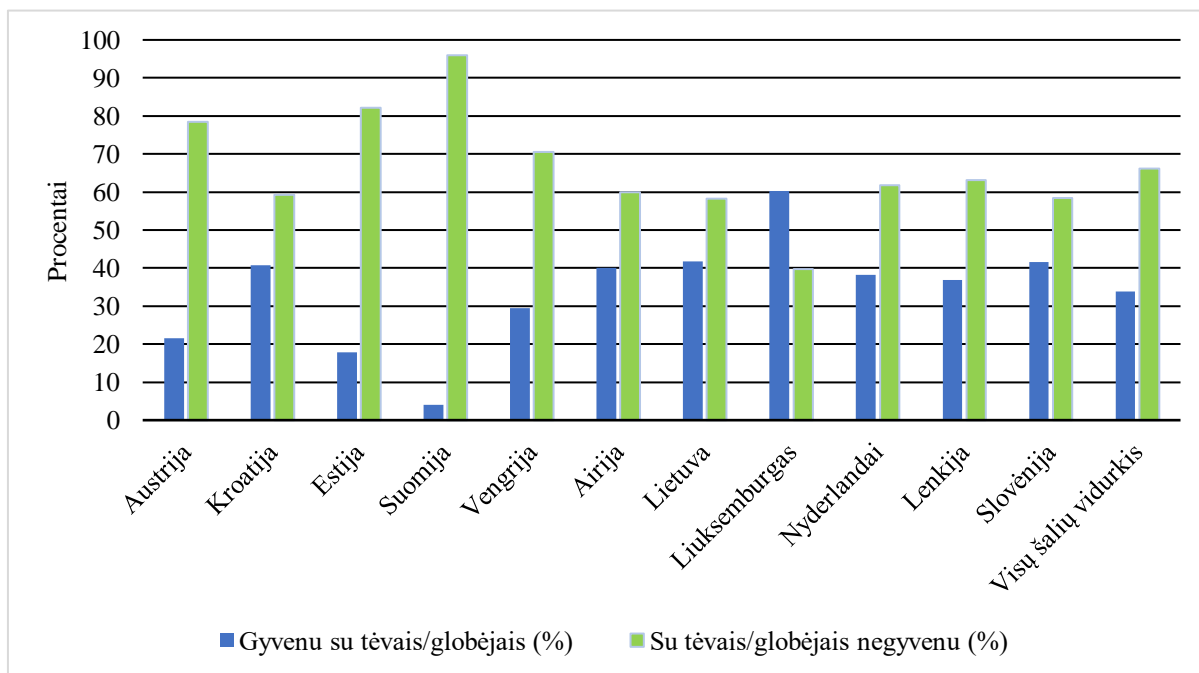
9 lentelė. Studentų patiriami sunkumai dabartiniu studijų laikotarpiu, (%)

Šalis	Dabartiniu studijų laikotarpiu patiriu finansinius sunkumus (%)	Dabartiniu studijų laikotarpiu patiriu sunkumų dėl įsipareigojimų mano apmokamame darbe (%)	Dabartiniu studijų laikotarpiu patiriu sunkumų dėl asmeninių priežasčių (šėimos) (%)	Dabartiniu studijų laikotarpiu sunkumų nepatiriu (%)
Austrija	-	-	-	-
Kroatija	17,6	14,8	13	26,7
Estija	23	34,6	23,1	16,5
Suomija	15,8	27,2	15,4	22,2
Vengrija	14,8	19,4	22,9	17,2
Airija	24,8	15	16,4	22,8
Lietuva	28,5	19,6	15,9	18
Liuksemburgas	14,2	7,6	18,5	32
Nyderlandai	14,9	10,3	16,7	37,7
Lenkija	18,1	22,9	18,8	17,2
Slovėnija	17,4	12	16,7	37,6

7.6. Parama studentams iš šėimos

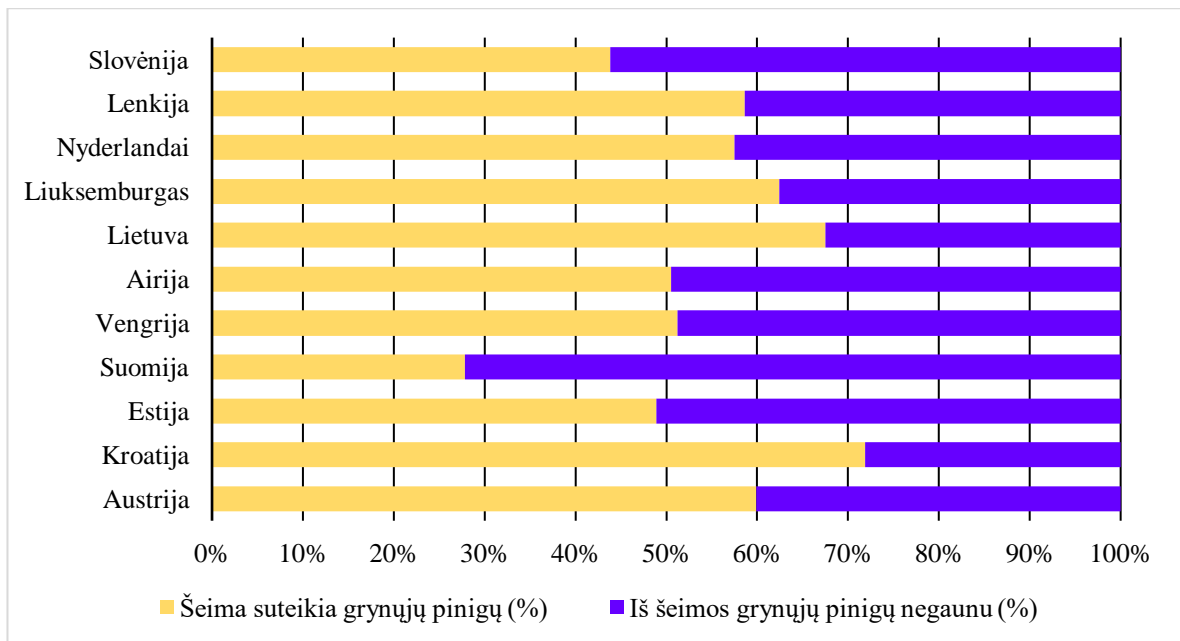
Pagal atliktą Eurostudent VII bangos tyrimą ir gautus rezultatus reikia išsiaiškinti kokią paramą studentams skiria jų šėima bei kiek prisideda finansiškai šėimos nariai atskirose šalyse (žr. 1 pav.). Taip buvo norima įvertinti, kiek jaunų žmonių dar būdami studentais gyvena pas savo tėvus ar globėjus (žr. 1 pav.). Svarbu paminėti, kad studentų amžius taip pat yra svarbus norint įvertinti ar yra reikšmingų skirtumų tarp jų amžiaus ir jų namų ūkio sudėties, tad atlikus skaičiavimus galima pastebėti, kad egzistuoja statistiškai reikšmingas skirtumas tarp respondentų amžiaus ir jų gyvenimo pas tėvus (Chi-kvadrato koef.= 9942.261, $p=0,000$, kai $p<0,05$). Paveiksle esantys rezultatai rodo, kad vidutiniškai visose šalyse 33,8 proc. apklaustųjų gyvena su tėvais, o likusi dalis gyvena atskirai nuo tėvų (žr. 1 pav.). Didžiausia dalis apklaustųjų gyvena su tėvais: Liuksemburge, Lietuvoje, Slovėnijoje bei Kroatijoje, o mažiausiai studentų gyvenančių tėvų namuose yra Suomijoje (žr. 1 pav.). Galima pastebėti, kad Suomijoje gyvenančių studentų su tėvais yra labai mažai tik virš 4 proc., kai tuo tarpu Liuksemburge virš 60 proc., o Lietuvoje 60 proc. apklaustųjų teigia gyvenantys su tėvais ar globėjais (žr. 1 pav.). Remiantis ir Eurostat (2021) duomenimis, pastebima, kad Pietų Europos ir Balkanų šalyse jaunų žmonių išėjimas iš tėvų namų yra vėliausias, tai rodo, kad Kroatijoje gyvenantys

studentai išeina iš tėvų namų vidutiniškai sulaukia tik 30 metų amžiaus, tad nenuostabu, kad ir pas tėvus ar globėjus gyvenančių procentas Kroatijoje yra didelis. Taip ir Liuksemburge ar Lietuvoje jauni žmonės tėvų namus palieka sulaukę tik vidutiniškai apie 25 – 26 metų amžiaus (Eurostat, 2021). Kaip rodo ir Eurostudent VII tyrimo duomenys ir Eurostat, kad Šiaurės šalyse jauni žmonės mažiausiai gyvena su tėvais ir anksčiausiai palieka tėvų namus, tai puikiai įrodo ir tai, kad tik 4 proc. respondentų Suomijoje gyvena su tėvais (žr. 1 pav.). Estijoje studentai irgi dažniau gyvena atskirai nuo tėvų nei su jais, tai rodo ir išėjimo iš tėvų amžius, jis prilygsta Šiaurės Europos šalims, kadangi jauni žmonės iš tėvų namų išeina sulaukę vidutiniškai 22 metų amžiaus (Eurostat, 2021).

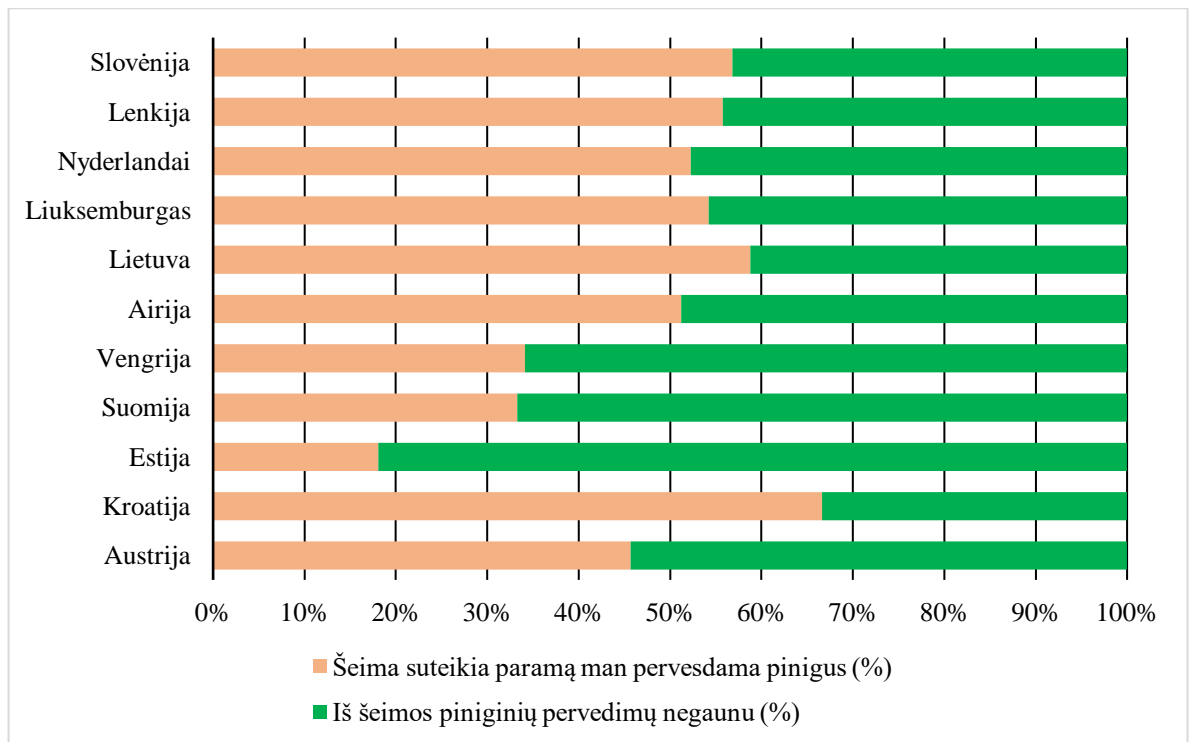
1 pav. Studentų gyvenimas su tėvais/globėjais, (%)

Eurostudent VII bangos tyrime studentų buvo prašoma įvertinti ir išsakyti kiek prie jų išlaikymo prisideda jų šeima, ar suteikia pinigų. Pateiktame paveiksle (žr. 2 pav.) galima matyti, ar studentai iš šeimos narių gauna grynujų pinigų. Respondentai Kroatijoje ir Lietuvoje nurodė daugiausiai, kad gauna grynujų pinigų iš savo šeimos, atitinkamai 71,9 proc. ir 67,5 proc. (žr. 2 pav.). Pateikti rezultatai įrodo, kad tokiose šalyse kaip Liuksemburgas, Kroatija, Lenkija ar Lietuva studentams tėvai skiria daugiausiai grynujų pinigų, tai tik parodo, kad šiose šalyse jauni žmonės yra gana priklausomi finansiškai nuo savo šeimos, ypač dominuoja Rytų Europos, Pietų Europos valstybės (žr. 2 pav.). Tuo tarpu studentai Suomijoje iš tėvų grynujų pinigų gauna gana retai, tik apie 28 proc. (žr. 2 pav.).

2 pav. Studentų parama iš šeimos narių grynaisiais pinigais, (%)

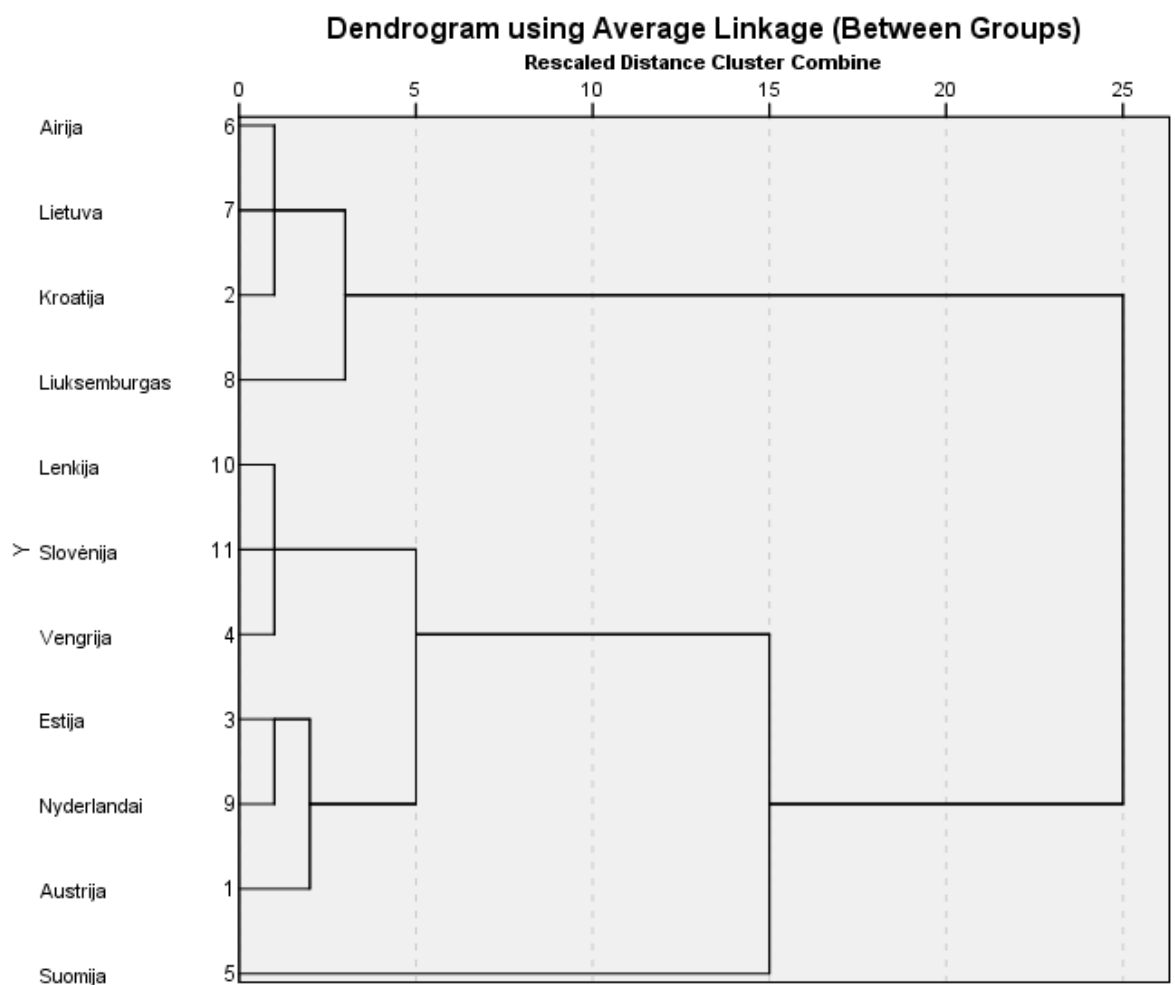
Pateiktame paveiksle (žr. 3 pav.) pavaizduoti duomenys susiję su jaunų žmonių gaunamais pinigais iš šeimos narių bankiniais pavedimais. Galima pastebėti, kad daugiausiai pinigų tokiu būdu iš savo šeimos gauna gyvenantys Kroatijoje, Lietuvoje, Liuksemburge bei Slovėnijoje (žr. 3 pav.). Tai galima susieti ir su tuo, kad anksčiau analizuotame paveiksle (žr. 2 pav.) ir šiame dominuoja tos pačios šalys: Kroatija ir Lietuva. Taip pat Kroatijoje bei Lietuvoje dauguma studentų gyvena su tėvais, tad yra priklausomi nuo jų finansiškai bei gauna iš jų paramą grynaisiais pinigais bei pavedimais. Verta paminėti ir Estiją, kaip rodo paveiksle pateikti duomenys (žr. 3 pav.), tai šioje šalyje studentai gauna mažiausiai pinigų (žr. 3 pav.). Tokie skaičiai Estijoje džiugina, tai rodo, kad studentai nėra priklausomi nuo savo šeimos finansiškai. Nors Vengrijoje ir Estijoje dominuoja panašus procentas studentų gaunančių paramą iš šeimos pavedimu, tačiau anksčiau pavaizduotame paveiksle galima matyti, kad beveik pusė apklaustųjų gauna paramą Vengrijoje iš savo šeimos grynaisiais pinigais (žr. 3 pav.). Gauti rezultatai (žr. 2 pav. ir žr. 3 pav.), kad studentai Kroatijoje, Lietuvoje, Liuksemburge yra labiau linkę rinktis familializuoto socialinių teisių modelio sąlygas susijusias su parama iš šeimos.

3 pav. Studentų gaunama parama iš šeimos narių bankiniais pavedimais, (%)

Atliekant klasterinę hierarchinę analizę buvo norima nustatyti kaip galima suskirstyti 11 Europos šalių pagal gaunamas vidutines studentų pajamas iš savo šeimos per mėnesį remiantis Eurostudent VII bangos tyrimo duomenimis (žr. 4 pav.). Atlikus analizę buvo gautas suskirstymas į du klasterius (žr. 4 pav.). Gautose klasteriuose galima išvelgti skirtumų pagal studentų gaunamas pajamas iš šeimos, taip pat ir geografinių skirtumų tarp juose esančių šalių (žr. 4 pav.). Pirmajame klasteryje dominuoja Skandinavijos ir ekonomiškai gan stiprios Europos šalys – Austrija, Suomija, Estija, Nyderlandai, tačiau į šį klasterį pagal pateiktus studentų duomenis patenka ir keletas vidurio Europos šalių: Lenkija, Vengrija, Slovėnija (žr. 4 pav.). Antrajame klasteryje galima matyti Vidurio bei Rytų Europos šalis – Lietuvą, Airiją, Liuksemburgą bei Kroatiją (žr. 4 pav.). Visas šalių išdėstymas atlikus klasterinę hierarchinę analizę pavaizduotas dendogramoje (žr. 4 pav.). Toks klasterių pasiskirstymas rodo, kad pirmojo klasterio šalyse esantys studentai iš savo šeimos gauna mažesnę paramą iš savo šeimos, o tuo tarpu studentai iš antrojo klasterio gauna didesnę finansinę paramą iš savo šeimos per mėnesį. Toks Europos šalių pasiskirstymas klasteriuose siejasi ir su studentų gyvenimu pas savo tėvus, tokiose šalyse kaip Liuksemburge, Kroatijoje bei Lietuvoje jauni žmonės pas savo tėvus gyvena ilgiau nei pirmojo klasterio šalys, ypač tokiose kaip Suomijoje, Estijoje. Pirmajame klasteryje atsidūrusios šalys kaip Lenkija ar Vengrija kelia nemažai klausimų, kadangi šiose šalyse jaunimo socialinės teisės daugiau familializuotos nei individualizuotos. Tokius rezultatus, kad jaunimas iš savo šeimos gauna mažiau paramos Lenkijoje ar Vengrijoje galima nagrinėti per studentų darbo perspektyvą, tikėtina, kad šiose šalyse nors ir mažiau studentai gauna

paramos iš savo šeimos, tačiau šių šalių studentai yra priversti dirbti studijų metu. Taip pat ir pateiktoje lentelėje (žr. 10 lentelė) yra pateikiami duomenys apie gaunamą vidutinę paramą iš šeimos per mėnesį, svarbu paminėti, kad mažiausiai iš šeimos vidutiniškai gauna Suomijoje gyvenantys studentai 141 eurą per mėnesį, o daugiausiai Liuksemburgo studentai, kone tris kartus daugiau 462 eurus per mėnesį ir yra labiau priklausomi nuo savo šeimos paramos nei Suomijoje gyvenantys studentai. Tad šeimos paramos rezultatai rodo, kad kuo trumpiau studentai gyvena su savo šeima tuo mažiau paramos iš savo šeimos ir gauna, o tuo tarpu tokiose šalyse kaip Lietuvoje, Liuksemburge bei ypač Kroatijoje yra ryški studentų priklausomybė nuo savo šeimos.

4 pav. Šalių suskirstymas į klasterius dendrogramoje pagal iš šeimos gaunamą vidutinę paramą per mėnesį

10 lentelė. Studentų gaunama vidutinė parama per mėnesį iš šeimos

	Šalių skaičius	Minimali gaunama vidutinė parama per mėn. (Eur)	Maksimali gaunama vidutinė parama per mėn. (Eur)	Vidurkis (Eur)	Standartinis nuokrypis
Iš šeimos gaunama vidutinė parama per mėnesį	11	141	462	315	99,39145

7.7. Studijos ir apmokamas darbas

7.7.1 Darbas studijų metu ir tam skiriamas laikas

Iš pateiktų Eurostudent VII bangos tyrimo rezultatų buvo siekiama išsiaiškinti ar studentai studijų metu dirba apmokamą darbą ir kaip rezultatai skiriasi tarp 11 šalių (žr. 11 lentelė). Taip pat buvo norima nustatyti kaip galima suskirstyti 11 Europos šalių pagal gaunamas vidutines studentų pajamas iš apmokamo darbo per mėnesį remiantis gautais tyrimo duomenimis, o tam panaudojant klasterinės hierarchinės analizės metodą.

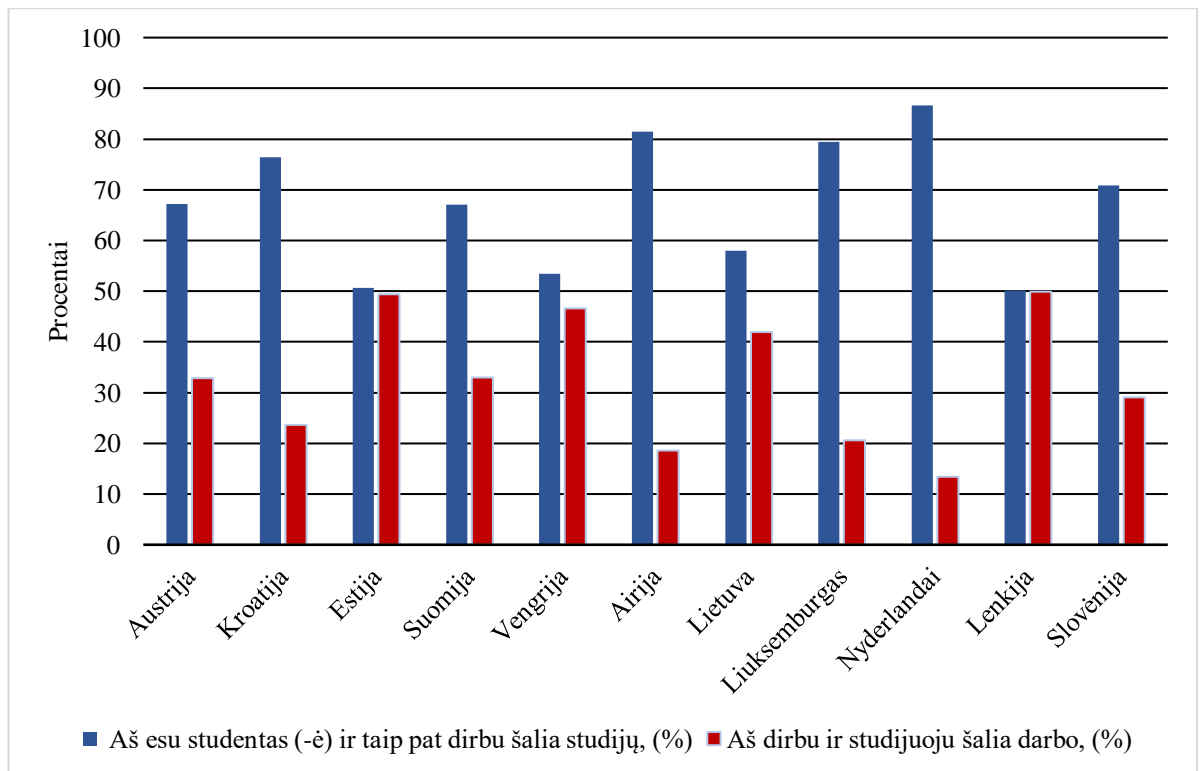
Tad galima pastebėti, kad jauni žmonės studijų metu dažniausiai dirba apmokamą darbą (žr. 11 lentelė). Pateiktoje lentelėje galima pastebėti, kad visą paskaitų laikotarpį daugiausiai studentai dirba Estijoje net 54,7 proc., o Nyderlanduose bei Austrijoje šis dirbančiųjų studentų procentas yra panašus (žr. 11 lentelė). Taip pat atsakiusieji iš Liuksemburgo ir Kroatijos pažymėjo, kad visą paskaitų laikotarpį dirba atitinkamai tik 26,6 proc. ir 29,7 proc. (žr. 11 lentelė). Galima teigti, kad Estijoje studentai pragyvenimui per mėnesį daugiau pajamų gauna iš darbo, o ne iš savo šeimos, kadangi iš šeimos gaunama parama Estijoje bene žemiausia iš visų 11 šalių. Suomijoje, kur šeimos parama studentams yra nedidelė studentai taip pat dirba visą paskaitų laiką santykinai nedaug – 33,9 proc., kai tuo tarpu Lietuvoje, Lenkijoje ar Vengrijoje dirbančiųjų visą paskaitų laikotarpį yra virš 40 proc. (žr. 11 lentelė). Ne visą studijų laikotarpį dažniausiai tik kartais dirba daugiausiai studentai iš Slovėnijos (žr. 11 lentelė). Svarbu paminėti ir tai, kad visiškai paskaitų metu nedirba daugiausiai studentai iš Liuksemburgo ir Kroatijos, atitinkamai 59,9 proc. ir 50,8 proc. respondentų, tačiau kaip buvo galima pastebėti šių šalių studentai daugiausiai yra priklausomi nuo savo šeimos finansiškai nei kitose šalyse gyvenantys studentai (žr. 11 lentelė).

11 lentelė. Dirbantys studentai studijų metu skirtingose šalyse, (%)

Šalis	Taip, dirbu visą paskaitų laikotarpį (%)	Taip, dirbu kartais (%)	Ne, paskaitų metu nedirbu (%)
Austrija	50,4	15,3	34,3
Kroatija	29,7	19,5	50,8
Estija	54,7	14,2	31,1
Suomija	33,9	22,3	43,8
Vengrija	41,1	14,2	44,7
Airija	40,2	17,2	42,6
Lietuva	41,6	9,9	48,5
Liuksemburgas	26,6	13,9	59,5
Nyderlandai	54,5	19,6	25,9
Lenkija	40,9	12,7	46,4
Slovėnija	33,5	28,9	37,6

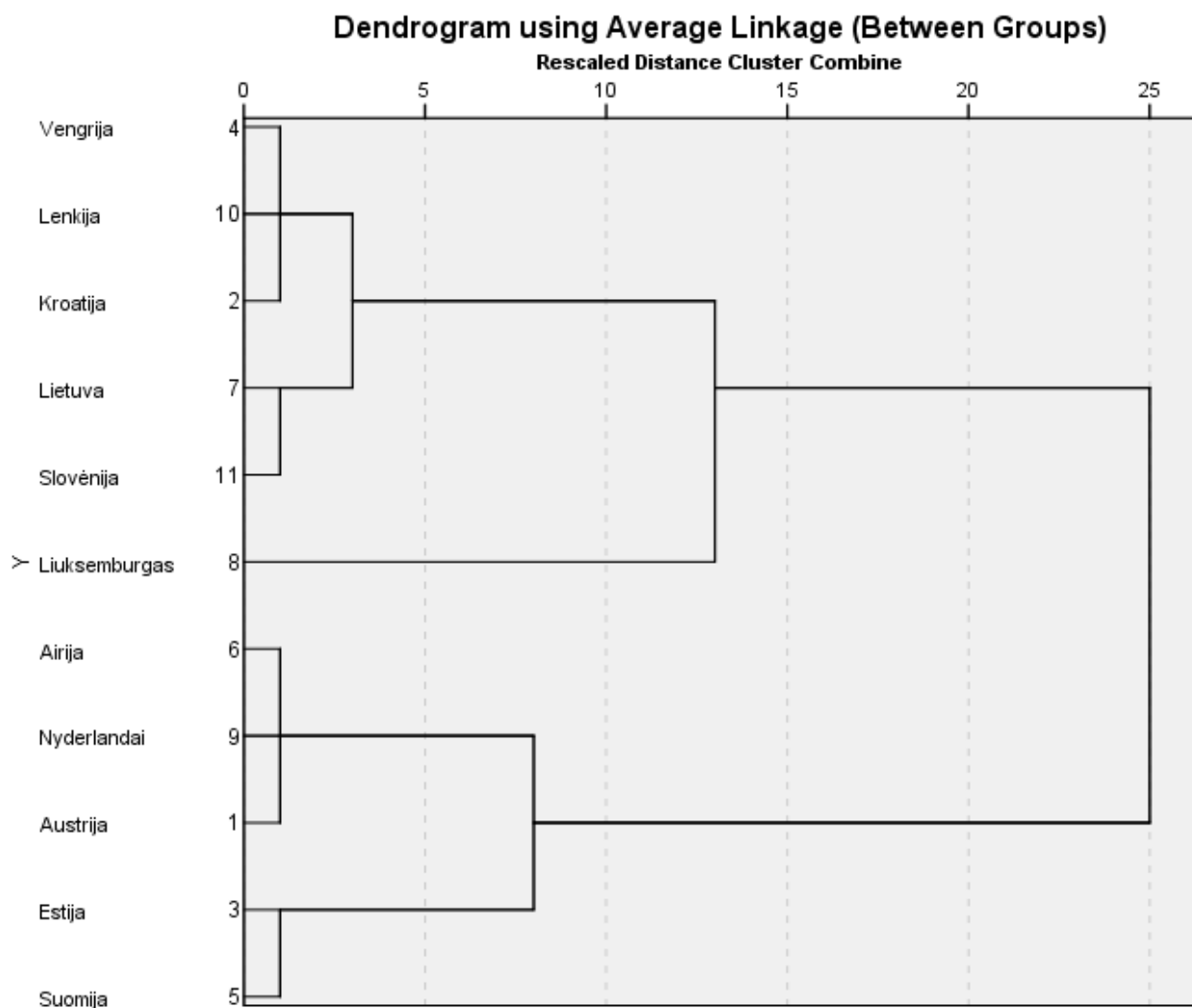
Iš gautų apklausos rezultatų buvo norima išsiaiškinti ir kaip save studentai apibūdina geriausiai, ar laiko, kad jie yra pirmiau suinteresuoti savo studijomis ar apmokamu darbu (žr. 5 pav.). Visgi daugiausiai studentų save apibūdina kaip studentus dirbančius šalia darbo, o ne atvirkščiai (žr. 5 pav.). Net 86,6 proc. jaunų žmonių iš Nyderlandų nurodė, kad yra studentai ir taip pat dirba šalia studijų, tai rodo, kad šios šalies studentai yra labiau suinteresuoti aukštuoju mokslu, o ne rinka (žr. 5 pav.). Panaši situacija atsispindi ir Liuksemburge, Airijoje bei Kroatijoje, taip pat svarbu paminėti, kad būtent Liuksemburge bei Kroatijoje gyvenantys jauni žmonės ilgiausiai gyvena pas savo tėvus bei nuo jų yra priklausomi finansiškai, tad jie pirmiausia laiko save studentais dirbančiais šalia studijų (žr. 5 pav.). Trys šalys: Estija, Lenkija, Vengrija labiausiai išskiria ir tuo, kad studentai savo situaciją įvardina atvirkščiai, jie teigia, kad pirmiausia dirba ir studijuoja šalia darbo (žr. 5 pav.). Taip pat žvelgiant į Lietuvos situaciją, galima pastebėti, kad daugiau studentų įvardija save kaip studentus ir dirbančius šalia darbo, o ne atvirkščiai, tačiau lyginant su kitomis šalimis jaunų žmonių atsakymus, kad jie dirba ir studijuoja šalia studijų, tai Lietuvos studentai bene pirmauja pagal šiuos atsakymus, beveik pusė apklaustųjų visgi renkasi pirma darbą, o ne studijas (žr. 5 pav.).

5 pav. Studentų nuomonė apie jų statusą skirtingose šalyse, (%)

Atliekant klasterinę hierarchinę analizę buvo norima išsiaiškinti kaip galima suskirstyti 11 Europos šalių pagal gaunamas vidutines studentų pajamas iš apmokamo darbo per mėnesį remiantis Eurostudent VII bangos tyrimo duomenimis (žr. 6 pav.). Atlikus analizę buvo gautas suskirstymas į du klasterius (žr. 6 pav.). Gautose klasteriuose galima išvelgti skirtumų pagal studentų gaunamas pajamas iš jų apmokamo darbo studijų laikotarpiu. Pirmajame klasteryje dominuoja Skandinavijos ir ekonomiškai gan stiprios Europos šalys – Austrija, Airija, Suomija, Estija bei Nyderlandai (žr. 6 pav.). Antrajame klasteryje galima matyti Vidurio bei Rytų Europos šalis – Kroatiją, Lietuvą, Vengriją, Liuksemburgą, Lenkiją bei Slovėniją (žr. 6 pav.). Antrajame klasteryje atsiduria daugiausiai familializuoto socialinių teisių modelio šalys. Taip pat visas šalių išdėstymas atlikus klasterinę hierarchinę analizę pavaizduotas dendogramoje (žr. 6 pav.). Toks klasterių pasiskirstymas rodo, kad pirmojo klasterio šalyse esantys studentai iš rinkos gauna didesnę pinigų sumą per mėnesį, o tuo tarpu studentai iš antrojo klasterio gauna mažesnę pinigų sumą per mėnesį (žr. 6 pav.). Šalių pasiskirstymas klasteriuose siejasi ir tuo kaip save studentai pirmiausia apibūdina ar kaip studentus dirbančius šalia darbo ar pirmiausia kaip dirbančius ir studijuojančius šalia darbo, galima pastebėti, kad antrojo klasterio šalyse gyvenantys studentai vienareikšmiškai daugiau save apibūdina kaip dirbančius šalia studijų, o ne pirmiausia kaip studentus, ypač tokios šalyse kaip Lenkijoje, Lietuvoje bei Vengrijoje (žr. 6 pav.). Taip pat ir pateiktoje lentelėje (žr. 12 lentelė) yra pateikiami duomenys apie gaunamas vidutines pajamas iš apmokamo per mėnesį, svarbu paminėti, kad mažiausiai iš rinkos vidutiniškai gauna Liuksemburge gyvenantys studentai, o daugiausiai Suomijos studentai, svarbu paminėti, kad

būtent Liuksemburge gyvenantys jauni žmonės daugiausiai gauna iš savo šeimos, tai parodė ankstesnė klasterinė hierarchinė analizė, o tuo tarpu iš darbo šie studentai gauna mažiausiai ir mažiausias procentas studentų šioje šalyje dirba (žr. 12 lentelė). Taip pat remiantis Eurostat (2022) duomenimis pagal minimalų darbo užmokestį antrojoje metų dalyje galima pastebėti, kad pirmojo klasterio šalyse minimalus darbo užmokestis yra ženkliai didesnis nei antrojo klasterio šalyse. Pavyzdžiui, Nyderlanduose minimalus darbo užmokestis siekia 1 756 eurus per mėnesį, taip pat ir Airijoje minimalus darbo užmokestis yra sąlyginai didelis ir siekia 1 774 eurus per mėnesį, kai tuo tarpu lyginant su antrojo klasterio šalimis, pavyzdžiui Lietuvoje minimalus darbo užmokestis siekia 730 eurų per mėnesį, o 641 eurą per mėnesį (Eurostat, 2022). Tokie rezultatai rodo, kad nepaisant to, kad Lietuvoje nuo 2023 metų didės minimalus darbo užmokestis, antrojo klasterio šalyse visgi minimalus darbo užmokestis lieka kone du kartus mažesnis nei Nyderlanduose, Airijoje ar kitose pirmojo klasterio šalyse. Kaip rodo Eurostat (2022) duomenys, kad ne vien tik mažesni darbo užmokesčiai dominuoja antrojo klasterio šalyse, tačiau ir gerokai didesni mokesčiai. Pagal sumokamus darbo mokesčius procentais nuo visų mokesčių, kuriuos moka darbuotojas nuo savo gaunamų pajamų pirmauja Lietuva kartu su Rumunija (Eurostat, 2022). Lietuvoje dirbantysis tokių mokesčių sumoka 44,2 proc., kai tuo tarpu Suomijoje – 25,8 proc., Nyderlanduose – 26,8 proc. (Eurostat, 2022). Taip pat didelius mokesčius nuo gaunamų pajamų iš darbo sumoka dirbantieji Liuksemburge – 30,9 proc., bei Slovėnijoje – 34,1 proc. (Eurostat, 2022). Tad studentų gaunamos pajamos skirtingose šalyse rodo tai, kad labiau familializuotose šalyse studentų vidutinis darbo užmokestis yra mažesnis lyginant su pirmojo klasterio šalimis, taip pat pastebėta, kad antrojo klasterio šalyse dirbantys sumoka daugiau mokesčių nuo savo gaunamo darbo užmokesčio nei tokiose šalyse kaip Suomija ar Nyderlandai.

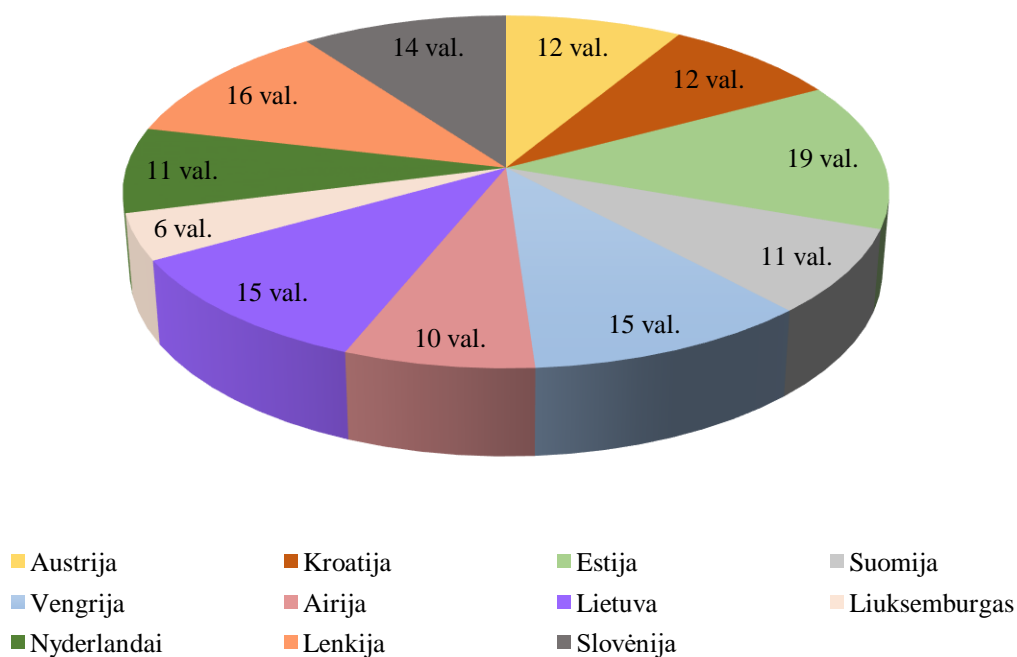

6 pav. Šalių suskirstymas į klasterius dendrogramoje pagal iš rinkos gaunamas vidutines pajamas per mėnesį

12 lentelė. Studentų gaunama vidutinė piniginė suma per mėnesį iš darbo

	Šalių skaičius	Minimali gaunama vidutinė suma per mėn. (Eur)	Maksimali gaunama vidutinė suma per mėn. (Eur)	Vidurkis (Eur)	Standartinis nuokrypis
Iš darbo gaunama vidutinė suma per mėnesį	11	60	651	370	175,60560

Pateiktame paveiksle galima matyti kiek vidutiniškai valandų per savaitę paskaitų metu dirba studentai (žr. 7 pav.). Iš gautų tyrimo rezultatų galima pastebėti, kad daugiausiai valandų per savaitę studentai dirba Estijoje – 19 val., taip pat 16 val. Lenkijoje, o Lietuvoje bei Vengrijoje studentai apmokamame darbe praleidžia vidutiniškai apie 15 val. per savaitę (žr. 7 pav.). Mažiausiai laiko per savaitę darbe praleidžia jauni žmonės iš Liuksemburgo tik vidutiniškai apie 6 val. (žr. 7 pav.). Toks Liuksemburgo studentų valandų skaičius praleidžiamas darbe nestebina, kadangi šie mažiausiai iš visų analizuojamų šalių dirba apskritai, tačiau bene daugiausiai gauna paramos iš savo šeimos. Taip pat tik vidutiniškai po 11 val. per savaitę dirba Nyderlanduose bei Suomijoje gyvenantys studentai (žr. 7 pav.). Nors Nyderlanduose daugiau nei puse studentų dirba paskaitų laikotarpiu, tačiau bendras praleidžiamas laikas apmokamame darbe yra gana nedidelis, lyginant su Estija ar Lenkija. Tad gauti rezultatai rodo, kad yra reikšminga priklausomybė tarp studentų darbo studijų metu ir jame praleidžiamo laiko (Chi-kvadrato koef.=132969.824, $p=0,000$, kai $p<0,05$). Remiantis Eurostat (2021) duomenimis, vidutiniškai visą darbo dieną dirbantis darbuotojas Europos Sąjungoje dirba 37 valandas per savaitę pagrindiniame darbe. Gauti rezultatai rodo, kad studentai studijų laikotarpiu vidutiniškai vieną trečdalį savo laiko praleidžia darbe atsižvelgiant į Europos Sąjungos vidurkį, o kai kuriose šalyse ir daugiau, tokiose kaip Estijoje, Lenkijoje, Lietuvoje.

7 pav. Studentų vidutinis darbo laikas per savaitę, (val)

7.7.2 Priežastys, kodėl studijų metu studentai renkasi dirbti

Eurostudent VII bangos gautais rezultatais buvo siekiama išsiaiškinti ir tai, kokios priežastys paskatina studentus dirbti studijų metu. Aktualiausia buvo iš gautų rezultatų nustatyti ar finansinių išteklių trūkumas lemia tai, kad studentai renkasi dirbti šalia studijų. Pateiktoje lentelėje gauti rezultatai atskleidžia, kad dauguma studentų iš skirtingų šalių negalėtų sau leisti studijuoti, jei nedirbtų studijų laikotarpiu (žr. 13 lentelė). Austrijoje studentai į šį klausimą neatsakė (žr. 13 lentelė). Gauti rezultatai į klausimą ar tiesa, kad jei nedirbtumėte studijų metu negalėtumėte studijuoti pasiskirstė taip, kad visiškai su tuo sutinka daugiausiai studentai iš tokių šalių kaip: Airijos, Lenkijos bei Slovėnijos (žr. 13 lentelė). Svarbu paminėti, kad studijos Airijoje yra finansuojamos iš dalies, ne visiems, o pati valstybė remia tik dalį aukštojo mokslo įstaigų (Eurydice, 2022). Remiantis Eurydice (2022) duomenimis, galima teigti, kad pragyvenimas Airijos studentams yra gana brangus lyginant su kitomis šalimis, pavyzdžiui, aukštosios mokyklos siūlo apgyvendinimą studentų bendrabučiuose, kurie paprastai kainuoja daugiau nei Europos vidurkis 200 – 300 eurų per mėnesį, o taip pat gana sunku rasti vietą bendrabutyje, nes vietų skaičius ribotas, o paklausa didelė. Taip pat vidutinės pragyvenimo išlaidos Airijoje siekia apie 1000 eurų, tad studentai studijų metu yra priversti dirbti (Eurydice, 2022). Rezultatai atskleidžia ir tai, kad Lenkijoje ir Vengrijoje daugiau nei 40 proc. studentų visiškai pritaria, kad studijų metu turi dirbti, kad galėtų sau leisti studijuoti (žr. 13 lentelė). Tokiose šalyse, kur studentai ilgai gyvena pas savo tėvus ir nuo jų yra priklausomi finansiškai studentai su pateiktu teiginiu sutinka mažiausiai, pavyzdžiui: Kroatijoje, Liuksemburge ar Lietuvoje (žr. 13 lentelė). Žvelgiant į Slovėnijos studentų pateiktus atsakymus galima pastebėti, kad bene mažiausiai ir tik 27,9 proc. išsakė, kad jei nedirbtų studijų laikotarpiu negalėtų sau leisti studijuoti, tai gali būti susiję su tuo, kad studentams pirmosios pakopos studijos yra nemokamos, taip pat finansinės paramos iš šeimos jiems pakanka (žr. 13 lentelė).

Analizuojant gautus rezultatus iš Eurostudent tyrimo, galima pastebėti, kad visgi daugiau nei trečdaliui apklaustųjų tenka dirbti, kad turėtų galimybę studijuoti aukštosiose mokyklose (žr. 13 lentelė). Tokie rezultatai rodo, kad jauni žmonės studijų metu patiria finansinių sunkumų, susiduria su pagalbos trūkumu bei turi stengtis suderinti aukštojo mokslo studijas bei darbą, kai kuriais atvejais gali grėsti net iškritimas iš aukštojo mokslo.

13 lentelė. Studentų atsakymai į teiginį jeigu studijų metu nedirbtų, tai negalėtų sau leisti studijuoti, (%) (1 – visiškai sutinku; 5 – visiškai nesutinku)

Šalis	1	2	3	4	5
Austrija	-	-	-	-	-
Kroatija	33	7,6	10,1	12	37,3
Estija	36,9	9,7	12,5	11,6	29,3
Suomija	39	14,5	13,8	15,3	17,4
Vengrija	40,7	8,7	8,9	10,7	31
Airija	51,6	15,7	10,3	9,4	13
Lietuva	32,3	6,4	10,5	10,5	40,3
Liuksemburgas	23,9	8,7	8	17,3	42,1
Nyderlandai	24,4	13,3	12,1	19	31,2
Lenkija	42,4	9,1	10	9,7	28,8
Slovėnija	27,9	8,8	11,1	15,5	36,7

Taip pat buvo norima išsiaiškinti ir tai, ar studentai dirba tam, kad padengtų savo pragyvenimo išlaidas. Gauti rezultatai rodo, kad daugiau nei pusė visų šalių studentų dirba, kad galėtų pragyventi ir padengti būtent savo pragyvenimo išlaidas (žr. 14 lentelė). Tyrimo rezultatai atspindi, kad Lietuvos studentų daugiausiai dirba tam, kad galėtų išgyventi net 68,8 proc. pasirinko visiškai sutinku atsakymo variantą (žr. 14 lentelė). Tokia studentų situacija Lietuvoje rodo, kad jauni žmonės susiduria su finansiniais sunkumais ir yra priversti dirbti, jiems nepakanka nei šeimos skiriamos paramos nei valstybės, taip pat dėl darbo studijų laikotarpiu atsiranda rizika iškristi iš aukštojo mokslo bei apskritai studentams dirbant nukenčia jų studijų kokybė. Taip pat galima pastebėti, kad Estijoje studentų situacija yra panaši, daugiau nei 65 proc. teigia, kad dirba tik tam, kad padengtų savo pragyvenimo išlaidas (žr. 14 lentelė). Tuo tarpu studentai iš Nyderlandų į šį klausimą apie darbą ir pragyvenimo išlaidas atsakė gana kitaip nei kitos šalys (žr. 14 lentelė). Nyderlanduose mažiausiai studentai dirba dėl to, kad padengtų pragyvenimo išlaidas, tai rodo, kad šioje šalyje tik apie 35 proc. studentų visiškai pritaria šiam teiginiui, o likę pritaria mažiau, kad dirba tik tam, kad padengtų pragyvenimo išlaidas (žr. 14 lentelė). Svarbu ir tai, kad lyginant šią šalį su kitomis, joje bene 20 proc. mažiau apklaustųjų visiškai sutinka su pateiktu teiginiu, tai rodo, kad studentų materialinė situacija šioje šalyje yra ženkliai geresnė nei Lietuvoje ar Estijoje (žr. 14 lentelė). Taip pat svarbu paminėti, kad Lietuvoje studentai kaip buvo minėta anksčiau, daugiausiai patiria finansinių sunkumų palyginus su kitomis šalimis. Tuo tarpu Liuksemburge didžiausia studentų dalis visiškai nesutinka su teiginiu, kad dirba tik tam, kad padengtų pragyvenimo išlaidas – 17,9 proc. (žr. 14 lentelė).

14 lentelė. Studentų atsakymai į teiginį ar jie dirba tik tam, kad padengtų pragyvenimo išlaidas, (%) (1 – visiškai sutinku; 5 – visiškai nesutinku)

Šalis	1	2	3	4	5
Austrija	52,9	14,3	10,9	10,6	11,3
Kroatija	53,6	15,9	12,9	8,4	9,2
Estija	65,3	13,6	8,7	4,7	7,7
Suomija	56,7	28,3	6,6	5,1	3,3
Vengrija	46,9	18,9	14,4	8,3	11,5
Airija	45,2	19,2	13,7	9,3	12,6
Lietuva	68,8	13,6	7,8	4,7	5,1
Liuksemburgas	42,6	15,1	16,8	7,6	17,9
Nyderlandai	35	25,4	14,8	13,7	11,1
Lenkija	52,1	15,5	11,7	7,9	12,8
Slovėnija	46,7	16,9	16,5	8,4	11,5

7.8. Valstybės parama studentams

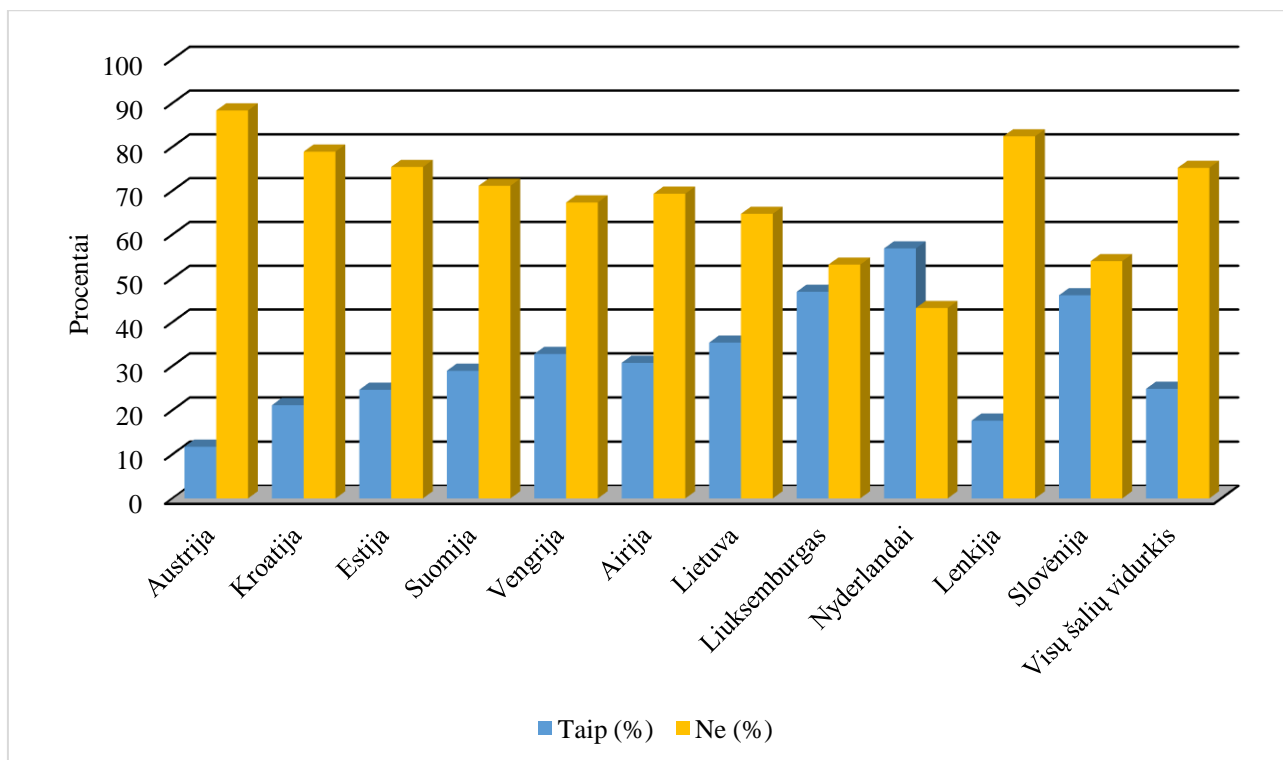
7.8.1 Studentų aprūpinimas

Vykiant Eurostudent VII bangos tyrimo duomenų analizę buvo siekiama sužinoti kaip valstybės parama prisideda prie studentų aprūpinimo skirtingose šalyse, t. y. kokia studentų dalis gyvena bendrabučiuose, kokias stipendijas gauna, taip pat kokia bendra vidutinė parama per mėnesį pasiekia skirtingų šalių studentus. Bendras visų analizuojamų šalių vidurkis rodo, kad tik apie 24,8 proc. apklaustųjų šiuo metu gyvena studentų bendrabutyje, o likusi studentų dalis gyvena kitur (žr. 8 pav.). Galima pastebėti, kad daugiausiai studentų gyvena bendrabučiuose Nyderlanduose bei Liuksemburge ir Slovėnijoje (žr. 8 pav.). Būtent Nyderlanduose net 56,8 proc. jaunų žmonių gyvena studentų bendrabučiuose, tokie rezultatai rodo, kad studentams yra patrauklu gyventi bendrabučiuose, nors kaip rodo Eurydice (2022) duomenys šie nėra nemokami (žr. 8 pav.). Vien tik kambario nuoma Nyderlanduose gali kainuoti nuo 300 iki 600 eurų per mėnesį, tačiau taip vadinami studentų namai ar bendrabučiai yra pigesni, o kai kurie universitetai netgi siūlo apgyvendinimą universiteto miestelyje (Eurydice, 2022). Vidutinės išlaidos apgyvendinimui Nyderlanduose priklauso nuo apgyvendinimo tipo: vieno buto (studijos) nuoma: 500 – 1000 eurų per mėnesį, buto nuoma kartu su kitais studentais: 400 – 700 eurų per mėnesį, o gyvenimas studentų bendrabutyje ar miestelyje: 350 – 600 eurų per mėnesį, tad gauti rezultatai rodo, kad daugiau nei pusė Nyderlandų studentų renkasi gyvenimą studentų bendrabučiuose ar universitetiniuose miesteliuose, kadangi kaina yra labiausiai priimtina ir mažiausia, tačiau tik labai retais atvejais universitetai patys suteikia nemokamą apgyvendinimą šios

šalies studentams (Eurydice, 2022). Liuksemburge privatūs vieno miegamojo butai kainuoja apie 300 – 600 eurų per mėnesį, tačiau ne kiekvienas studentas renkasi būstą studentams, pavyzdžiui, bendrabučius ar universitetų gyvenamąsias patalpas, tačiau paprastai šioje šalyje jie kainuoja apie 150 – 200 eurų per mėnesį (Eurydice, 2022). Gauti rezultatai rodo, kad mažiausiai studentų bendrabučiuose gyvena būtent Austrijoje bei Lenkijoje, atitinkamai 11,7 proc. ir 17,6 proc. apklaustųjų (žr. 8 pav.). Toks mažas gyvenančių studentų bendrabučiuose skaičius Austrijoje gali turėti įtakos dėl to, kad vienas garsiausių Austrijos Vienos universitetas neturi savo studentų bendrabučių, todėl studentai patys yra atsakingi už apgyvendinimo Vienoje organizavimą. Tad svarbu paminėti, kad Austrija neturi apgyvendinimo studentų miesteliuose ar bendrabučiuose tradicijos. Studentai Austrijoje gyvena gyvenamajame name arba privačiame būste, o priešingai nei daugelyje kitų šalių, Austrijos universitetai neskiria bendrabučio, kai studentai patenka į aukštąsias mokyklas (Eurydice, 2022). Lenkijoje studentų bendrabučio kambariai kainuoja 60 – 150 eurų per mėnesį, tačiau sąlygos gali skirtis įvairiose gyvenamosiose patalpose, dažniausiai jos būna ne itin geros ir studentai renkasi gyventi privačiuose būstuose kartu su kitais studentais (Eurydice, 2022). Taip pat ir Lietuvoje gana nemažai studentų virš 35 proc. gyvena studentų bendrabučiuose, tačiau visgi daugiau nei pusė studentų nesirenka Lietuvos aukštųjų mokyklų bendrabučių dėl jų būklės, taip pat daugiausiai studentų gyvena privačiuose būstuose arba pas savo šeimas (Eurydice, 2022). Svarbu pastebėti, kad Suomijoje nors ir yra suteikiama galimybė iš valstybės gyventi studentų bendrabučiuose ir vietų juose yra pakankamai, tačiau tik 28,9 proc. studentų iš Eurostudent VII bangos tyrimo renkasi valstybės teikiamą apgyvendinimą mokantis aukštojoje mokykloje.

Rezultatai rodo, kad daugiausiai studentų gyvena ne studentų bendrabučiuose, o kitur, greičiausiai nuomojasi privatų būstą arba gyvena su savo šeima (žr. 8 pav.). Tokioje šalyje kaip Suomija, kur yra didesnė valstybės parama suteikiama nuomai, daugiau studentų gyvena privačiuose būstuose, o ne suteikiamuose studentų bendrabučiuose, tuo tarpu familializuotuose šalyse kaip Lietuva, Lenkija apgyvendinimas studentų bendrabučiuose kainuoja nedaug, palyginus su privataus būsto nuomos kainomis, tačiau bendrabučių būklė ir aplinka dažnai studentų nevilioja apsigyventi juose, o taip pat ir pastaruoju metu, kai dėl karo Ukrainoje padaugėjo ukrainiečių studentų šiose šalyse, bendrabučiuose atsirado ir vietų trūkumas, tad belieka rinktis nuomotis būstą su kitais studentais ar asmeniškai.

8 pav. Studentų gyvenančių bendrabučiuose skaičius, (%)

7.8.2 Skirtingose šalyse studentams skiriamos stipendijos, paskolos ir kitos dotacijos

Bendras visų analizuojamų šalių vidurkis rodo, kad tik vidutiniškai 20 proc. apklaustųjų šiuo metu gauna skatinamąją stipendiją (žr. 9 pav.). Galima pastebėti, kad daugiausiai aukštųjų mokyklų studentų stipendijas gauna būtent Liuksemburge bei Suomijoje, atitinkamai 65,9 proc. ir 63,1 proc. (žr. 9 pav.). Kaip jau buvo minėta Suomijoje aukštojo mokslo studentams, kurie yra 18 metų amžiaus ir vyresni bei gyvena vieni savarankiškai studijų stipendijos dydis siekia 252 eurus per mėnesį, tad Suomijoje studentų stipendijos dydis priklauso labiausiai nuo studento amžiaus ir nuo to su kuo jis gyvena, vienas ar su tėvais (Missoc, 2022). Tuo tarpu Liuksemburgo vyriausybė skiria skatinamąsias stipendijas arba dar kitaip šioje šalyje vadinamą finansinę paramą, tačiau visgi pagrindas šioje šalyje yra paskolos studijoms (Missoc, 2022). Pavyzdžiui, Liuksemburge, finansinė pagalba studentams apima pagrindinę paskolą ir tik 2 procentus fiksuoto dydžio stipendiją (Missoc, 2022). Finansinė parama arba stipendija Liuksemburge yra skiriama bakalauro ir magistrantūros studijų studentams, o jos dydis gali siekti iki 3 700 eurų per akademinius metus (Eurydice, 2022; Missoc, 2022). Svarbu ir tai, kad ši studijų parama Liuksemburge yra skiriama atsižvelgiant bent į vieną iš sąlygų: turi Liuksemburgo pilietybę arba yra Liuksemburgo piliečio šeimos nariai ir gyvena Liuksemburge; jie yra trečiųjų šalių piliečiai arba neturi pilietybės bet yra gyvenę Liuksemburge ne mažiau kaip 5 metus; yra Europos Sąjungos valstybės narės gyventojai arba gyvena Liuksemburge kaip samdomi darbuotojai arba savarankiškai dirbantys darbuotojai (Eurydice, 2022; Missoc, 2022). Galima

pastebėti, kad mažiausiai paramos studijų metu pagal studijų skatinamąsias stipendijas ir paskolas gauna Nyderlandų studentai tik apie 9 proc. (žr. 9 pav.). Nors Nyderlandų studentai ir Eurostudent VII bangos tyrime išreiškė nedidelį procentą apie gaunamas skatinamąsias stipendijas ar paskolas, tačiau galima pastebėti, kad sąlygos yra gana geros ir skiriama parama yra dosni, taip pat ir tiesioginei viešajai finansinei paramai (dotacijai ar paskoloms) taikomų amžiaus apribojimai siekia 30 metų, kai tuo tarpu Lietuvoje amžiaus apribojimas yra 5 metais mažesnis, tai reiškia, kad iki tokio amžiaus studentai gali pasinaudoti valstybės teikiama finansine parama studijoms (European Commission, 2021).

Žvelgiant į kitų šalių rezultatus, galima pastebėti, kad Vengrijoje nemažai studentų, lyginant su kitomis šalimis gauna skatinamąją stipendiją arba paskolą (žr. 9 pav.). Vengrijoje už gerus studijų rezultatus bei nuopelnus yra skiriamos pagrįstos stipendijos (European Commission, 2017; European Commission, 2021). Šios stipendijos gali būti skiriamos nuolatinių studijų valstybės finansuojamiems studentams ir šią paramą gali gauti ne daugiau kaip 50 proc. studentų, o stipendijos suma vidutiniškai siekia apie 150 eurų per akademinis metus (European Commission, 2017; European Commission, 2021). Vengrijoje galimos dvi valstybės subsidijuojamos paskolos, pirmosios trukmė ne ilgesnė kaip penkeri metai bei yra skiriama tiek valstybės finansuojamoje vietoje studijuojantiems studentams, tiek už mokslus patiems mokantiems studentams, o maksimali suma yra apie 125 eurus per mėnesį, tačiau svarbu ir tai, kad ši paskola yra suteikiama medicinos ar panašių specialybių studentams (European Commission, 2017; European Commission, 2021). Antroji paskola gali būti išleista tik mokesčiams, 2016 – 2017 m. šia paskola naudojosi 19 proc. reikalavimus atitinkančių studentų Vengrijoje, o paskolos gražinimas turi prasidėti praėjus keturiems mėnesiams po studijų pabaigos (European Commission, 2017). Slovėnijoje net 34,3 proc. studentų gauna skatinamąją stipendiją ar paskolą (žr. 9 pav.). Ekonomiškai nepalankioje padėtyje esantys studentai gali gauti stipendijas pagal poreikius, prie tokių stipendijų priklauso ir skatinamosios stipendijos (stipendijos už akademinis pasiekimus) (European Commission, 2017; European Commission, 2021). Gaunama stipendijos suma Slovėnijoje priklauso nuo namų ūkio pajamų, tai reiškiasi, kad priklauso ir nuo kartu gyvenančių asmenų ar šeimos narių (European Commission, 2017; European Commission, 2021). Nuopelnais pagrįstos stipendijos, kurias valdo Slovėnijos žmogiškųjų išteklių ir stipendijų fondas, skiriamos išskirtinių mokslo ir meno sričių pasiekimų, ar gerų akademinų rezultatų pasiekusiems studentams (European Commission, 2017). Verta paminėti, kad Kroatijoje skatinamosios stipendijos yra skiriamos už pagal nuopelnais pagrįstus kriterijus, pavyzdžiui, per pastaruosius studijų metus pasiektų kreditų skaičių ir gautus pažymius, o tokių stipendijų sumas ir paskirstymo kriterijus savarankiškai nustato patys universitetai (European Commission, 2017; European Commission, 2021). Tad galima teigti, kad Kroatijoje patys universitetai nustato tokių stipendijų dydžius ir

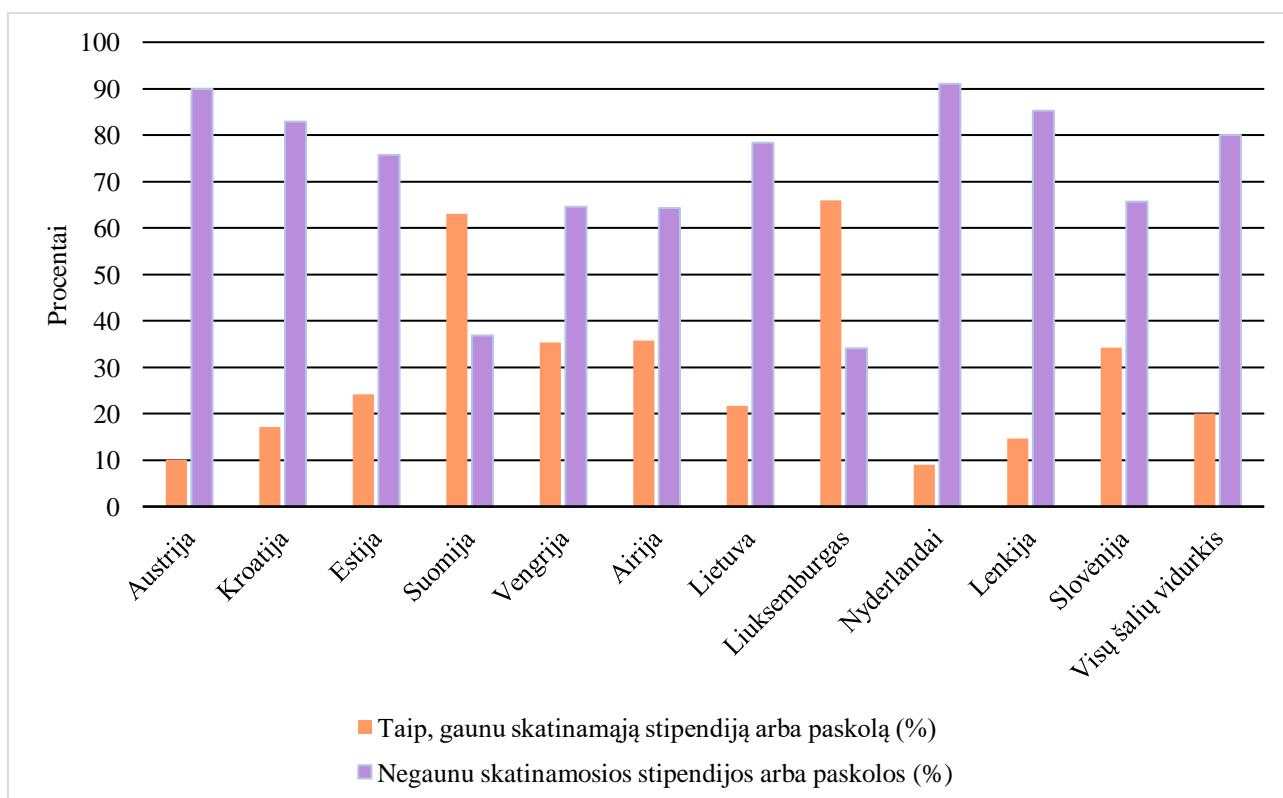
kriterijus, o Eurostudent VII tyrimo duomenys rodo, kad tik apie 17 proc. studentų teigia gaunantys skatinamąsias stipendijas (žr. 9 pav.) (European Commission, 2017).

Kaip rodo gauti rezultatai, tai Lenkijoje apie 15 proc. studentų gauna skatinamąsias stipendijas ar turi galimybę pasinaudoti paskolomis, tačiau tiek stipendijos, tiek paskolos yra glaudžiai susietos su šeima ar namų ūkiu (žr. 9 pav.). Būtent Lenkijoje nuopelnais pagrįstos stipendijos, kurias teikia ministerija ir tvarko aukštosios mokyklos, skiriamos geriausiai besimokantiems nuolatinųjų studijų studentams (European Commission, 2017). Vidutinė nuopelnais pagrįstos dotacijos suma yra apie 1000 eurų per metus, o bendra poreikių ir nuopelnų stipendijų suma per mėnesį negali viršyti 90 proc. mažiausio bazinio asistento atlyginimo (žemiausio akademinio etato aukštosiose mokyklose) (European Commission, 2017). Studentai, kurių asmeninės pajamos yra mažesnės, bet kuriuo metu gali pasinaudoti paskolomis iki 2200 eurų per akademinius metus (European Commission, 2017). Analizuojant Lenkijos studentų stipendijas bei paskolas svarbu paminėti, kad valstybė garantuoja paskolą studentams, kurių šeimos pajamos siekia apie 130 eurų per mėnesį vienam asmeniui ir 70 proc. paskolos tiems studentams, kurių šeimos pajamos yra apie 215 eurų per mėnesį, tai rodo, kad Lenkijoje studentų paskolų bei stipendijų sąlygos yra susietos ne tik su jais pačiais bet ir su šeimos nariais ar jų pajamomis (European Commission, 2017). Lenkijoje žvelgiant ne vien tik į skatinamąsias stipendijas ar paskolas, galima pastebėti, kad visiems studentams su mažomis asmeninėmis ar šeimos pajamomis yra skiriama poreikių stipendija, kurią nustato aukštosios mokyklos ir ji yra nuo 145 iki 215 eurų vienam asmeniui per mėnesį (European Commission, 2017). Europos Komisijos duomenimis 2016 metais Lenkijoje apie 14 proc. visų studentų gavo poreikių stipendiją pagal jų socialinę ir ekonominę padėtį.

Tuo tarpu Estijoje stipendijos studentams gali būti taip pat skirstomos į dvi dalis: skatinamosios arba už nuopelnus ir gerus mokymosi rezultatus bei pagal studentų poreikius (European Commission, 2021). Paprastai paramą arba stipendijas Estijoje gali gauti dieninių studijų studentai, stipendijos gali būti nuo 75 iki 220 eurų per mėnesį, svarbu ir tai, kad būtent sumos dydis priklauso nuo studentų ir šeimos gaunamų pajamų (European Commission, 2017; European Commission, 2021). Galima pastebėti, kad pagal Eurostudent VII bangos tyrimo duomenis net apie 24 proc. studentų Estijoje gauna skatinamąsias stipendijas arba paskolas (žr. 9 pav.). Studentai, užsitikrinę puikius studijų rezultatus, gali pretenduoti į skatinamąsias stipendijas, kurių dydis Estijoje siekia apie 100 eurų per mėnesį (European Commission, 2017). Estijos piliečiai arba asmenys, turintys leidimą nuolat gyventi šalyje bei studijuojantys visą darbo dieną turi teisę gauti valstybės garantuojamą studijų paskolą, o tokia suma siekia apie 2000 eurų per akademinius metus (European Commission, 2017).

Kaip rodo Europos Komisijos duomenys (2017), kad tik apie 14 proc. Austrijoje gyvenančių studentų gauna dotacijas iš valstybės, o pagal Eurostudent VII bangos duomenis dar mažiau (žr. 9 pav.). Pirmosios ir antrosios pakopos studentams Austrijoje stipendijos gali būti sistemingai

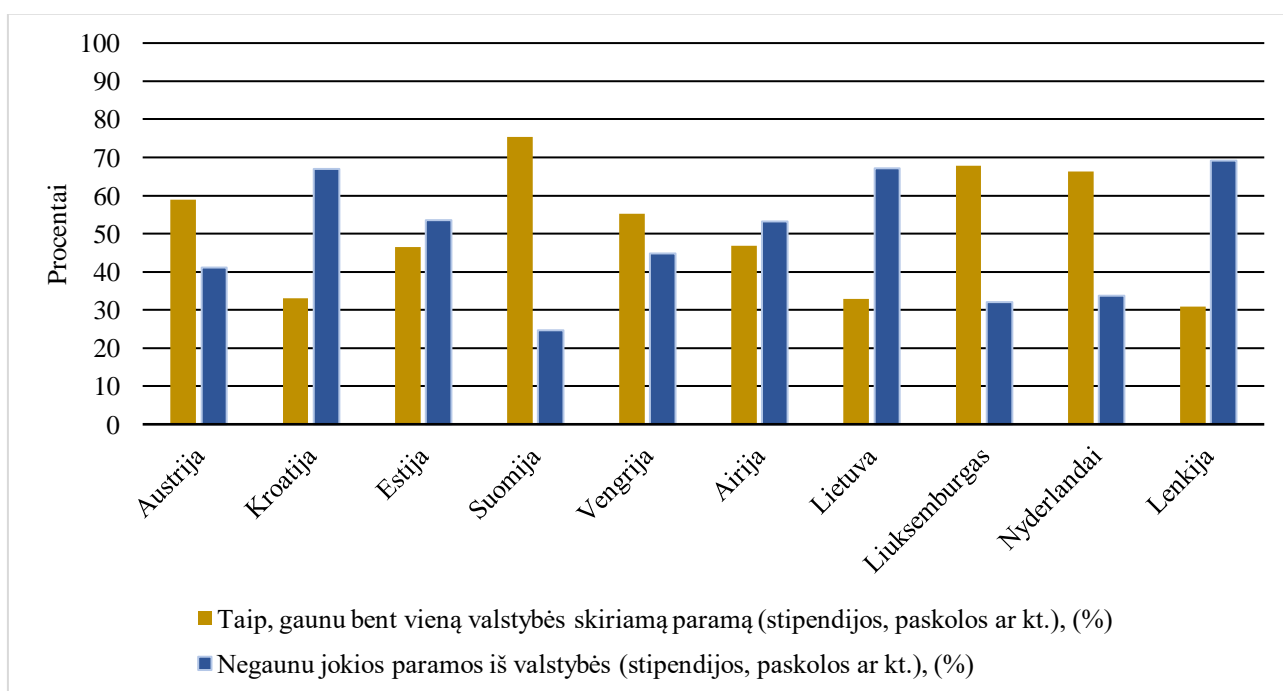
skirstomos į dvi dalis: tiesioginis studijų grynaisiais gautas finansavimas ir netiesioginis studijų finansavimas (European Commission, 2017; European Commission, 2021). Tiesioginė parama studentams mokama kas mėnesį dalimis iki 9 492 eurus per metus, remiantis socialiniais kriterijais ir gerais akademiniais rezultatais (European Commission, 2017). Stipendijų suma apskaičiuojama pagal tėvų, mokinio ir jo sutuoktinio pajamas bei šeimos narių skaičių, o netiesioginis finansavimas gali būti susijęs su pervedimu mokinių tėvams (pašalpos šeimai ir mokesčių lengvatos). Mokinių tėvai gali gauti išmokas šeimai (158 eurus per mėnesį vienam vaikui) ir mokesčių lengvatas (apie 60 eurų per mėnesį vienam vaikui), jei studentas yra jaunesnis nei 24 metų (išimtiniais atvejais iki 25 metų) ir studijuoja. Verta paminėti, kad nacionalinės studentų paskolų sistemos Austrijoje nėra. Iš stipendijų mokamų studentams, galima pastebėti, kad Austrijoje tiek tiesioginis ir netiesioginis studijų finansavimas yra susijęs su šeima, taikomas familializuotas socialinių teisių modelis, valstybės parama suteikiama atsižvelgiant į kitus šeimos narius.

9 pav. Studentų skaičius gaunančių skatinamąją stipendiją arba paskolą, (%)

Taip pat buvo norima sužinoti bendrą studentų dalyvavusių tyrime skaičių pagal šalis, kiek studentų apskritai gauna bent kokios rūšies paramą iš valstybės (stipendijos, paskolos ar kitos dotacijos) bei kiek visiškai nieko negauna (žr. 10 pav.). Svarbu paminėti, kad Slovėnijoje jaunimas neatsakė į šį klausimą. Gauti rezultatai rodo, kad mažiausiai paramos iš valstybės gauna Lietuvoje, Lenkijoje bei Kroatijoje gyvenantys studentai (žr. 10 pav.). Galima pastebėti, kad būtent Lietuvoje bei Kroatijoje ankstesni tyrimo rezultatai parodė, kad jauni žmonės šiose šalyse bene daugiausiai

paramos gauna būtent iš šeimos, tad valstybės parama susijusi su studijomis yra gana menka bei sąlygos gauti stipendiją ar paskolą yra sudėtingesnės (žr. 10 pav.). Daugiausiai paramos gauna ir teikiamomis dotacijomis naudojasi studentai tokiose šalyse: Suomijoje, Liuksemburge bei Nyderlanduose (žr. 10 pav.). Būtent Suomijoje studentai gauna daugiausiai paramos iš valstybės, teikiamos stipendijos, kompensuojamos pragyvenimo išlaidos būstui ir kita, o tuo tarpu parama iš šeimos ar gaunamos pajamos iš rinkos yra mažesnės šioje šalyje.

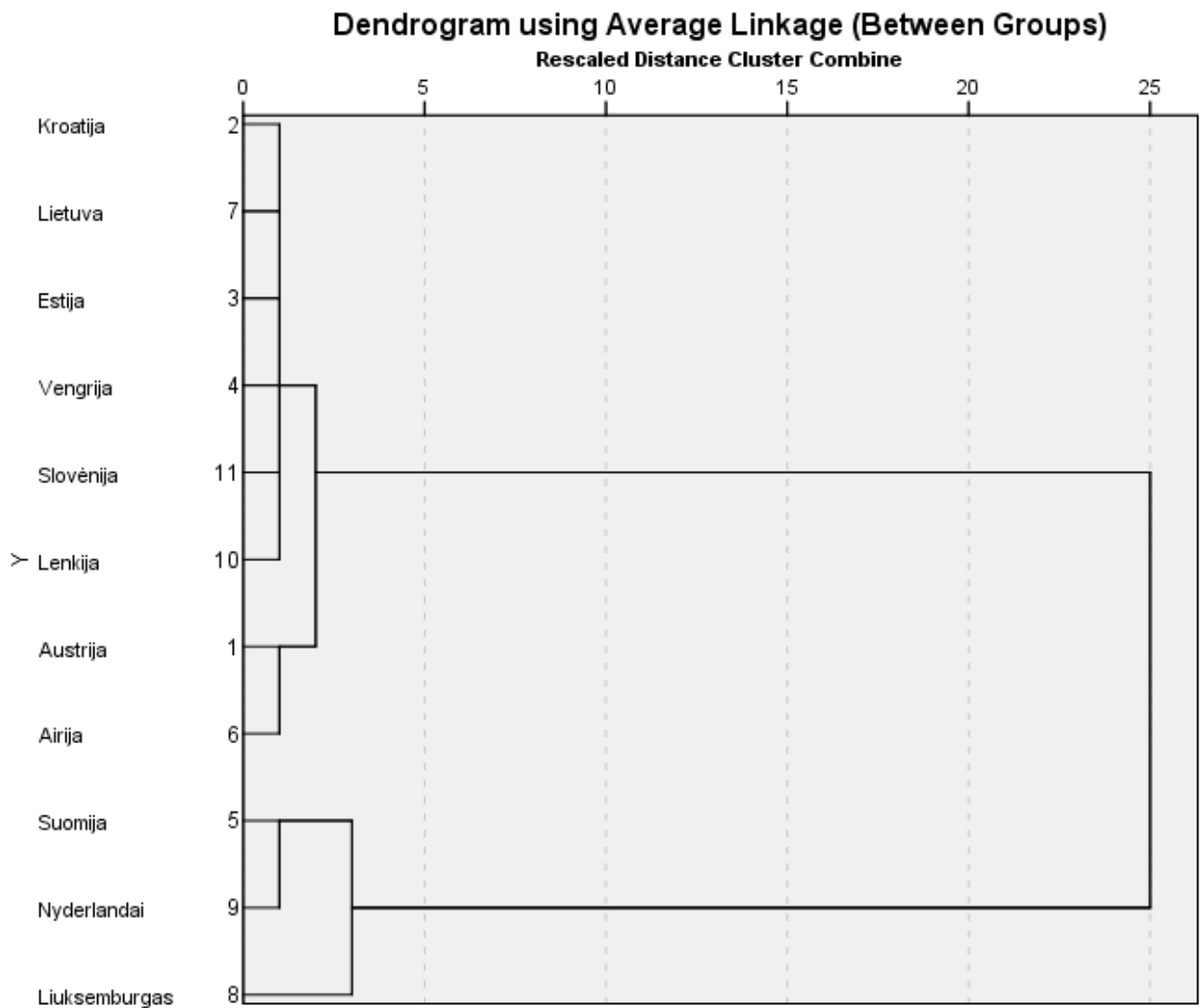
10 pav. Valstybės parama studentams, (%)

Atliekant klasterinę hierarchinę analizę buvo norima nustatyti kaip galima suskirstyti 11 Europos šalių pagal gaunamas vidutines studentų pajamas iš valstybės remiantis Eurostudent VII bangos tyrimo duomenimis (žr. 11 pav.). Atlikus tokią analizę buvo gautas suskirstymas į du klasterius (žr. 11 pav.). Gautose dviejuose klasteriuose galima pastebėti skirtumą, pavyzdžiui, kad visos Rytų Europos šalys patenka į pirmąjį klasterį, o ekonomiškai stiprios šalys kaip Suomija ar Nyderlandai į antrąjį (žr. 11 pav.). Į pirmąjį klasterį patenka tokios šalys kaip: Austrija, Kroatija, Vengrija, Airija, Lietuva, Lenkija bei Slovėnija, o į antrąjį klasterį tik trys šalys: Suomija, Nyderlandai bei Liuksemburgas (žr. 11 pav.). Visas šalių išdėstymas atlikus klasterinę hierarchinę analizę pavaizduotas dendogramoje (žr. 11 pav.). Toks klasterių pasiskirstymas rodo, kad pirmojo klasterio šalyse mokydamiesi studentai iš savo valstybės gauna mažesnę paramą, o tuo tarpu studentai iš antrojo klasterio gauna didesnę finansinę paramą iš valstybės per mėnesį.

Europos šalių pasiskirstymas klasteriuose siejasi ir su bendrai gaunama parama iš valstybės, būtent tose šalyse, kuriose daugiau jaunų žmonių gauna paramą iš valstybės patenka į antrąjį klasterį, o kur mažesnis studentų skaičius gaunančių bet kokio tipo paramą iš valstybės patenka į pirmąjį

klasterį (žr. 11 pav.). Galima pastebėti, kad antrojo klasterio šalyse daugiau studentų gyvena bendrabučiuose, ypač Nyderlanduose bei Liuksemburge, tai rodo didesnę valstybės aprūpinimą studentams bei geresnes sąlygas įsikurti studentų miesteliuose. Pirmajame klasteryje atsidūrusiose šalyse dominuoja familializmo socialinių teisių modelis, į šį klasterį patenka tokios šalys kaip: Kroatija, Lietuva, Slovėnija, kuriose daugiausiai jaunų žmonių gyvena pas tėvus bei išėjimas iš tėvų namų yra vėliausias. Tačiau antrajame klasteryje atsidūrusios šalys išsiskiria tuo, kad šio klasterio šalyse suteikiamos geresnės paramos sąlygos studentams, pavyzdžiui, Suomijoje suteikiama parama būstui išsinuomoti, taip pat bene daugiausiai aukštųjų mokyklų studentų stipendijas gauna būtent Liuksemburge bei Suomijoje.

Pateiktoje lentelėje (žr. 15 lentelė) yra pateikiami duomenys apie gaunamą vidutinę paramą iš valstybės per mėnesį, svarbu paminėti, kad mažiausiai iš valstybės vidutiniškai gauna Lenkijos studentai 26 eurus per mėnesį, o daugiausiai Suomijos studentai 395 eurus per mėnesį (žr. 15 lentelė). Valstybės paramos rezultatai rodo, kad kuo mažiau finansinių sunkumų patiria studentai, tuo didesnę paramą jie gauna iš valstybės (žr. 15 lentelė). Taip pat svarbu paminėti, kad kuo mažesni mokesčiai analizuojamose šalyse tuo didesnę paramą gauna studentai iš savo valstybės, tai gali turėti įtakos ir tai, kad mažesni mokesčiai tenkantys studentams sukuria stabilesnę finansinę naudą.

11 pav. Šalių suskirstymas į klasterius dendrogramoje pagal iš valstybės gaunamą vidutinę paramą per mėnesį

15 lentelė. Studentų gaunama vidutinė parama per mėnesį iš valstybės

	Šalių skaičius	Minimali gaunama vidutinė parama per mėn. (Eur)	Maksimali gaunama vidutinė parama per mėn. (Eur)	Vidurkis (Eur)	Standartinis nuokrypis
Iš valstybės gaunama vidutinė parama per mėnesį	11	26	396	141	141,34953

IŠVADOS

1. Socialinės teisės užtikrina valstybės paramą. Viena iš socialinių grupių – jaunimas, dažnai apibūdinama ir analizuojama dviem skirtingais būdais: per amžiaus kategoriją arba jauno žmogaus perėjimą iš jaunystės į socialinę brandą. Visapusiška ir laisva jaunimo galimybė naudotis socialinėmis teisėmis yra vienas pagrindinių teisinės ir demokratinės valstybės elementų. Europoje ir gerovės valstybėse dominuoja du pagrindiniai ir ganėtinai skirtingi socialinių teisių modeliai: familializmas ir individualizmas. Familializmą galima apibūdinti kaip šeimos politikos analizei būdingą ir subsidiarumo principu grindžiamą socialinės apsaugos rūšį, kuri yra sietina su šeima, taip pat dominuoja ir tai, kad jauni žmonės yra finansiškai priklausomi ilgą laiką nuo savo tėvų. Socialinės teisės gali būti ir individualizuotos, jaunimas gana anksti gali kreiptis dėl socialinių išmokų skirtų jiems, taip pat jauni žmonės yra laikomi suaugusiais, nepriklausomais nuo savo tėvų, nėra orientuojamasi į šeimos politiką.

2. Lietuvos jaunimo socialinių teisių kontekste dominuoja familializmas, nes ilgą laiką jaunas žmogus yra priklausomas nuo savo šeimos, orientuojamasi į šeimos politiką socialinė parama ir išmokos teikiamos atsižvelgiant į jauno žmogaus šeimos padėtį, socialinę ir ekonominę gerovę bei yra teikiamos visai šeimai kaip bendram vienetui. Lietuvoje, Kroatijoje ar Liuksemburge jauną žmogų gana ilgą laiką privalo išlaikyti tėvai, tėvams vaiko išlaikymas, pagal teisės aktus, nesibaigia vien tik tada, kai vaikas sulaukia pilnametystės, bet ir studijuojant. Rezultatai atskleidė, kad didžiausia dalis apklaustųjų gyvena su tėvais: Liuksemburge, Lietuvoje, Slovėnijoje bei Kroatijoje, o mažiausiai Suomijoje, svarbu ir tai, kad didžiausią finansinę paramą iš šeimos gauna studentai iš Kroatijos, Liuksemburgo bei Lietuvos, tokie rezultatai rodo, kad šiose šalyse studijuojantys studentai yra labiausiai priklausomi nuo savo šeimos finansiškai. Galima pastebėti ir tai, kad jauni žmonės iš ekonomiškai stiprių šalių kaip Suomija, ar Nyderlandai nėra priklausomi nuo tėvų paramos, šiose šalyse dominuoja individualizuotas socialinių teisių modelis. Galiojančios teisinės sistemos, ypač Lenkijoje, Kroatijoje ir Lietuvoje, ne itin užtikrina ir išpildo visus studentų poreikius, teikiamos stipendijos bei finansinės pagalbos aprėptys šalyse yra gana siauros ir ribotos, skatinamąsias stipendijas ar stipendijas už nuopelnus gali gauti tik geriausiai besimokantys studentai, o socialinės stipendijos yra mokamos tik atsižvelgus į tam tikrus kriterijus, pavyzdžiui, studentas turi būti vienas iš bendrai gyvenančių asmenų, turinčių teisę gauti arba jau gaunantis socialinę pašalpą, taip pat atsižvelgiama ir į šeimos gaunamas pajamas. Tačiau situacija yra kiek kitokia Skandinavijos šalyse, pavyzdžiui Suomijoje studentų stipendijos dydis priklauso labiausiai nuo studento ir nuo to su kuo jis gyvena, vienas ar su tėvais ir tik retais atvejais yra atsižvelgiama į tėvų gaunamas pajamas. Lietuvoje jauniems žmonėms paramos gavimo sąlygos būstui įsigyti ar išsinuomoti taip pat yra gana ribotos, o socialinių teisių kriterijai, kuriuos turi atitikti jaunos šeimos, norėdamos gauti paramą būstui įsigyti,

yra orientuoti į familializmą, o ir išmokos dydis norint gauti paramą priklauso nuo: šeimyninės padėties, vaikų skaičiaus. Tuo tarpu Nyderlanduose gyvenantys jauni žmonės gauna gana nemažą paramą būstui išnuomoti, o būsto nuomos išmokos dydis Nyderlanduose priklauso nuo pajamų, turto, namų ūkio tipo ir amžiaus, taip ši išmoka yra atskira ir nepatenka į bendrąją minimalių pajamų sistemą šioje šalyje. Studentai Suomijoje, gyvenantys nuomojamame būste, gali gauti bendrą būsto išmoką kaip ir kitos socialinės grupės, taip suteikiama nuomos parama, o pagrindinės sąlygos ir būsto išmokos dydis priklauso nuo: pajamų, gyvena individualus asmuo ar namų ūkis, pavyzdžiui, gali būti du kartu gyvenantys studentai, taip pat gali priklausyti ir nuo būsto tipo.

3. Analizuotuose Europos Sąjungos šalyse studentai dažniausiai dirba apmokamą darbą studijų metu, didžiausias skaičius studentų dirba tokiose familializuotą jaunimo socialinių teisių modelių taikančiose šalyse kaip: Estija, Lietuva, Lenkija ar Austrija. Verta paminėti, kad familializuotose šalyse, kur finansinė parama studentams iš šeimos yra didelė, pavyzdžiui, Kroatijoje ar Liuksemburge, šių šalių jauni žmonės paskaitų metu mažiausiai dirba apmokamus darbus paskaitų laikotarpiu. Tad hipotezė, kad familializuotose šalyse parama studentams yra mažesnė, tad skatina ieškoti alternatyvių aprūpinimo šaltinių pasitvirtino, tik iš dalies, kadangi familializuotose jaunimo socialinių teisių šalyse parama yra mažesnė nei individualizuotose šalyse, pavyzdžiui, Suomijoje, tačiau ne visose familializuotose šalyse kaip Kroatija ar Liuksemburgas jaunimas ieško alternatyvių paramos šaltinių, jie ne tiek daug veržiasi į darbo rinką, o save laiko studentais studijuojančiais šalia darbo. Svarbu ir tai, kad skirtinguose jaunimo socialinių teisių modelių šalyse dominuoja ir skirtingas darbo užmokestis, tad nors ir familializuotose šalyse jaunimas daug dirba šalia studijų, tačiau gaunamas darbo užmokestis yra gerokai mažesnis lyginant su tokiais šalimis kaip Suomija ar Nyderlandais, kur minimalūs darbo užmokesčių dydžiai yra dvigubai didesni bei studentų materialinė gerovė yra geresnė. Jaunimo individualizuotų socialinių teisių modelio šalyse mokesčiai taip pat yra mažesni nei familializuotą socialinių teisių modelių taikančiose šalyse.

4. Paramos iš valstybės aspektu tyrimo rezultatai atskleidžia, kad tokiose šalyse kaip Vengrijoje ar Lenkijoje studentai yra priversti dirbti, kad galėtų sau leisti studijuoti, nes parama teikiama iš valstybės yra maža, jos nepakanka. Tačiau tų šalių studentai, kurie daugiausiai gyvena pas savo tėvus ir yra priklausomi nuo jų finansiškai: Kroatijoje, Liuksemburge ar Lietuvoje mažiausiai sutiko su teiginiu, kad dirba tam, kad galėtų sau leisti studijuoti, tai rodo, kad finansinė našta už aukštąjį mokslą tenka šeimai, nes šiose šalyse, ypač Lietuvoje parama iš valstybės yra labai maža ir susieta su šeima. Verta paminėti, tai kad Baltijos šalyse studentai daugiausiai dirba tam, kad padengtų savo pragyvenimo išlaidas, tai rodo, kad studentai susiduria su finansiniais sunkumais, jiems nepakanka skiriamos paramos nei iš šeimos, nei iš valstybės, taip pat dėl darbo studijų laikotarpiu atsiranda rizika iškristi iš aukštojo mokslo bei apskritai studentams dirbant nukenčia studijų kokybė. Kiti tyrimo

rezultatai rodo, kad jauni žmonės Nyderlanduose mažiausiai dirba tam, kad padengtų pragyvenimo išlaidas, šioje šalyje dominuoja individualizuotas socialinių teisių modelis, tad kita hipotezė pasitvirtino, kadangi skirtingose jaunimo socialinių teisių modelių šalyse studentams paramos šaltiniai skiriasi, pavyzdžiui familializuotą jaunimo socialinių teisių modelį taikančiose šalyse kaip Lietuva ar Kroatija studentai didžiausią paramą gauna iš šeimos, o ne iš valstybės, tuo tarpu individualizuotą socialinių teisių modelį taikančiose šalyse kaip Suomija ar Nyderlandai didžiausią paramą studentai gauna iš valstybės, o mažiausiai iš savo šeimos. Rezultatai rodo, kad daugumoje iš analizuotų Europos Sąjungos šalių studentams skiriama parama iš valstybės yra susieta su šeima, tai reiškia, kad norint jauniems žmonėms gauti stipendijas, pirmiausia yra atsižvelgiama į bendrai gyvenančius šeimos narius, jų pajamas ar kitus kriterijus. Tokiose šalyse, kuriose parama studentams iš valstybės yra susieta su šeima: Slovėnijoje, Lenkijoje, Lietuvoje, Estijoje, Austrijoje, tad būtent minėtose šalyse studijuojantis jaunimas gauna mažiausiai paramos iš valstybės. Tuo tarpu Nyderlanduose ir Suomijoje teikiama valstybės parama studentams yra didžiausia, teikiamų stipendijų dydžiai yra sąlyginai dideli, kompensuojamos pragyvenimo išlaidos, studentai šiose šalyse mažiausiai patiria finansinių sunkumų.

LITERATŪRA

1. Aidukaitė, J. et.al., 2012. Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė? Lietuvos socialinių tyrimų centras.
2. Aina, C., 2012. Parental background and university dropout in Italy. Springer Science Business Media, pp. 438–454.
3. Aina, C. et.al., 2021. The determinants of university dropout: A review of the socio-economic literature. Socio-Economic Planning Sciences, pp. 2–16.
4. Andruškevičius, A. et.al., 2015. Krizė, teisės viešpatavimas ir žmogaus teisės: kolektyvinė monografija, Šiauliai: Titnagas.
5. Behr, A. et.al., 2021. Motives for dropping out from higher education—An analysis of bachelor's-degree students in Germany. European Journal of Education, pp. 325–343.
6. Birmontienė, T., 2008. Social rights in the jurisprudence of the Constitutional Court of Lithuania. Jurisprudencija: mokslo darbai, (9), pp.7–19.
7. Bolukbasi, H.T ir Öktem, K.G., 2018. Journal of European Social Policy, Vol. 28(1) pp. 86–100.
8. Brazienė, Rūta et al., 2018. Jaunimas ir būstas Lietuvoje: skirtingos galimybės, trajektorijos ir iššūkiai: kolektyvinė monografija, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
9. Broom, L., Bonjean, Ch. M., Broom, D.H., 1992. Sociologija: esminiai tekstai ir pavyzdžiai. Littera Universitatis Vytauti Magni. Kaunas.
10. Chevalier, T., 2016. Varieties of youth welfare citizenship: Towards a two – dimension typology. Journal of European Social Policy, vol. 26(1) pp. 3–19.
11. Chevalier, T., 2018. Social Citizenship of Young People in Europe: A Comparative Institutional Analysis. Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice, pp. 304–323.
12. Checchi, D., Jappelli, T., Uricchio, A., 2022. Teaching, Research and Academic Careers. An Analysis of the Interrelations and Impacts. Springer Nature, pp. 3–358.
13. Civinskas, R., et.al., 2014. Lietuvos jaunimo įgalinimas: situacijos analizė, Vilnius: Lietuvos jaunimo organizacijų taryba.
14. Coles, B., 1995. Youth and social policy. Youth citizenship and young careers. Routledge, University of York.

15. Čekanavičius, L. et.al., 2008. Lietuvos aukštojo mokslo finansavimo modelio projekcijos. *Ekonomika*, 81, pp.7–25.
16. Dilytė A. ir Lazutka R., 2017. Jaunimo dalyvavimas politikoje: Lietuvos atvejis. *Socialinė Teorija, Empirija, Politika Ir Praktika*, 14, 89-101.
17. Emmenegger et.al., 2015. Three Worlds of Welfare Capitalism: The making of a classic. *Journal of European Social Policy*, 25(1), pp. 3–13.
18. Esping-Andersen, G., 1990. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton University Press.
19. European Commission, 2015. The contribution of youth work to address the challenges young people are facing, in particular the transition from education to employment. Results of the expert group set up under the European Union Work Plan for Youth for 2014-2015 – Executive summary. Prieiga per internetą:https://ec.europa.eu/assets/eac/youth/library/reports/contribution-youth-work-summary_en.pdf [žiūrėta 2022-09-01]
20. European Commission, 2017. Youth policies in Austria. Youth Wiki national description, pp. 7-34.
21. European Commission, 2017. Youth policies in Latvia. Youth Wiki national description, pp.7-36.
22. European Commission, 2017. National student fee and support systems in European Higher Education. Eurydice Facts and Figures. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, pp. 3-70.
23. European Commission, 2022. Your social security rights in Denmark, pp. 6-60.
24. European Commission, 2022. Your social security rights in Finland, pp. 5-47.
25. European Commission, 2022. Your social security rights in Sweden, pp. 3-64.
26. European Commission, 2022. Your social security rights in the Netherlands, pp. 3-48.
27. European Commission, 2021. European Commission, 2021. National student fee and support systems in European Higher Education. Eurydice Facts and Figures. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, pp. 3-115.
28. European e-Justice, 2020. European e-Justice Portal – Maintenance claims. Prieiga per internetą: [European e-Justice Portal - Maintenance claims \(europa.eu\)](https://e-justice.europa.eu) [žiūrėta 2022-11-09]
29. Eurostat, 2015. Being young in Europe today. Statistical book, pp. 10-37.

30. Eurostat, 2018. People at risk of poverty or social exclusion by age and sex, from 16 to 24 years. Prieiga per internetą: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> [žiūrėta 2022-09-03]
31. Eurostat, 2021. Leaving home: Young Europeans spread their wings. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20220901-1> [žiūrėta 2022-10-03]
32. Eurostat, 2022. Taxation trends in the European Union. Publications Office of the European Union, pp. 3–340.
33. Furlong, A. ir Cartmel, F. 2007. Young people and social change. Mc Graw Hill, pp. 2–142.
34. Gailius, Ž., et al., 2013. Darbo su jaunimo grupėmis vadovas. Neformaliojo ugdymo praktika Lietuvoje.
35. Garlauskaitė, A. ir Zabaraukaitė, R., 2015. Lietuvos gyventojų senėjimą lemiančių veiksnių analizė. *Mokslas - Lietuvos ateitis: Verslas XXI amžiuje*, 7(2), pp.199–209.
36. Guogis, A., 2013. Lietuvos ekspertų socialinės politikos modelio sampratos problema. *Tiltai: socialiniai mokslai*, (2), pp.163–176.
37. Gvaldaitė, L. ir Kirilova, A., 2014. Subsidiarumo apraiškos ir perspektyvos šeimos politikoje Lietuvoje. *Tiltai*, (1), pp.249–273.
38. Jančaitytė, R., 2004. Šeimos politika socialinės gerovės valstybėse. *Filosofija. Sociologija*, (4), pp.57–63.
39. Jaunimo reikalų departamentas, 2010. Jaunimo politika Lietuvoje. Vilnius, pp. 3–25.
40. Kardelis, K., 2016. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Mokslo ir enciklopedijų leidimo centras, pp. 5–480.
41. Kavoliūnaitė – Ragauskienė, 2011. Viešosios šeimos politikos realumas: galimybės nustatyti priemonių ryšį su rezultatu. *Teisės problemos*, (3), pp.39–76.
42. Kehm, B.M., et.al., 2019. Student dropout from universities in Europe: A review of empirical literature. *Hungarian Educational Research Journal*, Vol 9 (2019), No 2., pp. 147–164.
43. Kraniauskienė, S., 2011. Tapsmas suaugusiuoju: jaunimo socialinė branda Lietuvoje, mokslo studija. Lietuvos Socialinių Tyrimų Centras.
44. Kučaidze, N., 2020. Aukštojo mokslo studijų finansavimo modelių ir jų įtakos studijų prieinamumui vertinimas Europos Sąjungos valstybėse: daktaro disertacija, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per eLABa – nacionalinė Lietuvos akademinė elektroninė biblioteka.

45. Kudinavičiūtė-Michailovienė, I. ir Šimkienė, V. 2018. Vaikų, sulaukusių pilnametystės, išlaikymas: teisinis reguliavimas ir praktika. Mykolo Romerio universitetas. Jurisprudencija: mokslo darbai, pp. 436–464.
46. Lazutka, R. ir Šliužaitė, D., 2012. Socialinis teisingumas ir socialinių-ekonominių grupių reprezentavimas skirtingo prestižo studijų programose Lietuvoje. Acta paedagogica Vilnensia, 28, pp. 9–22.
47. Leitner, S., 2003. Varieties of familialism: The caring function of the family in comparative perspective. European societies, 5(4), pp. 353–375.
48. Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymas, 2003-12-04, Nr. IX-1871. Lietuvos Respublikos Seimas. Galiojanti suvestinė redakcija nuo 2021-07-01. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.223790/asr> [žiūrėta 2022-09-13]
49. Lietuvos Respublikos Seimas, nutarimas dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, 2020-12-11, Nr. XIV-72. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c> [žiūrėta 2022-11-13]
50. Lietuvos statistikos departamentas, 2017. Demografijos metraštis, Vilnius.
51. Marshall, T.H., 1950. Citizenship and Social Class, Cambridge: Cambridge University press, pp. 2–85.
52. Miginis, N. ir Ulozas, M., 2014. Praktinis vadovas. Tarpžinybinio bendradarbiavimo stiprinimas jaunimo politikos srityje.
53. Miginis, N. ir Ulozas, M., 2019. Klaipėdos jaunų žmonių dalyvavimo situacijos analizė. Politikos analizės ir tyrimų institutas, pp. 2–40.
54. Missoc, 2022. Comparative tables. Prieiga per internetą: <https://www.missoc.org/missoc-database/comparative-tables/> [žiūrėta 2022-10-03]
55. Patriquin, L., 2013. The Class Ceiling of Social Rights. Journal of Progressive Human Services, 24:1, pp. 66–80.
56. Ramberg, I., 2015. Enter! Access to Social Rights for Young People from Disadvantaged Neighbourhoods. Project Report 2009-2012. Council of Europe, second edition.
57. Rauckienė-Michaelsson, A. ir Acienė, E., 2019. The Situation and prospects for youth policy in Lithuania in the context of European solidarity. Tiltai, (2), pp. 54–79.

58. Sakalauskienė, J. ir Celešienė, E., 2015. Jaunimo politika sumanosios socializacijos kontekste. Lietuvos Edukologijos Universitetas, vol. 40, no. 1, pp. 6–24.
59. Scalise, G. ir Hemerijck, 2022. Subnational Social Investment in Three European Cities: An Exploratory Comparison. Cambridge University Press, pp. 2-21.
60. Senkuvienė, K., 2018. Šeimos politikos problemos Lietuvoje: prieš tai buvusių tyrimų analizė. STEPP: Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika, pp.92–107.
61. Siniavskaitė, E. ir Andriušaitienė, D., 2015. Lietuvos jaunimo migracinių nuostatų tyrimas. Mokslas - Lietuvos ateitis : Verslas XXI amžiuje, 7(2), pp.210–220.
62. Skučienė, D. ir Mažeikienė, N., 2020. Youth-oriented policies beyond ideal-typical welfare regimes in Europe: Situation and initiatives from the perspective of youth transition regimes. European cooperation in science and technology, pp.2–29.
63. Smith, G.D et.al., 2001. Poverty, Inequality and Health in Britain: 1800-2000: A Reader, Policy press.
64. Stasiukynas, A. ir Bileišis M., 2016. Jaunimas Jaunimo politikoje – objektas ar subjektas? 3-oji jaunimo tyrėjų mokslinė-praktinė konferencija Lietuvos jaunimo politikos 20-mečiui paminėti, pranešimų santraukos, pp. 5.
65. Tidikis, R., 2003. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Lietuvos teisės universitetas, Vilnius, pp. 334 – 592.
66. Turner, B., 1997. Citizenship Studies: A General Theory, Citizenship Studies, Vol. 1, No. 1, pp.5–17.
67. Turner, B., 2009. T.H. Marshall, social rights and English national identity, Thinking Citizenship Series, pp. 65–73.
68. Viaene, J.M. ir Zilcha, I., 2013. Public funding in higher education. Journal of Public Economics 108 (2013), pp. 78–89
69. Vosyliūtė, A., 2007. Socialinės grupės: iš praeities į dabartį. Mokslo studija, Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.
70. Wallace, C. ir Bendit, R., 2009. Youth Policies in Europe: Towards a Classification of Different Tendencies in Youth Policies in the European Union, Perspectives on European Politics and Society, 10:3, pp. 441–458.

PRIEDAI

1 Priedas. Aktualios redakcijos Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000-07-18, Nr. VIII-1864. Galiojanti suvestinė redakcija nuo 2023-01-01. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr> [žiūrėta 2023-01-02]
2. Lietuvos Respublikos finansinės paskatos pirmąjį būstą įsigyjantiems jaunosms šeimoms įstatymas, 2018-06-21, Nr. XIII-1281. Galiojanti suvestinė redakcija nuo 2020-06-23. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/fbabd7a2785011e89188e16a6495e98c/asr> [žiūrėta 2022-10-03]
3. Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas, 1994-11-03, Nr. I-621. Galiojanti suvestinė redakcija nuo 2022-11-01. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5981/asr> [žiūrėta 2022-11-10]
4. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, 2009-04-30, Nr. XI-242. Galiojanti suvestinė redakcija nuo 2023-01-01. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.343430/asr> [žiūrėta 2023-01-02]
5. Lietuvos Respublikos paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas, 2014-10-09, Nr. XII-1215. Galiojanti suvestinė redakcija nuo 2022-03-23. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/620cd9e0584311e49df480952cc07606/asr> [žiūrėta 2022-11-19]